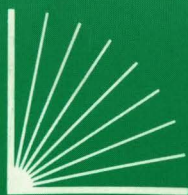

Rapport 14/91

Norsk forskningsorgani- sasjon på departements- og forskningsrådsnivå under debatt (Grøholt-utvalget)

En konferanserapport

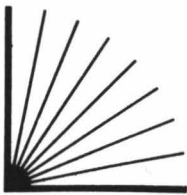

Utredninger om forskning og høyere utdanning
NAVFs utredningsinstitutt
Norges allmennvitenskapelige forskningsråd

Rapport 14/91

Norsk forskningsorgani- sasjon på departements- og forskningsrådsnivå under debatt (Grøholt-utvalget)

En konferanserapport

Utredninger om forskning og høyere utdanning
NAVF's utredningsinstitutt
Norges allmennvitenskapelige forskningsråd

En bok om
debatt
(og tvist)

ISBN 82-7218-264-5
ISSN 0802-9342

GCS AS - OSLO

Forord

Utredningsinstituttet arrangerte 23.09.1991 en forskningspolitisk konferanse på Soria Moria ved Oslo. Hovedtemaet var det såkalte Grøholt-utvalgets innstilling - jf. NOU 1991:24: Organisering for likhet og mangfold i norsk forskning. Konferansen ble inndelt i følgende fire sesjoner: Hovedlinjer i innstillingen, Departementene som forskningspolitiske aktører, Forskningsråd og universitet og Offentlig FoU-engasjement på næringslivsområdet.

Instituttet inviterte en rekke aktører og ressurspersoner til å innlede. Deres innlegg er gjengitt i denne rapporten. Det samme gjelder en redigert og noe forkortet versjon av de etterfølgende debattinnlegg. Blant vedleggene har vi også tatt med en oversikt over de av utredningsinstituttets studier som har spesiell relevans for konferansens hovedtema.

Hans Skoie har vært hovedansvarlig for konferansens opplegg og rapport. Han har fått bistand av mange av instituttets medarbeidere. Håkon Bach, Unni Daaland, Åse Gornitzka, Randi Søgne og Ragnar Ytrehus har stått spesielt sentralt i denne forbindelse.

Vi vil rette en varm takk til innledeerne på konferansen.

Oslo, november 1991

Johan-Kristian Tønder

Innhold

Side

KONFERANSEÅPNING

v/statsråd Gudmund Hernes:

Noen spørsmål som nå bør stilles 7

SESJON I: HOVEDLINJER 12

Dep.råd Knut Grøholt: Hva vi foreslår og hvorfor 12

Undervisn.insp. Einar Steensnæs: Var det dette jeg ba om? 16

Dir. Finn Lied: En mangeårig aktør ser framover 19

Avd.sjef Hans Skoie: Utredningen i et internasjonalt perspektiv 22

Debatt 27

SESJON II: DEPARTEMENTENE SOM FORSKNINGS- POLITISKE AKTØRER 39

Utredn.leder Svein Kyvik 39

Dep.råd Anne Kari Lande Hasle 43

Sekr.leder Anne Fikkan 46

Debatt 51

SESJON III: FORSKNINGSRÅD OG UNIVERSITET 58

Rektor Inge Lønning 58

Adm.dir. Narve Bjørge 62

Prof. Else Ragnhild Neumann 67

Debatt 71

SESJON IV: OFFENTLIG FOU-ENGASJEMENT PÅ

NÆRINGSLIVSOMRÅDET 82

Adm.dir. Tormod Hermansen 82

Gen.dir. Torvild Aakvaag 86

Adm.dir. Svein Sundsbø 90

Debatt 96

VEDLEGG 109

1: Program

2: Deltakerliste

3: Litteraturliste fra utredningsinstituttet som belyser departements- og forskningsrådsnivå

Konferanseåpning

ved statsråd Gudmund Hernes

Noen spørsmål som nå bør stilles

Min første tid som forskningsminister ga meg et slags litterært déjà vu, det var et ekko fra "Mens vi venter på Godot" som hadde sin parallellogi; "Mens vi venter på Grøholt". Nå er rapporten publisert og det har også fungert som et drama i den beste tradisjon. For kritikere og kommentatorer har stormet til sine penneskaft og PC'er og vi har fått et vell av tolkninger og utlegninger, og vi har også fått den beste brygg for en god akademisk debatt i Norge; blekk og adrenalin. Nå har også det engasjerte publikum reist seg fra stolene og vil selv innta scenen. Dette er gledelig, det viser at forskningspolitikk ikke bare er et politisk satsingsområde, men at det også er blitt en del av samfunnsdebatten.

La meg først gi en honnør for initiativet til denne konferansen. NAVFs utredningsinstitutt er som vanlig tidlig på banen. Jeg har inntrykk av at instituttets geologer har registrert at her er det fall-linjer i meningsfrontene, og seismografene har logget de første rørelser. Her ligger det kanskje an til rystelser. Eller for igjen å skifte metafor, noen mener at Grøholt-utvalget viser veien til ukjente, og hittil uforlignelige høyder. Andre brummer om i hvilken underverden de gode intensjoner pleier å ende. Men dagens konferanse representerer iallfall et foreløpig topp-punkt. Blikket er stemt høyt, vi er samlet på selveste Soria Moria, og på noe så sjeldent som et forskningspolitisk folkemøte. Det største i etterkrigstiden. Da er det vel det største noen gang.

Med en svart boks menes en enhet som har en spesifisert funksjon, men hvor en ikke har spesifisert komponentene som gir resultatet. Eller i et annet språk, en svart boks er en enhet der metoden for å forbinde input med output ikke er anvist. I norsk forskning vet vi en del om hva vi setter inn, og også om hva vi ønsker skal komme ut. Men det er mange oppfatninger om hvorfor den svarte boksen ikke gir oss det vi ønsker. La meg gjennomgå noen av disse diagnosene:

Den første er *personaltesen*. Den sier at det ikke bare står på talent, at vi er for få, men ennå mer på trening, at skoleringen og motiveringen, at kompetansen og ambisjonene er for lave. Lysene slukkes og PC'ene skrus av klokken kvart på fire, da er det heller ikke mer å lese i Dagbladet.

Den andre er *brukertesen*. Norske brukere, verken i departementer eller bedrifter vet hva de vil ha, bortsett fra den lettere underholdning ved forskere som innledere - helst anlagt til høyfjellshoteller.

Den tredje er *teknologitesen*. Den sier at hva man enn kan si om Edison, avisgutten som ble verdens største oppfinner, så var han ikke norsk. Vi har forsøkt

å bøte på det med for eksempel NTNF, institutter, programmer og prosjekter. Det er bare det at så lite av det som settes inn kommer ut i form av noe som kan anvendes. Selv det som er brukbart er ikke salgbart. Onde tunger vil si at det beste ved NTNF er årsmøtet, for der er alt presist og vel koreografert. Men overheaden som brukes er fra Japan, mikrofonen fra Tyskland og stolene fra Sverige. Forskerne er for dårlige, det samme er teknologene, sluttproduktet av et prosjekt blir som regel en rapport, ikke et produkt.

Den fjerde er *organisasjonstesen*. Den sier at vi bruker mye midler i Norge, men måten de fordeles på er preget av prinsippet om at alle bør få like mye, eller iallfall at alle bør få noe. Dette fører igjen til at det meste ikke fører til noe. Ikke alt ender en gang opp som rapporter, og det som kommer som rapporter blir verken lest eller brukt, rent bortsett fra av forskerne når de selv i neste rapport henviser til sin egen tidligere forskning. Det som trengs er da reorganisering av den svarte boksen, og andre koplinger mellom brukere og forskere, mellom grunnforskere og anvendte forskere, i den grad det er noen forskjell mellom grunnforskere og anvendte forskere.

Den siste tesen er *økonomitesen*. Etter den sier forskerne at det står ikke på oss. Det står på penger. Talentene vansmekter selv om organisasjonen er trimmet fordi ressursene er utilstrekkelige. Det er myndighetene som mangler forståelse, ikke læresteder eller institutter som mangler driv og dugelighet. Rektor Lønning målbar dette syn i Dagens Næringsliv 21.09.91 i noe som er vedlagt konferansepapirene til dette møtet. Her sier han at det synes paradoksalt nok å være slik at partiene vektlegger forsknings- og utdanningspolitikken mindre og mindre jo større betydning forskning og utdanning har for samfunnsutviklingen. Når man leser dette så kunne man kanskje ha ønsket seg noe større evne til prosentregning, men jeg skal la det ligge.

Her har jeg gitt noen litt karikerte diagnoser, og en kan iallfall konkludere med dette at hver for seg er de for enkle. Det som har skjedd i norsk etterkrigstid, er en kjempesatsing på forskning, samtidig som det vi har fått ut ikke er godt nok. Det som iallfall ikke holder er en konkurranse om diagnosene hvor man stort sett ender opp med å legge skylda på noen andre enn seg selv.

Jeg kan også nevne at Regjeringen vil satse mer, men jeg har også lyst til å sitere Finn Kristensen som i enkelte møter med forskere har stilt dem dette spørsmålet: "Hva ville vi gå glipp av hvis vi ikke satser på dere?" eller "Hva ville vi gå glipp av hvis vi ikke satset dobbelt så mye?" "Hva er potensialet i det dere gjør?", og han sier at hans erfaring er at prosjektmakere ofte er flinkere til å lage overheads enn resultater.

La meg så gå på *Grøholt-utvalget* og de forslag det reiser. Utvalget har arbeidet med et stort mandat og har arbeidet raskt og godt. Det er ikke min oppgave på dette stadium å trekke noen konklusjoner. Jeg kan snarere stille noen spørsmål og nevne

noen problemstillinger. Blant dem er disse: er den foreslåtte modellen et enklere og bedre styringsredskap enn det vi har nå, og for modellen som helhet har den en rimelig myndighetsfordeling mellom de ulike nivåer? Er det også rimelig å delegere mer myndighet til de forskningsutførende institusjoner, slik utvalget foreslår? Det er alminnelig enighet om at koordineringsfunksjonen som i Norge er av det milde slaget, og ikke er regelverkfestet, bør styrkes. Grøholt-utvalget foreslår altså et forskningsråd med forvaltningsmessig tilknytning til og grunnbevilgning fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Dette vil styrke koordineringen i helt vesentlig grad. Men er det å gå for langt i en god retning? Bryter modellen for sterkt med norsk tradisjon? Eller er kanskje denne norske tradisjon slett ikke verneverdig?

Hvis man godtar tanken om et Norges forskningsråd, kan det være grunnlag for å diskutere understrukturen i et slikt råd. Er den foreslåtte oppdeling i fagstrategiske råd den mest hensiktsmessige? Hvilke gode sider har en slik modell, kunne man tenke seg et annet organisasjonsprinsipp? Er det også slik at man her får en inndeling som skaper dobbelfordelinger av myndighet når regjeringen skal utnevne ikke bare det sentrale styre, men også styrene for hvert av de strategiske råd? Man kan også stille spørsmålet om hvem det er som eventuelt vil være med å styre i disse rådene hvis den ene skal være høken over høken. Vi må få ekspertene til å delta, dvs. de som Lindqvist-utvalget kalte representanter med "eminens och omdømme". Det samme kan man stille spørsmål om når det gjelder det forskningspolitiske råd som er foreslått. Er det sannsynlig at det vil fungere ved siden av de øvrige organer eller vil det bli en form for politisk kanarifugl som nok kan synge, men som man stort sett vil høre bare på grunn av tonene og ikke på grunn av standpunktene.

For øvrig er det helt vesentlig slik jeg ser det at mange departementer interesserer seg for å bruke forskning både som virkemidler i sektoren og som grunnlag i fra sitt eget arbeid. Grøholt-utvalget holder fast ved sektorprinsippet, modifisert og innpasset i en ny struktur. Men er de gode sider ved sektorprinsippet vel nok ivaretatt? Vil departementene i tilstrekkelig grad kunne holde fast ved sin interesse for forskningssaker? Jeg kan si at i min rolle som forskningsminister er noe av det mest vesentlige å ha allierte i regjeringen. Vi kunne bygge en struktur der hvor man hadde så og si 17 uinteresserte regjeringsmedlemmer og så hadde en forskningsminister som måtte kjempe mot finansministeren med resten som et lite engasjert publikum. En fordel ved sektorprinsippet er at man har flere statsråder som kan være en koalisjon når vi skal "gang up on" finansministeren. Dette er altså noe som en må ta hensyn til ved inndelingen og vektleggingen av sektorprinsippet.

I forlengelse av dette må en også stille spørsmålet om næringsstrukturen i sterk nok grad vil kunne påvirke innholdet i den forskningen som utføres. Mister vi en vesentlig tilknytning eller kan tilknytning til disipliner slik det her foreslås, gi større

fleksibilitet og frihet fra gårdsdagens næringsstruktur, og dermed bedre utsikt mot fremtiden? Vil man få til bruk i praksis av brukerne med den organisasjonsform som her foreslås? Vil en få en dialog snarere hvis en baserer seg for mye på sektorprinsippet der en får en variant av "dumme menn og troll til kjerringer" i forholdet mellom forskere og brukere? Hvilken vektlegging bør en her gå inn på? Dersom en skulle mene at disiplinorganisering er et fornuftig prinsipp, har da utvalget funnet frem til den beste disiplin-inndeling? Eller kunne vi her tenke oss alternative modeller?

Vi har også et eget grunnforskningsråd i Norge, noe utvalget hevder er uvanlig i internasjonal sammenheng. Dette foreslås nå avskaffet. Det sies også at skillet mellom grunnforskning og anvendt forskning langt på vei er kunstig. I nummeret av "Nature" 22. august gjøres det gjeldende at investeringer i grunnforskning er meget vel plasserte penger. De påstår at avkastningen er 28 prosent på de penger som settes inn, og samtidig sier de at man kanskje er best tjent med å sende pengene i større grad til de mindre kjente læresteder og universiteter.

Hva med Grøholt-utvalgets forslag i denne sammenheng? Er garantiene for sikring av grunnforskningen gode nok, er det til og med mulig at grunnforskningen kan få et bedre liv i den nye modellen? Eller risikerer vi at de kortsiktige interesser driver og fordriver de langsiktige.

Det internasjonale forskningssamarbeidet er under en meget sterk og meget rask utvikling nå, særlig innenfor de europeiske rammene. Det krever nyorientering, nytenking og en koordinert innsats fra norsk side. Utvalget har lagt vekt på dette i sin tenking. Men er det mulig å tenke seg en tilstrekkelig koordinering av internasjonalt arbeid innenfor vårt nåværende system, slik at det argumentet ikke teller særlig sterkt for en ny struktur? Det må også understrekes at forskningsråds-systemet er til for andre enn seg selv. Først og fremst er det til for forskere og for brukere av forskning. De fleste mener at dagens system ikke er oversiktlig og dermed ikke lett tilgjengelig for forskere. Vil den foreslåtte modellen være et bedre system for dem det skal betjene? Dette er selvsagt et helt sentralt spørsmål. Utvalget har presentert et enhetlig og logisk sammenhengende forslag, hvis man følger forslaget i sin helhet, og ikke modifierer det på ett eller flere punkter. Så står man overfor et annet grunnleggende spørsmål: hvor langt og hvordan kan man endre Grøholt-utvalgets modell uten å ødelegge den indre sammenhengen i forslaget?

Det avgjørende spørsmål, og den store vurdering, gjelder dette: vil Grøholt-utvalgets modell, eventuelt med visse modifikasjoner, gi en bedre forskningsmodell enn den vi har i dag? Og i hvilken grad vil en også igjennom den organisasjonsmodell som her er skissert få en sterkere kvalitetssikring og et sterkere kvalitetsdriv enn det vi har?

La meg da avslutte med å si at det har vært en betydelig vekst innenfor den norske forskningssektor og det vil også komme flere penger, men det er en ting til

som vil komme, og det er sterkere krav. Det er ikke nok med diagnoser der en finner årsaker til misère utenfor sitt eget hus, eller i andres praksis. Det som er helt klart nødvendig, det er behovet for å gå sterkere inn, og ordentlig inn, i den sorte boksen. Jeg går ut fra at det er det overordnede formålet med denne konferansen. Så da er jeg spent på høre de meningsytringer som kommer, og også de forsøk på svar som vil komme i innleggene på de spørsmål som jeg har reist. Takk.

Sesjon I:

Hovedlinjer

Knut Grøholt

Hva vi foreslår og hvorfor

Premisser:

Utvalget har tatt sitt utgangspunkt i at forskning er en særdeles viktig samfunnsaktivitet som har sin *egenart* og *egenverdi*.

Samtidig skal forskningen brukes instrumentelt. Den skal inngå i et nært samspill med og understøtte en positiv utvikling ikke bare i et fåtall, men i alle samfunnssektorer.

I vårt arbeid har vi søkt etter løsninger:

1. Som skal gi oss forskning med rot i virkeligheten
  2. Som imøtekommer behovet for helhetlig og effektiv fordeling og anvendelse av ressurser.
  3. Som og samtidig gir rom for det nødvendige mangfold som følger av variasjonsbredden i samfunnets kunnskapsbehov og forskningens egenart.
- Våre forslag tilstreber en klarere forankring og synliggjøring av det politiske ansvaret for den offentlig finansierte forskningens omfang, innretning og organiseringer.
  - Vi har ønsket å sikre *grunnlaget for og samordning av* den langsiktige orienterte forskningen.
  - Vi har ønsket å styrke vår nasjonale evne til å omsette forskningspolitiske prioriteringer i velfunderte og konsistente forskningsstrategier.
  - Vi har ønsket at offentlige forskningspenger enkelt og raskt skal finne veien til forskere - som forsker.

- Vi legger vekt på at det legges til rette for enhetlig og profesjonell opptreden på den internasjonale arena.
- Vi har tro på at forskningspenger anvendes mer effektivt dersom forskningsmiljøene vises tillit ved at de gis stor grad av handlingsrom, men med resultatansvar. Dette betyr således ikke frihet til isolasjon, men forutsetter vilje til å dokumentere resultater og til engasjement i spredning og bruk av resultatene.

Utvalgets forslag:

- Vi foreslår at de eksisterende forskningsråd - og forskningsrådsliknende organer - slås sammen til *ett* forskningsråd.
- Dette forskningsrådet - Norges forskningsråd (NFR) - skal i prinsippet betjene alle samfunnssektorer og ha et ansvar for alle fagdisipliner.
- Vi mener det er behov for å videreutvikle vekselspillet mellom langsiktig orientert grunnforskning og anvendt forskning, og at NFR skal ha ansvar for finansiering av begge typer forskning.
- Ikke minst av denne grunn mener vi at den interne organisering i NFR må ta utgangspunkt i en disiplinorientering.
- Vi foreslår en hovedstruktur med styre og tre fagstrategiske råd: rådet for biologi, miljø- og helsevitenskap, Rådet for teknologi og naturvitenskap og Rådet for kultur- og samfunnsvitenskap.
- I tilknytning til hvert av de tre fagstrategiske rådene foreslår vi tre ulike typer underutvalg:
  - a) Ad hoc komiteer for strategisk planlegging
  - b) Programstyrer med bevilgningsmyndighet
  - c) Fagutvalg for *fri* forskning med bevilgningsmyndighet
- For å styrke grunnlaget for de forskningspolitiske beslutninger foreslår vi et program for "Forskning om forskning".

- Det forutsettes at de fagstrategiske råd selv eller via underutvalg har nær kontakt med forskningspolitiske og -strategiske spørsmål med aktuelle sektordepartementer så vel som nærings- og interesseorganisasjoner.
- Vi foreslår at forskningsinstitutter utenom U&H fortrinnsvis - men ikke uten unntak - organiseres som frittstående institutter.
- Vi støtter bestrebelsene mot en samordning innenfor instituttsektoren og en nærmere integrering mellom de frittstående instituttene og U&H.
- Vi foreslår at forskningsmiljøene vises tillit og gis handlingsrom både gjennom grunnbevilgninger og programbevilgninger.
- Vi foreslår at forskningsrådet skal ha ansvar for grunnbevilgningene til de frittstående forskningsinstituttene. Vi anser dette som en naturlig del av forskningsrådets strategiske ansvar og tror forskningsrådet vil ha de beste forutsetninger for å utvikle og gjennomføre en bevisst, krevende og konsistent instituttpolitikk.
- NFRs penger skal på denne måten brukes for å utvikle en forskningsmessig kompetansestruktur som kan trekke til seg private penger, og ikke erstatte disse.
- Dersom det offentlige ønsker å gi ytterligere stimulans til næringslivets forskning, kan dette oppnås enklest og ryddigst ved skattelettelser og ikke ved å bruke et forskningsråd for fordeling av skattepenger tilbake til næringslivet.
- Forskningsrådet skal være opptatt av forskningens relevans og spredning og bruk av resultatene, men forskningsrådets oppgave er å støtte forskning og ikke å stille til veie risikokapital for produktutvikling i enkeltbedrifter, nyetableringer osv.
- Vi foreslår at NFR organiseres som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter under KUF. Dette betyr at KUF får ansvar for forvaltning av og grunnbevilgning til NFR.
- Med dette får vi et forskningsdepartement med et hovedansvar for den offentlige forskningens omfang, innretning og organisering.
- Men ikke et eneansvar. Sektorprinsippet opprettholdes, om enn i modifisert form.

- Vi forslår at NFR skal få mellom 50 og 60 prosent av sitt budsjett i form av grunnbevilgning fra KUF. Resten forutsettes i hovedsak å komme i form av programbevilgninger fra sektordepartementene.
- Sektordepartementenes sektoransvar ivaretas gjennom programbevilgningene. Bevilgningene vil fortrinnsvis bli brukt til anvendt forskning, men det kan også være aktuelt å bruke av programbevilgninger til orientert grunnforskning.
- Sektordepartementenes brukerbehov kan ivaretas enten ved oppdrag plassert direkte i forskningsmiljøene eller gjennom programmer organisert via NFR.
- Vi foreslår en styrking av KUF politisk og administrativt, men har *ikke* foreslått en egen *statssekretær for forskning*.
- Ved prinsipielt å likestille de øvrige departementer m.h.t. ivaretagelse av sitt forskningsmessige sektoransvar håper vi å øke interessen for forskning i Regjeringen som samlet kollegium.
- For å sikre kvalifiserte innspill til den forskningspolitiske debatt i Regjeringen foreslår vi at det opprettes et Forskningspolitisk råd.

Einar Steensnæs

"Var det dette jeg ba om?"

Var det dette jeg ba om? Før jeg forsøker å svare på det spørsmålet, kan det være nyttig å repetere hva det var jeg egentlig ba om:

1. Vurdere forskningsrådsstrukturen og fremme forslag om effektivisering og mulig forenkling.
2. Vurdere myndighetenes styringsoppgaver i forhold til forskningsrådene og forskningsmiljøene. Likeledes vurdere organiseringen av den forskningspolitiske koordineringen på departementsnivå.
3. Vurdere hvordan styringssystemet kan utformes for å motvirke tendensen til å opprette nye styringsorganer.

Det var altså dette jeg ba om. Svaret foreligger nå i NOU 1991:24. Og allerede forsidebildet fyller oss jo med masse positive forventninger. Det er tydelig at Grøholt-utvalget har tatt hovedpoenget i den reformen som nå skal komme: det er oppe i trekronen det skjer. Her skal de tusen blomster blomstre og fruktene høstes. Her skal prosjekter og programmer bli synlige og bære frukter i institutter, høyskoler og universitetsmiljø. Her er ingen tung "top-down design". Snarere det omvendte. Departementene er plassert ned i rota. Fra en tykk rotstokk med navnet Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF) strekker det seg rottrevler ut i hele det miljøet som omgir forskningen. Ut til de ulike sektordepartementene, (jeg ser det går en skikkelig tykk en bort til Finansdepartementet!), ut til næringslivet, til europeiske og internasjonale miljøer osv. I hovedstammen sitter styret for NFR og fordeler de ressurser som tilflyter systemet, hovedsakelig ut i tre tykke greiner som utgjør de tre fagstrategiske rådene. Jo, dette ser unektelig både vakkert og funksjonelt ut.

Noen vil nok mene mistenkelig vakkert og funksjonelt. Kan dette virkelig fungere etter bruksanvisningen? I så fall har en jo virkelig skutt gullfuglen (og jeg tenker da ikke på den gule pip-pipen som sitter i Grøholt-treet). To hovedinnvendinger melder seg straks:

1. En så sterk konsentrasjon av makt til ett forskningsstrategisk ledd representerer en fare for ensretting, for større distanse til det forskningsutførende leddet og for at viktige vurderinger og synspunkter innenfor hele bredden av den samlede forskningsaktiviteten i mindre grad vil kunne nå fram til besluttsende organer. Selv om forslaget følges opp med en rekke føringer som skal motvirke slike tendenser, en gjennomført praksis med delegering (økt bruk av rammebevilgninger, et nytt forskningspolitisk råd og en egen statssekretær for forskning), er denne faren så

absolutt reell og verdt å påpeke. På den andre siden: vi har i dag fem forskningsråd som til sammen spenner ut det meste av det forskningsfeltet som er finansiert av det offentlige. Systemet er godt så langt det rekker, men det er også åpenbare mangler som kan beskrives kort gjennom stikkordene samordning, forenkling, effektivisering og styring. Det er jo nettopp ut fra erkjennelsen av disse svakhetene at Grøholt-utvalgets mandat og oppgave er formulert.

Forskningens frihet og uavhengighet vil selvfølgelig være et bærende prinsipp som også skal ligge til grunn for nye organisasjonsmodeller. Da kan kanskje de nevnte stikkordene virke provoserende eller problematiske i forhold til denne friheten. Men det kan også være nyttig med et lite testspørsmål i denne forbindelse: kan det tenkes at forskningens frihet også strekkes slik at den brukes som begrunnelse for å unndra seg nødvendig styring, samordning og effektivisering på områder som ikke berører forskningens eget genuine behov? Var det ikke "bruk av stråmenn" vi kalte dette i logikktimene?

2. Den andre hovedinnvendingen går på funksjonalitet: tvil om modellen i det hele tatt vil kunne funksjonere etter beskrivelsen. Er dette virkelig "operasjonelt"? Må ikke en slik gigant falle fra hverandre idet den skal opp å stå? Den "harmoni"-modell i forskningsverdenen som Grøholt-treet må antas å ta utgangspunkt i, er det få andre som har observert. Dermed er faren stor for at det vil oppstå en ukontrollert fragmentering i forskningsrådsstrukturen. På overflaten tilsynelatende harmoni og greie kommandolinjer. I virkeligheten lever spenninger og interessemotsetninger videre. Ethvert nivå i den strengt hierarkiske modellen forsøker å kutte bånd og kommunikasjonslinjer oppover i systemet mens forbindelsene på tvers og nedover blir mer mangfoldige og mer uoversiktlige. Så langt jeg kjenner forskningsverdenen og forskningskulturen, er dette ingen usannsynlig framstilling av livet i Grøholt-treet. Men nok engang kan det være nyttig å stille et lite testspørsmål: er forskningsmiljøet så spesielt. Ja, jeg tror faktisk det er klokt å ta utgangspunkt i at forskningsvirksomheten ikke uten videre lar seg beskrive i et organisasjonskart som er hentet fra næringslivet eller annen offentlig virksomhet. Det betyr likevel ikke at denne virksomheten kan distansere seg fra styringsmekanismer som gjelder for store deler av samfunnet ellers. Å avvise modellen fordi en ikke har tro på at styret kan holde organisasjonen samlet med ryddige kommandolinjer og klare fullmakter til de ulike nivå, er derfor alene ikke noe særlig viktig argument mot den foreslåtte løsningen. Det gjenstår da to muligheter: enten å legge fram andre modeller for en forskningsrådsstruktur som bedre fyller sentrale målsettinger i Grøholt-utvalgets mandat. En modell som altså ikke har Grøholt-treets påpekte svakheter og som samtidig ikke generer noen nye. Ingen bør drives til angstbiteri om slike nye modeller skulle dukke opp. Tvert imot: hvis slike forslag kommer i høringsrunden,

ville jo dette gi mulighet for en bedre og sikrere bedømming av de kvaliteter og svakheter som ligger i ulike alternativer. Og vi skal selvfølgelig velge det beste.

Den andre muligheten er å se nærmere på NFR. Denne modellen er jo på mange viktige områder lite detaljert og nokså vagt beskrevet. Vi trenger noen gode knagger å henge modellen på, klare forutsetninger for å ha tilstrekkelig tillit til at modellen vil kunne funksjonere tilfredsstillende. Den nye administrerende direktør i NAVF har gjerne brukt uttrykket "gå ombord" i forhold til denne prosessen. Skulle vi derimot ta fatt på å strekke ny kjøl og bygge et nytt skip som er bedre egnet for seilassen, melder spørsmålet seg: hvordan ser i så fall et slikt skip ut? Det vil bli en nokså møysommelig prosess å undersøke, og kan vi være rimelig sikre på at den gir oss en tryggere seilas? Ett er sikkert: de fem mindre skipene vi har i dag, egner seg dårlig for kryssing på det åpne havet til tross for at de til sammen kan ta den samme lasten.

Var det dette jeg ba om?

På viktige områder mener jeg nok at jeg har fått det jeg ba om. Det gjelder f.eks. den styrking av KUFs rolle i forhold til forskningspolitisk styring og initiativ som er foreslått. Og med hensyn til effektivisering og forenkling virker jo modellen i utgangspunktet ryddig nok. På andre områder er jeg nok mer usikker. Er f.eks. føringene gode nok til å sikre grunnforskningens tarv og uavhengighet? Hvilke strukturer vil være nødvendige for å ivareta behov for tverrfaglig forskning og spesielle sektorinteresser? Og så har jeg vel fått noe som jeg vel ikke har bedt spesielt om, selv om denne gule pip-pipen ser trivelig ut der oppe i treet.

Hvis vi nå skulle skifte bilde fra treet og planteriket til skipet og det maritime, vil jeg kanskje uttrykke min holdning slik: jeg er blitt oppriktig nysgjerrig på den skuta som nå ligger på beddingen. Innredningen er kanskje ikke helt som vi har tenkt oss den. Men kanskje vi bør våge oss om bord før vi gir oss i kast med nye byggeprosjekter. Det må muligens både skiftes ut spanter og endres på rom. Men det er ingen Noahs ark vi skal bygge. Her blir ikke plass til "to av hvert slag". Formgiving og innhold skal bestemmes av målet som vi setter oss. Kanskje må vi da tåle at ikke alt det gamle lar seg så lett gjenkjenne og identifisere - uten at det bør vekke bekymring. Det avgjørende og viktige er jo om kursen nå kan settes mer stødig og sikkert mot målet. Det er vel denne debattens egentlige hovedtema.

Finn Lied

En mangeårig aktør ser framover

Den foreliggende NOU er fra formens side et mønstergyldig arbeide. Det inneholder få tanker som ikke er tenkt før, men det er mange interessante refleksjoner og mange kloke ord. Arbeidet er fyldig og godt når det behandler det en forenklet kan kalle grunnforskningen, det er forbausende svakt i forhold til den næringsrettede forskning. Kapittel 4 svikter her nesten totalt. Hvor har næringslivsrepresentantene vært?

Når jeg stiller meg kritisk til selve grunnkonstruksjonen med *ett* disiplinorientert forskningsråd under KUF, skyldes det et antall forhold:

- Det er en riktig observasjon at den grunnleggende forsknings resultater omsettes hurtigere til anvendelser og at det i mange sammenhenger kan være en fruktbar kontakt mellom grunnforskningstiljøene og den anvendte sektor. Men dette til tross, vi taler om to kulturer. Den *ene* hvor valg av innsatsområder må være på basis av forskningstiljøenes egne prioriteringer, hvor bedømmelseskriteriet er økt innsikt, erkjennelse og kulturbidrag. Og hvor arbeidet er disiplinorientert og skjer i full åpenhet. Den *andre*, den anvendte forskning, får sine oppgaver definert utenfra etter en dialog mellom brukere og forskningstiljøene. Bedømmelseskriteriet er økonomisk resultat og arbeidet kan være belagt med sikkerhetsklausuler. Det grunnleggende kriterium for den anvendte forskning er *anvendelsen* - ikke kompetanse. Det er en utbredt misforståelse å anta at høy kompetanse ved en automatikk fører til økonomisk virksomhet. Fra den praktiske virksomhet er det lett å dra frem eksempler på konflikter hvis en ikke prinsipielt holder de to kulturer adskilt. Men det betyr ikke at det ikke kan og bør samarbeides over grenseflatene.
- Hvis det virkelig var slik at en hovedsvakheter i det norske system er manglende kontakt mellom grunn- og anvendt forskning, bør en huske på at 99 prosent av den aktuelle grunnforskning skjer utenfor landets grenser. Jeg våger den påstand at problemet minst like meget ligger på grenseflaten mot den FoU som skjer i bedriftene (i videste forstand) og at valget av den disiplinære modell vil vanskeliggjøre kontakten over denne grenseflate.
- Selv om NOUen gir sin prinsipielle tilslutning til sektorprinsippet, har man undervurdert dets innhold og i alle fall modifisert det til å bli nærmest inoperativt. Sektorprinsippet styrke ligger i at den anvendte forskning harmoniseres med sektorpolitikken, i konkurranse med de andre virkemidler, og

får sin dimensjon og innretning ut fra denne vurdering. Videre er det et viktig point at ved sektorprinsippet får forskningen ikke *én* talsmann i regjeringen, men *mange*. Det var dette hensyn som i sin tid etter kraftig debatt ledet til at en gikk imot et forskningsdepartement. Hvert departement må ha ansvar for sin fremtidsproblematikk, og utøve dette i en dialog med et formålsorientert, tverrfaglig, "mission oriented" forskningsråd. Kravet om en "fremtidsminister" har stort sett forstummet.

- En avgjørende innvending mot den foreliggende NOU er at den overhodet ikke drøfter et av de viktigste problemer, nemlig grenseflaten og informasjonsutviklingen mellom departementene og forskningsmiljøene, i dag representert ved rådene. Her melder rådernes funksjon som premissleverandør seg som spesielt viktig. Et disiplinært organisert råd er i en slik sammenheng totalt ubrukelig, departementer er ikke opptatt av tekniske eller vitenskapelige *disipliner*, men av totale *tverrfaglige* problemstillinger. Bare et formålsorientert råd vil kunne delta i en slik dialog som vil kunne spenne fra "molekyl til marked".
- Den disiplinære modell som er foreslått gjort generelt gjeldende, er ideell for grunnforskningen og har overlevd alle angrep. Men den er uegnet for den anvendte forskning. Den må være formålsorientert og styrt. Det sies i utredningen meget interessante ting om hvordan et grunnforskningsmiljø må fungere. Det gir resonans hos meg når jeg tenker på min læretid bl.a. ved Cambridge, med åpenhet og forskerinnflytelse. Den anvendte forskning kan ikke tillate seg en slik styringsform, den må preges av plan, milepæler og disiplin. Det bør være rom for sidesprang, men bare hvis hovedmålsettingen realiseres. Og hvis denne trues, må "oksen Apis terskes".
- Når det bl.a. fra pressen fremgår at noen støtter det syn at skillet mellom den grunnleggende forskning og den anvendte er kunstig, skyldes det muligens at jeg taler om den virkelig grunnleggende forskning og den klart anvendte med økonomisk resultat som formål. Det er selvfølgelig nyanser, som målrettet grunnforskning, kompetanseutvikling m.v. som ligger på den lange akse fra det visjonære over til de enkle, men nye produkter. Men organisasjonsformene må tilpasses de to tyngdepunkter: den genuine grunnforskning og den klart anvendte. Det er en selvfølge at det må være kommunikasjon, men denne spenner meget videre enn innen vårt nasjonale system.

På basis av min erfaring i og med forskningssystemet i dag, er jeg enig i at modifikasjoner trenges. Dette skyldes ikke minst at det har grodd utover uten prinsipiell klarhet og at en spesielt innen NTNf har laget strukturer på kryss og

tvers i aktivitetsmatrisen (Fagkomiteer, Nyskaping, Informasjonsteknologi etc.). Den klare systematiske oppbygning har gått tapt. Jeg tror behovet for revisjon er så stort at selv radikale endringer kan være verd kostnadene. Disse kan bli betydelige og bør ikke undervurderes. Meget taler for en evolusjonær tilpassing.

Hvis jeg skulle foreslå en ny grunnstruktur, ville jeg foreslå to råd. Et disiplinorientert grunnforskningsråd og et formålorientert anvendt forskningsråd, organisert internt på basis av anvendelsessektorer. Det første vil rapportere til KUF, det andre til Næringsdepartementet (som gjerne kunne omfatte både landbruk og fiske, men det er vi vel ennå ikke modne for). Grenseflateproblemene mellom grunnforskning og anvendt forskning er i grunnen enkle og oversiktlige, det er langt vanskeligere å etablere kontinuitet fra bedriftene gjennom rådene til de ansvarlige for næringspolitikken. Det er her problemene først og fremst ligger.

Min bekymring er at når det erkjennes at den disiplinorganiserte modell er uegnet for en dialog med næringsliv og de ansvarlige for næringspolitikken, vil forslaget om en matriseorganisasjon naturlig melde seg. Uten å gå i detalj, vil jeg bare her si at dette er en dyr, byråkratisk og lite velegnet organisasjonsform. Jeg anbefaler enkle og klare prinsipper.

Det smerter meg nesten å si, når jeg tenker på de gode kvinner og menn som har nedlagt et stort arbeide, at det foreliggende forslag vil skade norsk forskning hvis det blir lagt til grunn.

Hans Skoie

Utredningen i et internasjonalt perspektiv*

I tråd med god norsk utredningspraksis har utvalget også skaffet seg en viss oversikt over FoU-organiseringen på departements- og forskningsrådsnivå i ti andre OECD-land. Ettersom det er utredningsinstituttet - og spesielt undertegnede - som har stått for denne oversikten, skal jeg si noe om hovedtrekkene ved FoU-organiseringen i disse landene og litt om deres erfaringer på dette området fra etterkrigstiden. Jeg skal også kort kommentere utvalgets argumentasjon i forhold til dette materialet.

Utvalget er åpenbart preget av en del internasjonale impulser i sitt arbeid. Bl.a. har både tanker om å avskaffe forskningsrådsnivået og å etablere et altomfattende forskningsdepartement åpenbart blitt lagt til side nokså fort - trolig influert av utenlandsk praksis og erfaring. (Forskningsmeldingen fra 1989 og særlig prosessen som ledet opp til denne, var som kjent relativt antagonistisk i forhold til forskningsrådene.) Min hovedkonklusjon må likevel bli at utvalget ikke har tatt den internasjonale dimensjon helt inn over seg. Argumentasjonen er preget av enkelte alvorlige feil og unøyaktigheter på dette punkt. Den radikale løsning som utvalget har valgt, er ikke satt inn i noe internasjonalt perspektiv.

Det er heller ikke klart om utvalget har vært oppmerksom på hvor radikal modellen i virkeligheten er i forhold til internasjonal praksis på dette området i de vestlige industriland. Jeg sikter særlig til kombinasjonen av et forskningsråd og en paraplyorganisasjon for anvendte institutter og organisasjonens faglige dybde og spennvidde; fra studier av gresk mytologi til høyteknologiske utviklingskontrakter (dvs. et direkte industripolitisk virkemiddel).

Regjerings- og departementsnivå

Vi finner *ikke noe altomfattende FoU-departement* i noen av de OECD-landene vi har studert. Lengst i så måte går nok for tiden Frankrike med sitt forsknings- og teknologidepartement (MRT) og Canada med sitt forsknings- og industridepartement. Ingen av disse departementer inkluderer forsvarsforskningen - ei heller universitetenes grunnbudsjetter. Interessant nok spiller sektordepartementene fortsatt en stor rolle i den franske MRT-løsning.

---

* Utgangspunktet for denne gjennomgangen er Rapport 8/91 fra NAVFs utredningsinstitutt. En forkortet versjon av denne er gjengitt i innstillingen (Vedlegg 1). Ved siden av de nordiske land omfatter gjennomgangen også Storbritannia, Frankrike, Tyskland, Holland, Canada, USA og Japan.

Hovedmønsteret i alle våre land er at samtlige departementer finansierer FoU-virksomhet av relevans for sine respektive områder i tråd med det såkalte *sektorfinansieringsprinsippet*. I rapport 8/91 fra NAVF-U er de offisielle anslagene for FoU-bevilgningene fra departementet gjengitt for samtlige av "våre" OECD-land. Disse viser samtidig at sektorfinansieringen i Norge ikke er noe større enn i de øvrige land - slik utvalget dessverre påstår. Derimot kanaliseres sektormidlene i større utstrekning gjennom såkalte sektorforskningsråd i Norge enn i de øvrige land - jf. nedenfor.

En del land - deriblant Nederland - praktiserte en tid en ordning med et eget forskningsdepartement. Men i dette og lignende tilfeller har erfaringene vært dårlige - hovedsakelig fordi de fleste aktører mener at sektorforskningsmidlene bør genereres og styres i nær tilknytning til de øvrige virkemidler som sektorene rår over. En svekkelse av denne tilknytning leder gjerne til alvorlige konflikter innenfor regjering og det sentrale byråkrati. Utvalgets NFR-forslag representerer en svekkelse av sektortilknytningen - noe som nok over tid kan få alvorlige konsekvenser; bl.a. redusere både sektordepartementenes finansieringsengasjement og deres bruk av forskning.

Det finnes som regel *tre departementale tyngdepunkter* i den offentlige FoU-innsats og forskningspolitikk:

1. Et utdanningsdepartement med eller uten forskning i navnet
2. Et industri-/nærings-/energi- eller teknologidepartement
3. Et forsvarsdepartement preget av store FoU-bevilgninger med vekt på utviklingsdelen - ikke minst i de store landene.

Forslaget om å styrke Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet (KUF) - og særlig departementets koordineringsfunksjon på FoU-området - har klare internasjonale paralleller. Det er nesten alltid dette departementet som får koordineringsoppgavene innenfor dette området. En slik styrking av KUF kan for øvrig selvsagt være aktuell selv om NFR ikke skulle bli realisert etter utvalgets intensjoner.

Nytt Forskningspolitisk råd?

Norge er det eneste av "våre" OECD-land som for tiden ikke har noe forskningspolitisk råd. Utvalget foreslår nå opprettelse av et nytt råd av denne karakter. Omtalen av forslaget er knapp - og kanskje mer overraskende - de store problemer som råd av denne karakter har møtt i Norge og i andre land, omtales overhodet ikke (jf. Rapport 9/91 fra NAVF-U).

Hva som nå bør gjøres annerledes for å få ordningen til å fungere, berøres heller ikke. Det samme gjelder de særlige problemer som et slikt råd må antas å møte i

en ny struktur dominert av *ett dominerende forskningsråd*. Interessant nok omtaler man rådet som et forskningspolitisk råd - ikke et forsknings- og teknologipolitisk råd, slik tendensen har vært på 1980-tallet i flere OECD-land.

Forskningsrådsstrukturen

Utvalget sier lite om hvorfor vi bør ha forskningsråd - og særlig virkeområdet for slike råd innenfor den totale offentlige FoU-finansiering. Heller ikke rådenes oppgaver er nevneverdig beskrevet, selv om forslaget om en ytterligere delegering til institusjonene representerer et visst unntak. Her søker man nok å reversere en tendens i de senere år til å styrke universitetsforskningsrådene relativt til universitetene - både i Norge og internasjonalt. Denne balansen synes nå å være noe ømtålig i mange land - og har eksplisitt vært tatt opp bl.a. i England og Sverige. Det gir seg også uttrykk i diskusjoner og konflikter om "overheadsatser" o.l. Men en prinsipiell debatt om muligheten og begrensninger for det såkalte "dual funding system" savnes i instillingen.

Utvalget ser grunnforskningsrådet NAVF som noe "sæmorsk". Det overrasker ettersom forskningsrådsmodellen internasjonalt nettopp er mest vanlig i tilknytning til tradisjonell universitetsforskning/grunnforskning. Det som snarere er sæmorsk er våre sektorforskningsråd - NTNf, NLVF, NFFR og NORAS-konstruksjonen (to samfunnsvitenskapelige råd) og disse råds sterke posisjon. Bare en titt på *våre nordiske naboland* viser f.eks. at den offentlige støtte til "den industrinære" FoU-virksomheten (dvs. den delen som anses som et direkte industripolitisk virkemiddel) ikke er organisert gjennom forskningsråd, men via statlige embetsverk (NUTEK (STU) i Sverige, Tekes i Finland og Teknologirådet i Danmark).

Nettopp det store anvendte innslaget i våre sektorforskningsråd og deres tilknytning til sektordepartementene innebærer at en sammenslåing av de norske forskningsråd blir *noe helt annet* enn en sammenslåing av de fem engelske forskningsråd. Disse er alle primært av universitetskarakter og alle sorterer under Utdanningsdepartementet. Den såkalte Morris-komiteen foreslo for noen år siden en slik sammenslåing i England. Det ville langt på vei bare innebære at man i England fikk et utvidet NAVF.

I det konkrete forslaget har utvalget funnet en viss inspirasjon i en OECD-rapport - nemlig "country review" for Norge fra 1985 (Review of National Science Policy - Norway, OECD, Paris 1985). I OECD-sekretariatets bakgrunnsrapport fins et kort avsnitt som antyder en samling i ett forskningsråd. Tanken er ikke tatt opp i hoveddokumentet i rapporten ("the examiners' report") - og representerer ingen generell OECD-rekommendasjon overfor Norge.

Valget av en disiplininnndeling for de fagstrategiske råd og utvalgets antydning om en "avskalling" av en del av NTNf's virksomhet kan tyde på at man i noen grad har vært oppmerksom på dette forholdet. Men i så fall hvorfor ikke si eksplisitt at

man ønsker å bringe de norske forskningsrådsdomener mer på linje med internasjonal praksis og bl.a. overføre forskningens industripolitiske element til et annet organ? Altså i hovedsak lage et stort råd for grunnforskning/orientert grunnforskning/strategisk forskning og den delen av anvendt forskning som uten alvorlige problemer kan organiseres i tilknytning til denne virksomheten.

Men forslaget om å gi NFR som oppgave å være *en paraplyorganisasjon* for en tallrik anvendt instituttsektor tyder ikke på at den siste tolkningen har særlig mye for seg. Det er for øvrig uvanlig at forskningsrådene i andre land også har oppgaven som paraplyorganisasjon i så stor bredde. Både i Holland og Canada ivaretas f.eks. denne oppgaven av egne organisasjoner (TNO og NRC henholdsvis).

Et hovedtrekk ved utviklingen i disse OECD-landene er en styrking av teknologi og ingeniørfagene på 1980 tallet innenfor forskningsrådsstrukturen. Det har skjedd gjennom prioriteringer, nye rådsavdelinger, navneendringer e.l. Men det dreier seg essensielt sett om grunnforskning/strategisk forskning på disse områder - ikke den industrinære forskning og utvikling som fortsatt behandles som et direkte industripolitisk virkemiddel. Ved å inkludere hele NTNf i et eventuelt nytt NFR synes utvalget å ha feiltolket denne utvikling.

Utvalget bemerker et par steder at EFs rammeprogram for forskning de facto vil fungere som et forskningsråd for norske forskere hvis en EØS avtale/medlemskap realiseres. Dette er en unyansert framstilling ettersom EFs utgangspunkt for sitt forskningsengasjement er "to strengthen the scientific and technological base of European Industry" (Single Act, Title VI, Article 130 F).

Strategi og "forskning om forskning"

Utvalget tar til orde for mer planlegging og framfor alt utvikling av en forskningspolitikk basert på et sterkere strategiinnslag. Særlig NFR overøses med honnørordet "strategi" uten nevneverdige presiseringer. Troen på plan og strategi virker noe overveldende. Men forholdet mellom NFR og et forsterket KUF er *uforløst* i så måte. Spørsmålet om hvem som skal planlegge og utøve strategi på hvilke områder berøres ikke.

Kanskje er det også påfallende at disse krav sammen med en sentralistisk forskningsrådsorganisasjon fremmes på et tidspunkt hvor Øst-Europa omskaper sine sentralistiske vitenskapsakademier med innslag av departement, paraplyorganisasjon for institutter og klassisk akademi og generelt reduserer planelementet i forskningspolitikken? Dette gjør de nå bl.a. gjennom etablering av forskningsråd basert på søknader fra forskere og forskningsgrupper på tradisjonell vestlig måte.

Utvalget vil utvikle en bedre forskningspolitikk og ikke minst en mer profesjonell forskningsadministrasjon. I denne forbindelse understrekes behovet for "forskning om forskning". At statistikk, utredninger og "forskning om forskning" kan yte verdifulle bidrag i så måte, er hevet over tvil. Men etter min oppfatning går

utvalget noe langt i svartmalingen av den norske situasjonen. Dessuten tar utvalget altfor lett på de problemer som også slik virksomhet møter i forholdet til *anvendelser*. I den anglo-amerikanske verden, som har vært mest preget av slik aktivitet, har man flere ganger i den senere tid understreket "the gulf between science policy and science policy studies". Denne problemstillingen drøftes ikke - heller ikke rekrutteringspolitikken til de forskningsadministrative stillinger. Kanskje også en noe annen rekrutteringspolitikk og arbeidsdeling kunne lede til en bedre forskningsadministrasjon?

Sluttmerknad

Det er vanskelig å se at hovedforslaget - etableringen av NFR og en svekkelse av sektorinteressene i norsk forskning - for tiden har noen internasjonale paralleller i de land vi har studert. Den konstruksjon som er foreslått, vil innebære at norsk forskningsorganisasjon på departements- og forskningsrådsnivå *vil fjerne seg* ytterligere fra de hovedtrekk man i dag finner internasjonalt - og ikke minst fra strukturen i de nordiske land (heller ikke den utmerker seg ved enkelhet). Mer alvorlig er det kanskje at de internasjonale erfaringer går imot den relativt sentralistiske løsning som er lansert. Men dette er naturligvis ikke definitivt til hinder for at modellen kan fungere. Men det internasjonale bilde, så vel som som den internasjonale erfaring, peker i en annen retning.

Debatt

Ulf Torgersen:

Jeg er opptatt av hvor mye innstillingen fastlegger i regelform, og hvor mye den bare ønsker seg. Skillet er viktig.

Om de fagstrategiske rådernes sammensetning sies det lite. Ni medlemmer, fire års funksjonstid, ingen vararepresentanter. Men det ønskes at de skal "representere bred faglig og samfunnsmessig innsikt innenfor de områder som er relevante for det enkelte råd, slik at rådet kan opptre innad og utad i samfunnet med nødvendig autoritet og legitimitet". Vi merker oss at det tales om innsikt og ikke om interesser eller hensyn.

Problemet er ikke ubetydelig, for skillet mellom grunnforskning og anvendt forskning er etter utvalgets forslag visket ut. For styret er reglene akkurat like knappe. Men det ønskes her også. "Det må legges stor vekt på å rekruttere personer med solid innsikt i samfunnsspørsmål og forskning fra så vel privat som offentlig sektor. Det forutsettes at styremedlemmer ikke blir oppnevnt som representanter for spesielle interesser". Man merker seg at ordet "forskning" er brukt her - og ikke for de fagstrategiske rådene. Hvorfor, skjønner jeg ikke helt. Her er selve ønsket også uklart.

Men om utvalget ønsker at interesser skal holdes utenfor, eventuelt bare slippes inn i lutret form, så gir ikke reglene noen sikring der. Jeg gadd se den regjering som ikke får med en fra LO, en fra NHO og en fra de ansatte og så videre. Å tro at noe annet vil skje, tror jeg i akkurat dette tilfellet ikke bare er ønske, men faktisk også en drøm.

Forskeres kakemeling og kakedeling, ikke minst i forbindelse med programforskning, er ikke ukjent og burde ha vært drøftet. Her gir rådspraksis et ganske rikt materiale. De habilitetshensyn som har å gjøre med forskernes representanter, har så vidt jeg kan forstå gått fullstendig forbi utvalgsbehandlingen.

Utvalget ønsker åpenbart at styret skal trekke opp de store forskningspolitiske linjene. Jeg tror at skillet mellom forskningspolitisk og fagstrategisk - det er omtrent som skillet mellom stort og smått. Det er ikke noe som kan legges til grunn for en klar kompetanseoppdeling. Styret vil kunne gripe inn når det har lyst, og signaler og retningslinjer fra styret blir akkurat så allmenne eller presise som styret ønsker. Kombinasjonen av tiltro til at rådernes og styrenes medlemmer er lutret og renset for særinteresser når de har gjennomgått statsrådets skjærsild og nå bare representerer innsikt, og en ordning som er akkurat så sentralisert som styret gjør den til i et forskningsråd som blir landets eneste, det er uheldig. Det er for lite drøfting av ordningers virkninger og for mye fortrøstning. Utvalget regner kanskje med at sånt skal gå seg til og møter kanskje innvendingen med å spørre: hva skulle vi gjøre uten håpet? Svaret er: håpet er ikke noe virkemiddel, og en klarere behandling av

de viktigste konstituerende regler i det de selv ønsker skal bli Norges eneste forskningsråd, det hadde ikke vært av veien.

Trond Eskeland:

Et hovedproblem som skal løses, er at det er for mange forskningsråd. Og det kan man altså gjøre ved å slå dem sammen, men man skal vel kanskje ikke male dem helt i stykker? Som eksperimentell forsker vil jeg si at forslaget som vi nå har, er et gigantisk, eksperimentelt forskningsprosjekt. Og da er spørsmålet: innsatsen er høy, meget høy - nemlig hele det norske forskningssystem - og risikoen er meget stor, fordi vi ikke bygger på den erfaring vi har. Har vi så dårlige erfaringer at vi må rasere fra bunnen med den nåværende organisasjon? Komiteinnstillingen er etter mitt skjønn skissepreget og lite argumenterende.

Det er foreslått tre fagstrategiske råd. Det ser jeg som kanskje den største ulykken her. For det man mister er jo forbindelsen med de ulike departementene. Jeg tror man skal beholde rådene som de er i dag, eventuelt med en overbygning - en eller to overbygninger.

Hugo Parr:

Jeg vil gjerne først få gi min kompliment til Grøholt-utvalget. Utvalget har levert et byggverk som er logisk og forstandig, og det henger på greip rent intellektuelt.

I Næringsdepartementet kommer vi til å vurdere dette forslaget nøye. Vi er opptatt av at næringslivet skal ha innovasjonsevne, dynamikk og omstillingsevne, og forskningssystemet er vesentlig i denne sammenheng. Derfor har vi selvfølgelig i dag ingen meninger. Det kommer vi til å ha om et par måneders tid. Men jeg vil gjerne dra frem de hovedspørsmålene som vi vil bruke tid på.

Det første hovedspørsmålet er: ett råd? Vi er tiltalt av denne forenklingen. Jeg tror alternativet er å ha to. Da kunne man i så fall rendyrke de to kulturer som er nevnt.

Det neste hovedspørsmålet er: organisering etter disiplin? Jeg tror at dette logiske forslaget er betydelig mer skreddersydd til grunnforskingsdelen enn til den anvendte del. Jeg tror personlig at vi vil lete etter alternativer til dette når det gjelder den interne organisering hvis vi skal ha ett forskningsråd.

De to neste punktene gjelder brukerinngrepet og sektorprinsippet. La det ikke herske noen tvil om at sektorprinsippet er sterkt svekket i forslaget, uansett hvordan man pynter på det. Jeg tror også personlig at brukerinngrepet er sterkt svekket hvis man beholder en intern organisering basert på disiplin. For oss er brukerne viktigst.

Vi er også opptatt av styringen på regjeringsnivå. Vi har ikke så veldig gode erfaringer med egne statssekretærer for dette og hint. Derimot har vi bedre erfaringer med egne statsråder, gjerne uten portefølje, av typen havrettsminister eller det nåværende system med handelsminister.

Jeg synes for øvrig at erfaringene er så pass blandet at jeg tviler på om vi trenger et Forskningspolitisk råd, selv i dette logiske, blomstrende treet til Grøholt.

Eivind Osnes:

Det er forståelig at man på topphold ønsker seg en enkel struktur å forholde seg til, men fra vår grasrot er det klart at vi frykter et monolittisk og sterkt sentralisert system der det overordnede organet har ansvar både for å utforme forskningspolitiske retningslinjer og også fordele forskningsmidlene. Og ikke minst er vi engstelig for at fordelingen mellom grunnforskning og anvendt forskning skal foretas av et lite styre hvis sammensetning vi egentlig ikke kjenner og hvor antagelig mange samfunnsinteresser vil brytes.

For det andre tror vi også at en organisering i et Norges forskningsråd vil kunne øke forskningsbyråkratiet. De fagstrategiske råd er nødt til å ha komiteer og utvalg. Dermed blir det nye bare en stor overbygning med administrative funksjoner, og vi er redd for at det vil bli et ekstra nivå som vil virke byråkratiserende og kostnadsdrivende.

Mitt siste punkt går på å sikre kårene til grunnforskningen. Vi bør ikke snakke om en omstrukturering av forskningsrådsystemet uten også å tenke økonomi. Jeg konstaterer at det er en intensjon hos Grøholt-utvalget å sikre grunnforskningen. Men jeg er i tvil om de foreslåtte virkemidlene er tilstrekkelige. Med nåværende RNF og NTNf integrert i samme fagstrategiske råd er jeg redd for at grunnforskningen vil komme ut som den tapende part. Jeg har med interesse lest det man har sagt om forskningens egenart, og jeg kan ikke lese det annerledes enn at naturvitenskapelig grunnforskning er en slags orientert eller målrettet forskning. Jeg er redd for at slik forskning skal fortrenge den frie naturvitenskapelige grunnforskning. Jeg konstaterer også at jeg ikke kan se at det har vært noen representanter for naturvitenskap i komiteen. Jeg ender derfor opp med omtrent samme konklusjon som Finn Lied.

Francis Sejersted:

Det er mulig at siste taler har rett - at man ikke har klart å uttrykke seg klart. Men det er underlig hva man hører. For eksempel når Finn Lied sier at kapittel fire er fri for tanker om den anvendte forskning - jeg mener vi har en masse om den anvendte forskning. Vi har diskutert den lineære modell, vi har diskutert forholdet mellom private og offentlige penger i den anvendte forskning, vi har diskutert en rekke prinsipper.

Så kan man si: hvilke konklusjoner har man trukket? Og der kan man naturligvis ha dypt forskjellige meninger. La meg da også si i den sammenheng til Torgersen at vi naturligvis er oppmerksom på at en organisasjon ikke gir det endelige svar på alle de problemer man stilles overfor. Den kan fungere på mange måter, alt etter

hvem som sitter der og hvilke motiver og hvilke filosofier som ligger til grunn for dette. Det gis ikke et endelig forslag i det å foreslå en bestemt type organisasjon. Man må også kunne uttrykke ønsker. Reglene sier ikke alt om hvordan dette skal kunne styres. Og når det gjelder Torgersens innlegg om innsikt og interesser, og at dette synes lutret og rensert for særinteresser, tenker vi oss naturligvis ikke det. Det er jo en parodi. Men vi har et prinsipielt poeng - at det er mulig å overskride særinteresser. Dette er utførlig drøftet i utvalget. Alle som har lest det vil se det - eller iallfall nesten alle - ikke Torgersen altså, men noen andre.

Jeg ser et hovedpoeng i reaksjonen mot det liksom ene monolittiske, gigantiske og så videre, forskningsrådet. Jeg skjønner den reaksjonen. Vi skulle iallfall ikke foreslå et gigantisk, monolittisk forskningsråd. For det ville være en kvasiløsning for disse problemene. Det var vårt utgangspunkt. Hvis jeg ikke hadde sittet i utvalget og vært igjennom hele den prosessen og nå skulle reagere på det, så hadde jeg kanskje holdt akkurat de innleggene som kom. Det er helt rimelig at de kommer. Men poenget er at dette egentlig ikke er essensen i forslaget. En paraply over det hele betyr ikke nødvendigvis gigantisk og monolittisk. Tvert imot er det beskrevet som en struktur der man har en paraply over det hele, og vi tror jo at det kommer til å virke i retning av at det er distanse mellom de øverste ledd og de forskningsutførende ledd. Ja, det er nettopp bygget inn distanse der for å føre inn en frihet på basisnivå. Det er et fundamentalt forslag i innstillingen, det er ikke et forslag som er kommet etterpå for å modifisere det gigantiske og monolittiske, det er det fundamentale forslag. At man skal ha en delegasjon ned på det forskningsutførende nivå, er også en av flere grunner til at vi mener at vi ikke trenger et spesielt vern om grunnforskningen i denne sammenheng - for der har man en mulighet for fri forskning.

La meg også si at det er galt å lese innstillingen slik som blant annet Lied har lest den. Forutsetningen for å foreslå ett system er at vi har et styrket universitets-system som ikke er helt uavhengig, men relativt uavhengig. Her har vi tatt universitetenes egne ord på alvor - nemlig at de ønsker å bygge ut sin forsknings-administrasjon og ønsker selv å være strategiske aktører på en helt annen måte i forskningssammenheng enn de har vært til nå. Så sier vi: "All right, der har vi et system som - kall det grunnforskning eller fri forskning eller hva som helst - hvor det så og si dominerer. Og så har vi et annet system, og vi er friere når vi har dette."

Det vi har foreslått, er for så vidt ett departement. Vi vil helst bort fra systemet hvor det er noen få departementer som har sine forskningsråd og en masse andre departementer som ikke har sine forskningsråd. Nå skal vi ha et forskningsråd som er en åpen konstruksjon og en åpen organisasjon som alle departementer på like linje kan gi innspill til. Om det vil fungere på den måten, kommer an på viljen hos de som sitter her. Men alt kan vi ikke styre gjennom organisasjon.

Roald Waage:

Jeg er enig i det Finn Lied sier - at forskningen innenfor en sektor må vurderes som ett av mange virkemidler. For å utdype dette med sektor, så har vi mange ulike sektortyper.

Fiskeriforskningsrådet og fiskeriene dekker for eksempel et helt samfunn, et minisamfunn om man vil. Hvis vi går inn i disse forskjellige områder, vil en se at vi straks splittes opp i fangst og havbruk, inklusive miljø og forurensning. De enkelte oppgaver er innvevd i hverandre, og alt tar selvsagt utgangspunkt i at vi har et marked for eksport (16 millioner i eksport i fiskeri- og havbruksnæringen). Vi har båter, vi har fiskeredskaper, vi har helhetstenkning som grunnlag for det vi har å dekke forskningsmessig, noe som også tilsier behov for samfunnsforskning. Og så får vi dette Grøholt-utvalget - vi skal brytes opp i en, to, tre forskjellige nye råd. Vi er til overmål blitt plassert i bio, miljø og helse, og hva vi har der å gjøre - det skjønner vi ikke. I teknologi har vi ikke kommet med i det hele tatt - heller ikke i samfunn har vi kommet med. Hvor skal fiskeriene - hvor skal havbruket - finne sin plass i dette systemet?

Narve Bjørge:

Dersom vi skal organisere forskningsrådvirksomheten i ett råd - ja, da er det Grøholt-modellen som må legges til grunn, med to søyler: ett ansvarlig departement med grunnbevilgningsansvar, og en disiplininndeling, der sektorinteressene blir synlige. Og her oppstår da naturligvis problemer med det som Finn Lied kaller de to kulturer, å finne et felles, akseptert, organisatorisk multiplum. Det som vi opplever her nå, er at både sektorinteresser og universitetsinteresser uttrykker misnøye.

I NAVF har vi valgt så langt "å gå ombord" og utmeisle våre krav til å akseptere en modell som dette. Vi tror altså at dette er en modell å bygge videre på. Finn Lieds modell var omtrent nøyaktig det jeg satt i England i vinter og skrev 22 sider til Grøholt-utvalget om. I dag har jeg helt mistet troen på den, fordi det i forskningsrådene er nær sammenheng mellom grunnforskning og anvendt forskning. NAVFs historie de siste tjue år illustrerer dette, og også det som skjer på det internasjonale felt.

Jeg tror heller ikke, når det kommer til stykket, at de ulike sektorinteressene vil gå inn under en og samme paraply, og grunnforskningen bør være forsiktig med å være en David mot en kjempemessig, organisert sektor-Goliat. Hvis nå alt dette bryter sammen - det er ikke mulig å forene standpunktene - da er det en ting som etter min mening bør gjøres. Det utvalget ikke har gjort, nemlig å analysere: hva er det som er så galt med systemet i dag? Vi har noen svar på det, og jeg tror kanskje at denne reformveien er et alternativ til rotveltningsveier som Grøholt har gått.

Kristian Fossheim:

Statsråden var inne på hvor viktig det er å oppnå politisk oppmerksomhet omkring forskningsspørsmål, og en kan jo håpe at med dette organ som nå er foreslått, at fremføring av forskningspolitisk argumentasjon i Norge kan få den tyngde som skal til for at det blir hørt på regjeringsplan. På den andre side vil avstanden til de enkelte statsråder bli større, og det kan bli et problem. Forskningspolitikk er utsatt for motebølger og delvis også partipolitikk. Jeg tror at et slikt enhetlig råd vil kunne styrke vår posisjon og gi oss større tyngde i systemet. Likevel er det selvsagt et visst moment av "gambling" i dette at man satser alt på ett kort.

Et spørsmål som opptar oss, er forholdet mellom RNF og NTNf. Vi ser det som nødvendig at det blir laget mekanismer for at den grunnleggende forskning også i teknologiske fag, blir styrket i den prosessen som foregår nå. Vi tror ikke det er mulig overhodet å tenke seg at det nåværende NTNf skal kunne leve sammen med RNF. Altså, bør det skje en stor avskalling av grunnleggende forskning fra det nåværende NTNf inn mot RNF om en skal kunne slå disse sammen. Et overordnet mål med det hele må være at grunnforskningen blir styrket.

Sigmund Vangsnes:

Først to komplimenter til Grøholt-utvalget. Det at de har satt i gang en provokasjon, at det nå blir en forskningspolitisk debatt som det har vært altfor lite av. Det er punkt 1.

Jeg etterlyser likevel en skikkelig forskningspolitisk strategi. Men, strateger, "finns dom"? Trettiseks skal man jo ha. Jeg tror at der ligger svakheten. I tilfelle man skulle legge denne modellen til grunn, så legger det et voldsomt ansvar på statsråden og det departementale system man har som sine rådgivere. Derfor må man bygge opp departementet slik at det kan bli sitt ansvar bevisst. Her legger man altfor mange egg i samme kurv. Det er svakheten.

Men det er også behov for samordning. Jeg vil tro at NAVF er en for liten paraply. Problemene med å få organisert tverrfaglig forskning er også slik. Selv om man ikke nødvendigvis aksepterer "hele komiteen", kan man "bygge om huset" - gode håndverkere kan gjøre mye.

Lars Walløe:

Jeg synes Grøholt-utvalgets innstilling er et spennende grunnlag å bygge videre på. For meg er det mer et spørsmål om hvordan vi skal få denne modellen til å bli funksjonell gjennom det videre utpenslingsarbeidet av denne modellen. Jeg tror at hvis det arbeidet går i det jeg vil betrakte som et riktig spor, vil mange av de innvendigene som Finn Lied, Hans Skoie og andre har kommet med, bli tatt vare på. Jeg er ikke sikker på om de vil være enige med meg, men det er et annet spørsmål.

Jeg har fire punkter som jeg tror det er viktig å ta hensyn til, i det videre arbeidet. For det første må vi sikre det som Hernes var opptatt av i sin innledning, at han ikke blir den eneste statsråd i regjeringen som forsvarer forskning. Det betyr at sektordepartementene må få en reell innflytelse over pengestrømmen til de sektorer som er deres interesse. Programmidler må kunne styres direkte fra sektordepartementene til programstyrer, slik som Grøholt-utvalgets innstilling foreslår, eller til koordinerende styrer av en eller annen type, men ikke prosjektmidler.

Det andre punkt som jeg tror tar vare på en del av innvendingene til Lied og Skoie, er at jeg tror det på flere områder under de fagstrategiske rådene vil være nødvendig å ha et nivå av koordinerende styrer før man kommer til programstyrenivå. Det er altså ikke et forsøk på å bevare de eksisterende rådene slik som NFFR eller det medisinske rådet i NAVF eller lignende på det nivået. Jeg tenker meg noe som er mindre. På den måten kunne en del av det medisinske fagrådet være et koordinerende styre, men ikke hele det medisinske fagrådet i NAVF, for å ta det eksemplet.

En større del av grunnforskningsmidler foreslås å gå direkte til universitetene, og det er selvfølgelig bra. Det gir universitetene en strategisk rolle. Men det må samtidig være en eller annen form for overordnet koordinering slik at ikke alle universitetene kaster seg på det samme.

Til slutt er jeg enig med dem som har sagt at de ikke kan se at Forskningspolitisk Råd har noen rimelig plass i dette systemet. Den typen funksjon må ligge til styret i NFR.

Inge Lønning:

Aller først, et kompliment til Grøholt-utvalget. Et offentlig utvalg som klarer å få opp i dagen så mange bunn reaksjonære holdninger, har gjort et meget dyktig arbeid.

Vi har i Norge stelt oss slik at vi har ett Næringsdepartement, og så har vi to næringsdepartementer til. Og alle disse tre har hvert sitt forskningsråd. Til sammen har vi fem forskningsråd. Er det noe rimelig forhold mellom det vi får ut av anstrengelsene i disse fem forskningsråd og de utgifter som er bundet opp til faste administrasjoner, kan man spørre. Her vil jeg tro at de fleste vet at svaret er nei. Og da bør man honorere et utvalg som forsøker å gå til grunnen.

Selvfølgelig kan man være enig med Finn Lied i at regjeringen burde bestå av 17 fremtidsministre, men det er knapt noen som vil mene at den gjør det. Man skal være mer enn sterkt troende for å tro at de kommer til å gjøre det ved fremtidige regjeringsdannelser. Det er naturligvis behov for en politisk koordinering dersom man i det hele tatt skal få til en konsistent forsknings- og utdanningspolitikk. Og den fremkommer ikke ved addisjon av det 17 statsråder måtte tenke hver for seg.

Det trengs en politisk struktur som kan møte et ganske fundamentalt behov for samordning.

Og så til sist: jeg har svært lite til overs for tesen om de to kulturer. Både i den klassiske utforming fra C.P. Snow, da var den i hvert fall tankeklar, og enda mer i den norske variant som er et skille mellom NTNØ- og NAVF-kulturen. Kanskje er det nettopp det som er ulykken i det norske system, at man har akseptert teorien om at det finnes to slike kulturer. Kultur er et meget krevende begrep, mine damer og herrer.

Signe Kjelstrup Ratkje:

Jeg er opptatt av brukerinteressene. Jeg er enig med Finn Lied i at de nå krever mest oppmerksomhet. Men i likhet med Lønning tror jeg ikke kulturene er så separate som man hevder. Og - vi er ikke så mange her i landet. Vi trenger hverandre, vi trenger den nærheten, det nettverket, som en samordning vil skape. Derfor tror jeg at Grøholt-utvalget er en god basis for å lage noe nytt i Norge.

Jeg har et konkret forslag. Jeg vil ta ut og sidestille programstyret og gjøre det til et sektorstyre med spesielle oppgaver. Jeg tror at brukerinteressene derved kan bli bedre ivaretatt.

Rolv Mikkel Blakar:

Jeg tror for min del at de mest spennende spørsmålene retter seg mot dette med hva vi eventuelt mister ved å få bare én rot, én pyramide, ett departement, i den politiske styringsstrukturen.

Det andre er: vil denne strukturen føre til at det kommer mer eller mindre ressurser til den totale forskningen. Personlig er jeg noe skeptisk til å satse hele denne spennende bredde som vi kjenner og vet at vi har.

Så må jeg legge til at det virker som om vi alle er paranoide. Vi føler alle at i en helhetlig modell er vi for svake. Vi vil ikke overleve. For min del må jeg nok si at sett fra grunnforskningssiden, så er det mulig at styrking av universitetene med direkte rammebevilgninger - forskningsbevilgninger - vil hjelpe. Men hvis vi ikke er garantert at universitetene kommer styrket ut forskningsmessig av denne reformen, er jeg redd for at det er denne siden som vil tape. Den målstyrte og anvendte forskningen har kolossalt sterke talspersoner - langt sterkere enn universitetene vil ha i et slikt råd.

Lars Ødegaard:

Det har vel neppe vært noen tvil om at forskning er viktig for næringslivet, og NHO har jo også hatt en aktiv rolle i debatten rundt behovet for en ny forskningsrådsstruktur. Vi synes også det foreliggende forslag fra utvalget er spennende. Ikke minst fordi det fanger opp en helhet. Man fanger opp dette med regjering, råd og

forskningsutførende enhet i ett, og det åpner for gode muligheter. For å sette det litt på spissen, så kan man kanskje si at man har hatt et stort forskningsrådsbyråkrati i midten, liten politisk aktivitet på toppen, og bare forskningsutførende enheter i bunnen. Nå styrker man det forskningspolitiske nivå samtidig som man styrker de forskningsutførende enheter som strategiske enheter. Forslaget om ett forskningsråd tror jeg henger veldig mye på at de forskningsutførende enheter er villige til å ta et strategisk ansvar og ikke forvente at forskningsrådene skal administrere dem helt og fullt.

Når det gjelder den interne strukturen i det nye forskningsråd, er jeg nokså overbevist om at man nå ikke må treffe alle beslutninger om hvordan det skal se ut og belegge det med alle mulige strukturer. Intern fleksibilitet koblet med en evne til å tenke nytt, er her viktig

Når det gjelder næringslivet selv, ser vi ikke det dramatiske skillet mellom grunnforskning og anvendt forskning. I næringsrettet forskning er det ofte behov for å gripe tilbake i grunnleggende og internasjonale forskningsprogrammer som har en kombinasjon av grunnforskning, anvendt forskning og formidling i seg. En ny forskningsrådsstruktur stiller også store krav til næringslivet selv. Vi kan ikke vente at et råd skal ivareta næringslivets interesser uten at næringslivet selv kommer mer på banen og formulerer sine strategiske behov i en dialog med det nye rådet.

Jarle Ofstad:

Jeg ser det slik at hovedintensjonen i innstillingen er å øke muligheten for å styre vår forskningsorganisasjon. Hovedpoenget er at man vil samle all offentlig forskning og styre etter kollegieprinsippet. Jeg tror det er forutsigbart at dette kollegium vil treffe vedtak som tar kompromisser basert på større eller mindre misforståelser, og at hovedinnholdet vil være politisk. Jeg mener at dette organet bør flyttes over på den andre siden av streken - over på den politiske - vekk fra den forskningsfaglige.

Det andre poeng er at man vil blande grunnforskning og anvendt forskning. Innleggene fra Finn Lied og Inge Lønning har vist at man ser forskjellig på det i de to kulturer. Jeg har en viss erfaring fra dem begge, og jeg er faktisk tilbøyelig til å helle til Finn Lieds oppfatning.

Vi er stort sett ikke interessert i det som kommer ut av norsk forskning. Vi vet nesten ikke noen ting om det. Vi har drevet med klattebehandling i mer enn 20 år, det er mangel på budsjettmessig dristighet, på tålmodighet, på dimensjon og på samarbeid. Og dette kan man rette på ved organisasjon. Men man kan også rette på det administrativt, og det kan man gjøre i dag.

Hans Skoie:

Det som har gledet meg aller mest så langt er statsrådens og ekspedisjonssjef Parrs understrekning av behovet for debatt om innstillingen. Dette i ikke så liten kontrast til de etter mitt skjønn nokså forblommende kommentarene vi fikk i den første avisrunden.

Rektor Lønning plasserte meg på den reaksjonære benk i dag. Det var både litt uvant og forfriskende. Jeg skal gi tre grunner til at jeg forsvarer sektorfinansieringsprinsippet. Jeg tror for det første på "addisjon" av de enkelte departementenes forskningsengasjement. I Norge arbeidet nettopp forskerne lenge for å få departementene engasjert på denne måten - bl.a. var Waldemar Brøgger en pioner på dette området. Å overlate til KUF også å ivareta brukerperspektivene vil gi dårlige resultater i det lange løp, både finansielt og med hensyn til bruk av forskning.

For det annet er det nærliggende å vise til sentral statsvitenskapelig forskningspolitisk litteratur (Sverker Gustavsson, Don K. Price og Alwin Weinberg). Det burde jo gjøre et visst inntrykk på Lønning som til de grader understreker betydningen av forskning.

For det tredje - til tross for det vide FoU-begrepet er det en lei tendens til å konsentrere seg mest om grunnforsknings-/universitetsdelen - og spesielt glemme den ruvende *utviklingsdelen* i debatter som dette, noe ikke minst Grøholt-utvalget har gjort. Og her har nettopp departementene en sentral rolle. Teknologihistorikeren Nathan Rosenberg understreket dette poenget sterkt på SPRUs store 25-års jubileum nylig.

Til slutt: NFR er en problematisk konstruksjon. Vi bør se tilbake på hva som skjedde med Forskningsrådenes fellesutvalg i Norge. Hva gjorde Forskningsrådenes fellesutvalg når de skulle dele tippemidlene? NTNf argumenterte med industriens bidrag til BNP. Landbruket kom med landbrukets bidrag til sysselsettingen, og NAVF anbefalte prosjekt for prosjektbedømmelse. Snart måtte man gi opp. Faren er absolutt til stede for at vi ender opp der.

Finn Lied:

Når det gjelder de to kulturer, skal jeg ikke gjøre forskjellene større enn de er. Noen av oss har erfaring fra dem begge. Men kriteriet for vellykkethet i de to kulturer er vidt forskjellig. Det ene er ny erkjennelse og så videre, det andre er økonomiske resultater.

Det har ellers fremgått her i dag, og jeg tror at det er uunngåelig at det er noen som synes at dette med ett forskningsråd høres bra ut, at de vil forsøke å modifisere dette til å ta vare på en del av de innvendinger som har vært nevnt. Tankegangen har vært forfulgt mange ganger før, både ute og til dels også her hjemme. Og da ender man opp med en matrise, med disiplinære råd og horisontale linjer for

fiskeriforskning, for metallurgi og så videre opp igjennom systemet, og det er det dårligste av alle systemer.

Einar Steensnæs:

Jeg synes det har vært stilt mange spørsmål i retning av "hvem taper?" I liten grad er det stilt spørsmål om forskningen som sådan kan bli hjulpet frem. Er det bare politikerne som ser dette forskningslandskapet som så krøkkete og så uoversiktlig, som føler behov for effektivisering og forenkling, avbyråkratisering og koordinering? Er dette honnørord som bare forekommer i politiske sammenhenger, og som forskerne føler seg helt fremmede for, eller ikke har særlig behov for å diskutere? Jeg ville tro at den enkelte forsker som sitter i sitt studerkammer, føler hva det vil si ikke å nå frem. Jeg tror koordineringen er et følt problem som vi nå bør benytte anledningen til å ordne opp i.

Helt til slutt noe om Hugo Parris konklusjon. Jeg synes han hadde en meget balansert og god gjennomgang av poengene. Men den konklusjon han trakk helt til slutt må jeg si at jeg stiller et stort spørsmålstegn ved. Nemlig denne: hvis nå Grøholt-utvalgets forslag ikke skulle være den modell som regjeringen velger, da vil han heller gå tilbake og se på den modell som NAVF tok opp. Der er jeg enig med Narve Bjørge i at vi heller bør gå tilbake og kikke på hva vi kan gjøre med det eksisterende system for at det skal fungere bedre i forhold til målsettingen.

Knut Grøholt:

Skoie snakker om at det vi har foreslått er en gigant, en monolitt. Jeg ser det ikke slik. Jeg opplever at Skoie og jeg lever i to forskjellige verdener. Det fikk jeg for øvrig bekreftet i siste nummer av "Forskningspolitikk" hvor Skoie legger til grunn at offentlig finansiert forskning i Norge, år om annet, er ca 12 milliarder kroner. Jeg tror - og jeg tror at det er jeg som har rett - at det er omtrent halvparten. Norsk forskning er ikke gigantisk.

Jeg synes vi skal være åpne for at det kan finnes alternative grunnmodeller. Jeg er i tvil om de finnes. Vi har selv drøftet en del. Jeg tror at hvis det skulle være en grunnmodell, så måtte det være den med å ha to forskningsråd, ett for disiplinorientert grunnforskning og ett for anvendt forskning. Men jeg tror at vi vinner vesentlig på å forsøke å bygge ned skillene og å få en interaksjon mellom grunnforskning og anvendt forskning, og da - hvis vi skal ha ett råd - så tror jeg at disiplinorienteringen gir seg av seg selv.

Jeg er ikke i tvil om at grunnforskningen vil komme relativt godt ut av denne modellen. Det har vært ett av motivene, den finansieringsformen vi legger opp til ved at grunnbevilgningen til forskningsrådet skal komme fra KUF. I likhet med Steensnæs tror jeg at det er med på å sikre midler til forskningen. Jeg er ikke i tvil om at den nye formen for program- eller rammebudsjettering som Finansdeparte-

mentet har innført, veldig lett vil føre til at sektordepartementene kan velge å kjøpe jagerfly i stedet for å bruke pengene til forskning.

Men der jeg har litt dårlig samvittighet, det er brukerorienteringen i denne modellen. Jeg synes ikke at vi helt ut har klart å håndtere den. Der stiller jeg meg ikke avvisende til å gå i retning av å lete etter en matriseløsning, som da altså Finn Lied gjør. Jeg synes at Signe Kjelstrup Ratkje var inne på en mulig løsning i retning av en matriseorganisasjon for å ivareta brukerinteresse-interaksjonen. Det må være mulig å lete videre langs den dimensjonen.

Sesjon II:

Departementene som forskningspolitiske aktører

Svein Kyvik

Departementenes finansiering av FoU

La meg begynne med å understreke at departementenes engasjement i forskning og utviklingsarbeid har fått en sterkt økende betydning over tid. I 1989 ble det bevilget anslagsvis 6 milliarder kr til FoU over departementenes budsjetter, dvs. omtrent halvparten av de totale FoU-utgiftene i Norge. Beslutninger som fattes i departementene på dette området har således svært stor betydning for norsk forskning.

Departementenes FoU-engasjement har antatt stadig nye former og jeg skal først gi en oversikt over ulike måter departementene finansierer forsknings- og utviklingsarbeid på. Deretter skal jeg knytte enkelte kommentarer til departementenes såkalte sektoransvar.

I tabellen har jeg skilt mellom 6 ulike former for FoU-engasjement, som til dels også etterfølger hverandre i kronologisk orden.

Tabell 1. Departementenes bevilgninger til FoU i 1989 M.kr.

1. Grunnbevilgninger til universiteter og høyskoler	1.965	33 %
2. Grunnbevilgninger til offentlige institusjoner med et betydelig innslag av FoU	1.140	19 %
3. Grunnbevilgninger til forskningsråd	1.490	25 %
4. Grunnbevilgninger til forskningsinstitutter	940	15 %
5. Departementenes egne FoU-prosjekter	190	3 %
6. Departementenes deltakelse i forskningsprogrammer i forskningsrådsregi	280	5 %
Totalt	6.000	100 %

Departementenes FoU-engasjement startet med grunnbevilgninger til universiteter og høyskoler, samt til en rekke offentlige institusjoner som drev FoU-arbeid som en del av den totale virksomheten. Like etter krigen oppsto så en ny fase i FoU-

engasjementet gjennom opprettelsen av NTNf under Industridepartementet, NAVF under Kirke- og undervisningsdepartementet, og NLVF under Landbruksdepartementet.

Den neste fasen kan kalles instituttetableringenes tidsperiode. Selv om enkelte forskningsinstitutter ble opprettet i mellomkrigstiden, var det først på 50- og 60-tallet utviklingen skjøt fart. Departementene ga i 1989 grunnbevilgning til 45 institutter, hvorav 25 var direkte underlagt departementene.

En ny epoke i departementenes forskningsengasjement startet på slutten av 1960-tallet - begynnelsen av 1970-årene med innføring av øremerkede midler til "forskning, utredning, forsøk, m.v." for å dekke departementenes egne behov for forskningsbasert kunnskap. Også før den tid finner man eksempler på prosjekter som ble finansiert direkte av departementene. Det nye var at denne ordningen ble legitimert og satt i system, noe som resulterte i et betydelig antall prosjekter.

Etter hvert dukket det opp en del kritikk mot departementenes bruk av slike prosjektmidler. Det ble bl.a. hevdet at prosjektenes faglige standard var for dårlig, at oppstykkingen av midler i mange små og kortsiktige prosjekter var uheldig, at prosjektfinansieringen direkte fra departementene ofte førte til lite kritisk forskning pga. selvdisiplinering fra forskernes side, og at fragmentert og sektorisert prosjektinnsats førte til manglende helhetssyn på samfunnets problemer.

På bakgrunn av denne kritikken besluttet regjeringen å koble forskningsrådene sterkere inn i behandlingen av forskningsdelen av departementenes oppdragsmidler. I forskningsmeldingen fra 1985 gikk det fram at prosjektmidler til forskning av betydning for sentraladministrasjonens saksområder skulle kanaliseres gjennom forskningsrådene. Utpregede utredningsoppgaver skulle derimot som før håndteres av fagdepartementene. Det ble altså gitt politiske signaler om en organisasjonsendring av deler av departementenes forskningsengasjement; fra prosjektorganisering i departementene til programorganisering i forskningsrådsregi. Dette har gitt som resultat en sterk økning i antall forskningsprogrammer som blir støttet økonomisk av departementene; i 1990 85 programmer.

Hvordan er så forholdet mellom de ulike formene for departementsfinansiert forskning? Tabellen viser at det i 1989 ble gitt omlag 2 milliarder kr i grunnbevilgninger til FoU i universitets- og høyskolesektoren, halvannen milliard i grunnbevilgninger til forskningsrådene, en milliard i grunnbevilgninger til henholdsvis institusjoner med FoU-virksomhet og forskningsinstitutter, og nærmere 200 og 300 millioner til henholdsvis egne FoU-prosjekter og programmer i forskningsrådsregi. Departementenes prosjekt- og programmidler omfatter bare rundt 8 prosent av de totale bevilgningene til forsknings- og utviklingsarbeid.

Når det gjelder finansieringsmønsteret bør jeg vel legge til at det er klare forskjeller mellom de enkelte departementene. Mens FoU-midlene i 1990 utgjorde 50 prosent av Næringsdepartementets og nærmere 30 prosent av Olje- og

energidepartementets budsjetter, utgjorde disse midlene bare 0,1 - 0,2 prosent av Arbeids- og administrasjonsdepartementets, Familie- og forbrukerdepartementets, Finansdepartementets og Justisdepartementets totale budsjetter.

Dette var en kort oversikt over finansieringsmønsteret. Jeg skal i resten av den tid jeg har til rådighet knytte noen kommentarer til spørsmål omkring departementenes sektoransvar for forskning. Dette er jo spørsmål som Grøholt-utvalget har vært opptatt av.

I de siste 20 årene har det ligget fast at departementene har et ansvar for forskning innen sine sektorområder. Begrepet sektoransvar har imidlertid en noe uklar betydning. En snever definisjon begrenser departementenes ansvar til finansiering av direkte relevans for egen forvaltning av sektoren og omfatter i hovedsak pkt. 5 og 6 i tabellen. En slik avgrensning fører til at samtlige departementer omfattes.

En noe videre definisjon innebærer at departementene også skal ha ansvar for finansiering av anvendt forskning til nytte for hele sektoren og omfatter i tillegg punkt. 2, 3 og 4 i tabellen. Denne definisjonen har imidlertid i praksis bare gyldighet for rundt halvparten av departementene; de som har egne anvendte forskningsråd og i en viss utstrekning Olje- og energidepartementet, Miljøverndepartementet og enkelte av departementene med egne anvendte forskningsinstitutter.

En enda videre definisjon ville innebære at de enkelte departementene også fikk ansvar for utviklingen av grunnleggende forskningskompetanse i egen sektor og ville i så fall omfatte alle 6 finansieringsformene i tabellen. I dette tilfellet ville bare de to departementene som har finansieringsansvar for universiteter og høyskoler kunne inkluderes. Den sistnevnte definisjonen har i praksis ikke vært aktuell, mens de to førstnevnte definitivt har vært lagt til grunn i diskusjoner om sektorprinsippet.

Grøholt-utvalgets forslag innebærer at departementenes sektoransvar får en snevrere betydning for de departementene som i dag har anvendte forskningsråd og egne institutter. KUF vil ifølge forslaget få forvaltningsansvaret også for de andre forskningsrådene og indirekte et grunnbevilgningsansvar for alle forskningsinstitutter som i dag er tilknyttet de enkelte fagdepartementene. Et utvidet ansvar har KUF hatt i lengre tid gjennom forvaltningen av NORAS og en del institutter som faglig sett tilhører andre sektorer. Med Grøholt-utvalgets forslag beveger vi oss imidlertid enda lengre i retning av en modell med ett sentralt forskningsdepartement med muligheter for sterkere koordinering av norsk forskningsvirksomhet. Et viktig spørsmål for diskusjon er derfor om dette er ønskelig og om det er en mer hensiktsmessig ordning enn den vi hittil har hatt.

Min andre kommentar angår sektoransvaret i den avgrensede betydning og refererer i hovedsak til prosjekt- og programbevilgninger. Departementene har generelt sett behov for en viss kontroll og styring med hvordan bevilgningene blir brukt dersom departementene skal kunne nyttiggjøre seg forskningen direkte. Det

er derfor et evig dilemma hvordan dette skal gjøres for å ivareta både relevans og kvalitetskriteria. Som tidligere nevnt ble det forsøkt løst ved å gi departementene egne prosjektmidler. Denne ordningen møtte kritikk og det ble besluttet at forskningsdelen av midlene skulle kanaliseres gjennom forskningsrådene. En undersøkelse ved NAVFs utredningsinstitutt viser imidlertid at stikk i strid med forutsetningene har departementenes prosjektbevilgninger til FoU-formål en reell økning på 60 prosent fra 1983 til 1989. Prosjektmidlenes andel av departementenes totale FoU-midler har imidlertid bare økt svakt i den samme perioden. Samtidig har det vært sterk vekst i departementenes bevilgninger til programmer i forskningsrådsregi. Denne veksten er altså et resultat av en økning i de samlede FoU-bevilgningene og ikke av nedgang i prosjektmidlene.

Intervjuer i departementene ga inntrykk av at det er behov for å opprettholde et visst omfang av egne prosjektmidler til FoU. Dette behovet synes også å ha blitt erkjent på sentralt forskningspolitisk nivå. I forskningsmeldingen fra 1989 ble det uttalt at det vil: "... ofte være hensiktsmessig å kanalisere oppdragsbevilgninger direkte til forskningsmiljøene. Dette gjelder først og fremst kortvarige prosjekter som har sammenheng med konkrete forvaltningsmessige problemstillinger. Slike oppdrag vil bidra til den ønskede nærhet mellom forsker og bruker." Det vi altså ser er en viss reversering av signalene fra 1985, og uttalelsen støtter opp under den praksis som har foregått i departementene i lang tid.

Jeg vil slutte med å si at finansieringen av departementenes sektoransvar for forskning til bruk i forvaltningssammenheng i hvert fall foreløpig synes å ha funnet sin form, med en balanse mellom egne prosjekter og programmer i forskningsrådsregi. Så gjenstår det å se hvilke konklusjoner departementene selv vil trekke om programfinansiert forskning etterhvert som det vinnes erfaring med denne form for forskningsfinansiering. Det store spørsmålet er altså instituttene og de anvendte forskningsrådenes framtidige tilknytningsform.

Anne Kari Lande Hasle

Hvorfor har departementene så vanskelig for å utøve sektorforskningspolitikk? Hva med tverrdepartemental koordinering og samarbeid, samt forholdet til forskningsrådene? Dette er viktige aktuelle spørsmål i diskusjon av departementene som forskningspolitiske aktører.

Sektorforskningspolitikk

Det er store forskjeller departementene imellom. Noen *eier* forskningsråd, noen *braker* forskningsråd. Noen departement er svært store, noen små. Noen er fulle av politikk, og andre mer preget av forvaltning og administrasjon.

Tross store forskjeller - vi er avhengig av forskningsbasert kunnskap og kompetanse - vi er avhengig av utvikling av *ny* kunnskap og vi er avhengig av *kvalitet*. Statsrådene skal alle være fremtidsstatsråder (selv om ikke alle har skjønt det), og er avhengig av gode analyser, kunnskap og kompetanse. (Jeg er helt enig i Finn Lieds kommentar til dette).

Rapporten fra NAVFs utredningsinstitutt 7/91 gir et godt - om enn noe sterilt - innblikk i departementenes FoU-engasjement på 1980-tallet. Jeg tror forskningsmeldingen i 1984-85 førte til økt bruk av forskningsrådene og hindret utvikling av en rask oppblomstring av miniforskningsråd i departementene. Økningen i forskningsprosjekter i 1989 sammenlignet med 1983 tror jeg har sammenheng med:

- manglende forskningsråd som passer,
  - sterke allianser mellom noen forskningsmiljøer og enkelte departementer,
  - klare ønsker fra et departement om å få utført bestemte forskningsoppdrag.
- Jeg tror at departementene - isolert sett - gjør en rimelig god jobb i sin prosjektstyring av forskning.
- Jeg tror at de som representerer departementene i forskningsråd og styrer stort sett bidrar på en konstruktiv måte - det kan være vanskelig å sette av tilstrekkelig tid, men grovt sett tror jeg de som deltar føler de får noe igjen.
- Jeg tror at de som deltar i forskningsprogrammer er mer fornøyd *eller* klart misfornøyd. Det er vanskeligere å få informasjon fra forskningsprogramarbeidet inn i linjeledelsen. Til gjengjeld tror jeg at forskningsinnsatsen er større, tverrfagligheten bedre, samarbeidet på tvers av departementene bedre, slik at det endelige resultat sannsynligvis blir bedre.

- Jeg tror at de departementer som eier forskningsråd konsentrerer sin oppmerksomhet til dette forskningsrådets virksomhet. Vi som ikke eier forskningsråd har erfaring fra at KUF forvalter dette - erfaringene skremmer ikke.
- Jeg tror forskningsministerens redsel for å stå alene i budsjettkonferansen er reell - *hvis* han opptrer som om han skal klare alt alene. Både med og uten rammestyring må KUF ha et helt annet samspill med de øvrige departementer.

Tverrdepartemental koordinering og samarbeid

Når det gjelder tverrdepartemental koordinering og samarbeid håper jeg departementene blir bedre, men jeg synes ikke vi er profesjonelle nok. Det er naturlig at det er forskjellige samarbeidsmønstre - noen fungerer utmerket, andre ikke. Min erfaring er at prosjektsamarbeid og konkrete praktiske oppgaver fungerer tilfredsstillende. Ressursfordeling mellom departementene fungerer ikke uten en sentral kraft med overordnede mål - det ligger i sakens natur.

Vi er ikke organisert på en måte som ivaretar langsiktig utvikling av forskning. KF - kontaktutvalget for forskning - har potensiale til å bli et viktig strategiorgan for departementene.

Det er ikke etablert samarbeid hvor strategiske spørsmål drøftes - jeg er forbauset over at forskningsministeren ikke bruker ledersjiktet i andre departementer mer. Grøholt-utvalgets forslag vil kreve en styrking av KUF - og et strategisk samarbeid som jeg allerede i dag savner, og har savnet i lang tid.

Forskningsrådene

3 forskningsråd eies av 3 departementer - de øvrige bruker disse til en viss grad, resten bruker NAVF/NORAS som forvaltes av KUF. Jeg har allerede sagt noe om dette.

Jeg har ingen problemer med å tenke meg ett forskningsråd - det virker hverken overveldende eller avvisende. Jeg synes det er vanskeligere med 5 som har ulikt eierskap, ulike tradisjoner, kulturer og ikke minst *nettverk*.

Men jeg forventer og forutsetter en annen form for interdepartementalt samarbeid og et oppgradert KUF.

Fremtidige behov

Perspektivet for de fremtidige behov må ikke bare gjelde 90-årene, men langt inn i 2000-årene. Forskning er langsiktig - men vi kan på kort sikt få mye ut av forskning.

Departementenes dilemma er at vi arbeider med problemer som har utviklet seg over lang tid, men som helst skal løses før statsråden går av. Med kort tidshorison blir dette et problem for alle langsiktige satsinger - ikke minst forskning.

Jeg har forsøkt å gi et bilde av dagens situasjon slik jeg ser den - den er etter min mening ikke god nok for de neste 10-20 år. Vi har fått *rammebudsjettering*, og vi orienteres mot *Europa* på en mer forpliktende måte. Jeg vil også understreke at landet er i en *omstillings situasjon* både i privat og offentlig sektor som vil kreve kompetanse, strategi og nye valg i årene som kommer. Hvis Norge skal utvikle velferdssamfunnet videre tror jeg vi må samle oss på en mer konstruktiv måte.

Offentlig sektor

Offentlig sektor har svært viktige oppgaver som privat sektor er avhengig av. Vi må utvikle kompetanse, forskningsresultater, utdanne dyktige fagfolk, utvikle gagns mennesker - offentlig sektor er også en stor kjøper og kunde i markedet. Vi må utvikle oss til å bli *mer krevende og avanserte brukere* av FoU - dette er viktig for utvikling av vårt samfunn fremover. Jeg ønsker mer diskusjon og drakamp om ressursene. Departementene skal delta, vi må ha arenaer for strategiutforming og debatt, men vi må ha noen som *trekker konklusjoner* og fremmer dette for regjeringen. Fagdepartementene må fremme sine forskningsstrategier på sine områder - langt mer bevisst enn i dag.

Anne Fikkan

Miljøverndepartementet har av mange vært oppfattet som "den slemmeste gutten i klassen" når det gjelder forholdet til forskning. Mange husker oppstyret rundt sur nedbørsforskningen og diskusjonene om sammenblanding av politikk og vitenskap.

Jeg vil i det følgende forsøke å beskrive denne forskningen, forholdet til "Grøholt-utvalgets" innstilling, og spekulere litt omkring hvilke problemer som kan tenkes å oppstå hvis departementene ikke ser seg tjent med de løsningene som foreslås.

La meg med en gang gjøre det klart: "Grøholt-utvalgets" innstilling vil kunne være et godt utgangspunkt for ivaretagelse også av departementenes fremtidige forskningsinteresser.

Kort om miljøvernforskningens utfordringer

Tradisjonelt har forskning hatt en sentral stilling i miljøvernpolitikken. Den har både tjent som kunnskapsunderlag og vært et virkemiddel for å nå politiske målsettinger.

Det er lett å forstå at man må ha kunnskaper om arter, økosystemer og naturtyper når hvalross, ulv og Hardangervidda skal fredes. At forskning også er et virkemiddel i miljøvernpolitikken, er kanskje tydeligst innen forurensningsbekjempelsen. Utvikling av ny teknologi og nye industriprosesser har vært en forutsetning for å nå ambisiøse politiske mål. (Dette har for øvrig bidratt til å gi norske bedrifter et fortrinn i forhold til utenlandske markeder.)

Forskning vil fortsatt ha en like sentral rolle for å forutsi fremtidens "miljøkatastrofer", som for å forstå konsekvensene av fortidens forsømmelser. Drivhuseffekt og ozonhull illustrerer behovet for fremtidsrettet forskning, og at det er tale om kompliserte problemstillinger som omfatter både samfunnsvitenskap og tradisjonelle naturvitenskapelige disipliner.

Enkelt uttrykt kjennetegnes morgendagens miljøvernforskning av et langsiktig perspektiv med behov for en tverrfaglig tilnærming. Dette medfører selvsagt organisatoriske utfordringer.

Et historisk skremmebilde

Arrangøren har uttrykt ønske at jeg skal komme med avsløringer av de hemmelige overlegninger om dette i Miljøverndepartementets bakværelser. Disse ligger (heldigvis) en del år tilbake i tid:

Først om "Byråsjefens Drøm": den kloke og gode byråsjef har sikret seg en "utredningspost"; dvs. en liten million til fordeling blant verdige trengende forskere (- de tidligere studiekamerater -) eller institutter med pågående direktører og interessante problemstillinger.

Han kan også, siden utredningsposten gir ham kontakt med Forskningen, raskt fremskaffe de nødvendige eksperter og underlagsdokumenter for statsrådets pressekonferanser og fjernsynsopptredener.

Drømmen er imidlertid et *forskningsprogram*. Her kan man virkelig gå i dybden på problemer han og avdelingsdirektøren er opptatt av, eller finne løsninger på akutte og irriterende flaskehalsar i det daglige arbeidet. Hvis underdirektøren, ekspedisjonssjefen, departementsråden og statsråden kan overbevises om problemets katastrofale karakter - eller den potensielle samfunnsøkonomiske gevinst, ordner det seg gjerne med penger - i alle fall en oppstartbevilgning det første året.

Nå er det jo slik med byråsjefer som med andre kloke og gode mennesker, interessene skifter. Det er dessuten ikke så lett neste år å få gjennomslag for økning av bevilgningen - gammelt nytt selger ikke så godt. Ellers er det ingen resultater å vise til, og andre og nye problemer med høyere prioritet og aktualitet står i kø.

"Byråsjefens Drøm" kan raskt utvikle seg til "Byråsjefens Mareritt": verden utenfor hyler om penger og løftebrudd - og nye katastrofer og forskningsbehov. Refuserte prosjekter finner sine glødende forkjempere blant Stortingets distriktsrepresentanter. Byråsjefens "lommepenger" - prosjektmidlene - kan nok berge statsråden gjennom Spørretimen, men demper sjelden hans nå akutte behov for et nytt, omfattende forskningsprogram på nettopp dette feltet.

Miljøvernforskningens plass i "Grøholt-modellen"

Byråsjefhistorien er selvsagt gammelt nytt og et vrengebilde. Virkeligheten ligger langt nærmere departementsråd Lande Hasles beskrivelse i foregående innledning. (For å rydde eventuelle misforståelser av veien: miljøverndepartementets ca. 160 mill. forskningskroner administreres ikke lenger av byråsjefene, men fordeles etter råd fra Nasjonalkomiteen for miljøvernforskning; et forskningsstrategisk organ i NAVFs administrasjon.)

Modellen bør være:

- Det må være *avstand* mellom politikk og forskning. Dette er både til politikken og forskningens beste.
- Et departement skal ikke *administrere* eller *planlegge* forskning. Til det finnes det forskningsstrategiske organer som har dette som profesjon.
- Et departement skal imidlertid kunne *styre* forskning; - men bare hvilke *temaer* det skal forskes på; ikke hvordan eller av hvem.

Et departements viktigste oppgave blir således å identifisere sine behov for nye kunnskaper og å sørge for at forskningsresultater tas i bruk.

Jeg skal ikke her gå inn på den lange veien fra et registrert behov til forskning starter opp, men understreke at den for meg går gjennom *tidsavgrensede forskningsprogrammer* med klart formulerte og etterprøvbare målsettinger. Forvaltningsinitiert forskning må bygge på, og om nødvendig integrere, grunnforskning.

Miljøverndepartementet følger - slik jeg vurderer det - denne modellen i dag. Den slemmeste gutten oppfører seg for tiden eksemplarisk.

Hvordan passer så en slik måte å organisere miljøvernforskningen på i forhold til "Grøholt-utvalgets" innstilling?

Tre forutsetninger vil måtte oppfylles for at Miljøverndepartementet - og trolig også andre departementer med store forskningsoppgaver - skal føle tillit til at deres interesser blir ivaretatt i Norges forskningsråd:

- Departementene skal fortsatt ha *bevilgninger* til forskning over *egne* budsjetter. Ved å måtte prioritere forskning i forhold til andre oppgaver får man en reell vurdering av behovet, men også en sterkere forpliktelse til å ta i bruk resultatene.
- Departementene skal ha *valuta* for sine penger.
- Departementene skal være med å *styre* forskningen; dvs. sørge for at forvaltningsrelevante problemstillinger får en tilfredsstillende dekning.

De *fagstrategiske rådene* vil med sitt vide ansvarsområde vanskelig både kunne ha den nødvendige bredden og samtidig den mer spesifikke fagkompetanse til å ivareta alle relevante aktørers interesser. Hovedforutsetningen for at det nye forskningsrådet skal kunne bli attraktivt for alle parter, vil, slik jeg ser det, ligge i utformingen av nivået *under* de fagstrategiske rådene.

I motsetning til "Grøholt-utvalget" (- som foreslår rådgivende komiteer -) ser jeg for meg en modell der dette nivået utgjøres av et mindre antall autonome komiteer med ansvar både for bevilgninger direkte til enkeltforskere eller fagmiljøer, og for forskningsprogrammer. Med andre ord; disse komiteene vil ivareta både generelle forskningsinteresser og sektormyndighetenes interesser. "Grøholt-utvalget" foreslår at disse komiteene skal være ad hoc. Jeg forstår behovet for fleksibilitet, men vil advare mot kortsiktige og ustabile løsninger.

Departementene vil selvsagt være opptatt av hvilken innflytelse forvaltningsbrukerne kan få og hvordan pengestrømmene vil flyte i forhold til dette komite-nivået.

Det vil være viktig for sektorinteressene å kunne følge "sine" penger gjennom hele systemet; fra eget budsjett til styret for forskningsprogrammet; dvs. at man ser hva man får for innsatsen, og ikke bare yter bidrag til en generell kasse.

Det vil også være nødvendig å delegerere bevilgningsmyndighet og oppfølgingsansvar til komitenivået. Det er på dette nivået vi kan få inn de faktiske brukerne av forskningen, og ikke overlate ivaretagelsen av disse behov til representanter for større grupper, slik det vil måtte bli i de fagstrategiske rådene.

Hovedoppgaven for disse rådene blir således ikke å detaljfordele midler, men trekke opp hovedmål og -strategier. De vil også kunne sørge for dekning av områder som faller mellom eller utenfor komiteenes ansvarsområde.

Kort om forskningsinstituttene

Jeg har konsentrert meg om programsiden til nå. Et like viktig felt, instituttsektoren, må jeg av tidshensyn la ligge. La meg bare si at jeg tror det er viktig *ikke* å se på dette som en ensartet sektor og utarbeide standardmodeller som man tror kan passe for alle.

For miljøinstituttene og tilsvarende institutter, f.eks. under Landbruksdepartementet, vil det være riktig at basisbevilgningen fortsatt går over fagdepartementets budsjett. Dette vil kunne sikre at forvaltningen får sine (legitime) kartleggings- og overvåkningsoppgaver utført av et personale med vitenskapelig bakgrunn og oppdatert kompetanse.

Mulige konsekvenser av departemental misnøye med "Grøholt-modellen"

Jeg vil avslutte med noen spekulasjoner om hva som kan skje hvis sentrale departementer *ikke* ser sine interesser godt nok ivaretatt gjennom etablering av Norges forskningsråd etter "Grøholt-utvalgets" modell; - hva vil skje hvis alle sektormidler og stillingshjemler overføres Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet?

Igangværende virksomhet vil trolig komme til å løpe som før; forskningsprogrammene vil gjennomføres i henhold til oppsatte mål og timeplaner. Instituttene vil fortsette sin samfunnsnyttige virksomhet.

Men samtidig frykter jeg at:

- "byråsjefmidlene" får en vekst (- man vil neppe kalle det forskning, men "overvåkning", "utredning", "utvikling", "kartlegging" eller "forprosjekter" -), mens bevilgningene til forskningsprogrammer vil stagnere og konsulentbransjen florere, og

- de beste forskerne vil holde seg unna slike prosjekter av frykt for en for nær kopling til politikken.

Vi vil med andre ord kunne oppleve en situasjon med en dreining fra langsiktig forskning til raske løsninger, med en gjeninnføring av byråsjeferiet, og en politikk bygget på nest beste grunnlag.

Konklusjon

Det er nærliggende å spørre - hva skal vi så med *ett* forskningsråd og store endringer hvis det er status quo og "business as usual" man ønsker? Og skal man tillate at slemme gutter truer seg til det å få det som de vil?

Jeg tror at "Grøholt-utvalget" holder mål.

Jeg tror at modellen har potensiale i seg til å kunne ivareta både generelle forskningsinteresser og sektordepartementenes interesser.

Jeg tror at modellen vil kunne ta hånd om tverrfaglige utfordringer og områder som faller mellom dagens forskningsrådsstoler.

Jeg tror at modellen vil kunne ta hånd om konflikter vi i dag ikke har noen løsning på eller ankeinstans for.

Og jeg tror at modellen vil kunne sikre en bedre sammenheng mellom målrettet og fri forskning.

Debatt

Møteleder Hans Skoie:

Jeg ser gjerne at vi også får belyst følgende to spørsmål i denne debatten:

1. Er det en tendens i Norge til å se på budsjetteringen av forsknings- og utviklingsarbeid som et nullsumspill? Vekstmålsetting for de totale offentlige FoU bevilgninger vitner om det. Det er vel ikke noe galt i at forsvarsforskningen avstemmes mot F16 fly - tvert om er det vel den mest naturlige beslutningsprosedyre at all anvendt forskning prioriteres som virkemiddel innenfor de respektive sektorer - og ikke mot anvendt forskning på andre samfunnsområder?
2. NORAS er kommet lite fram i lyset i disse innledningene. Hvorfor? Dette forskningsrådet skulle jo ha som en særlig oppgave "å betjene de bløte departementer" som kan ha glede av samfunnsforskning.

Ole Danbolt Mjøs:

Min grunnholdning er positiv til innstillingen, men denne holdningen har det i seg at ting kan modifiseres.

Vi er helt avhengig av et godt samspill mellom fagdepartementene og KUF. Og så kan en stille det spørsmålet: hvem er den viktigste person eller de viktigste personer i det forskningspolitiske Norge? Det er statsministeren. Når har vi hatt en statsminister som har satt forskning på kartet? Det bør vi nå bidra til. Men da må vi som forskere ut av skyttergravene. Vi må i mediedebatten, vi må inn i NRK og i avisene. Det får Grøholt-utvalget til. For første gang på lenge har vi nå hatt en forskningspolitisk debatt.

Vi forskere har et enormt ansvar for å formidle vår forskning. Hvis vi ikke gjør det, blir vi en sekt. Dette må vi gjennomføre i kontakt med Stortinget. Når har forskerne kontakt med Stortinget? Det er når høyskolesystemet velter inn over Kirke- og undervisningskomiteen i forbindelse med Stortingsmelding nr. 40. Hvor er universitetet, og hvor er forskerne? Og møtene i Stortinget mellom forskere og Storting burde blåses mer liv i. For øvrig er det min mening at Skoie - som har betydd så mye for norsk forskningspolitikk - nå må komme seg ut av "reversen" i denne saken.

Tore Lindbekk:

En av de mest interessante utviklingene i norsk forskning de siste tyve årene tror jeg har vært kompetanseoppbyggingen i departementene. Nå er vi i ferd med å komme dit hen at det er miljøer i en rekke departementet som kan planlegge

langsiktig og følge opp det som skjer og etter beste evne arbeide for mer forskning og bedre anvendelse av den forskning som kommer i gang.

Jeg har også lyst til å si som svar til Skoie: jeg var i RSF i 1975 da vi plutselig opplevde at statsråden sendte oss fire departementsbyråkrater. Det skjedde to ting. Det ene var at vår evne til sivilisert omgang økte litt, men viktigere var egentlig at disse representerte noe som var et viktig kriterium. Vi følte ikke at det forstyrret oss i vårt arbeid med forvaltning av grunnforskningsspørsmål, men kanskje fikk vi et nytt kriterium der hvor vi touchet orienteringsgraden. Jeg tror at hvis vi skjærer oss mot de såkalte brukerne i departementene, får vi en uheldig utvikling.

I de diskusjoner vi fører om hvordan selve NFR bør være, går assosiasjonene mest i retning av at det skal være et vanlig, eksekutivt forskningsråd. Jeg tror vi med fordel kunne heve blikket litt og forestille oss at dette organet skal ta opp en del andre typer oppgaver enn de vi er vant til. Oppgaver som å være kontaktskapende overfor det beslutningsapparat vi er avhengig av. Men - minst like viktig - å bidra til at det politiske system mer enn før kan finne en felles arena for kommunikasjon. Om dette bør skje ved formell representasjon eller lignende, det er ikke så viktig. Jeg tror at hvis ikke man på denne måten makter å trekke departementene tettere sammen i kommunikasjon med hverandre og med forskningssystemet, tror jeg det kan være nokså fåfengt med den koordinering som dette styret måtte prøve seg på etter at departementet har gjort sine vedtak. Jeg tror altså at en viktig oppgave for dette styret må være å spille inn mot departementene, medvirke til å bygge ut kompetanse og innsikt i de mest forskningsintensive departementene, bygge opp et miljø som går inn og bygger bro mellom forskningssystemet og departementene. Dette vil være noe som i siste instans også vil slå ut i vilje til - fra departementenes side - å skyve pengemidler inn i forskningen. Jeg tror også det kan bidra til å skyve midler inn med føringer som er bedre egnet til å styrke forskning som helhet.

Anne Kari Lande Hasle:

Først veldig kort om rammebudsjettering. Regjeringen fastsetter en økonomisk total ramme for hvert departement. Så enkelt er det. Det betyr at det er slutt på de store diskusjonene mellom Finansdepartement og fagdepartement. Det betyr at man internt i departementet får en helt annen diskusjon om bruk av midlene. Statsråden har i prinsippet full frihet. Det er noen øremerkede poster, men full frihet til omdisponeringer og en og annen politisk markering. Det siste trenger vi i aller høyeste grad. Men vi står uten virkemidler og oversikter på de vertikale områdene, eller de gjennomgående områdene, sånn som forskning.

Men så er vi så redd for dette F16-flyet. Jeg er slett ikke det. Men det er en del av den nye arena for diskusjon, og jeg tror at anvendt forskning vil tåle den. Jeg tror ikke forsamlingen har annammet den nye situasjon departementene er i på dette

området. La meg legge til at vårt departement er storbrukere av forskningsråd som eies eller drives eller forvaltes av KUF. Det skjer uten noe problem.

Einar Steensnæs:

Det var interessant å høre Lande Hasle. Jeg tror analysen hun hadde på behovet for en annerledes strategisk tenkning om samarbeid på tvers av departementene, er riktig. KUFs rolle har til nå vært altfor dårlig definert, bortsett fra at forskningsministeren er leder av regjeringens forskningsutvalg.

Den nye rammebudsjetteringen er problematisk for tverrgående aktiviteter som forskning og miljø. Hvordan fungerer regjeringens forskningsutvalg i forhold til dette? Jeg tror faktisk at vi trenger en helt annen struktur, nye samarbeidsformer og en helt annen kompetanseoppbygging i det enkelte fagdepartement enn det vi har i dag.

Til slutt vil jeg si meg enig med Mjøs, og det har ingenting med den sjef som jeg hadde i min regjering å gjøre, men i det øyeblikk vi har en statsminister som heiser vimplene og vil forskning, da kan det virkelig skje noe skikkelig.

Knut Grøholt:

Jeg er i prinsippet for sektorprinsippet og rammebudsjettering, men det er kombinasjonen av rammebudsjettering og sektorprinsippet som har gjort meg litt betenkt. Grunnen til at jeg ble betenkt, var at den regjeringen som Steensnæs satt i på våraparten 1990, sa at den ønsket en realvekst til forskning på fem prosent. Det ble vedtatt i regjeringskonferanse, alle var enige i det. Med sine rammer gikk hvert regjeringsmedlem til sitt og fordelte pengene i rammene de hadde, og da de så kom sammen på høsten og summerte opp, så var det en realvekst på 0,8 prosent. Det tror jeg i et nøtteskall sier noe om rammebudsjetteringsprinsippet. Det er ikke pengene til anvendt forskning jeg er redd for innenfor rammebudsjetteringsprinsippet. Hvis de taper, synes jeg det er greit nok. Det er pengene til mer langsiktig orientert grunnforskning jeg er opptatt av. Ellers vil jeg si at modellen forutsetter en klar kontakt i budsjettarbeidet mellom fagdepartementer og KUF.

Til Fikkan vil jeg si at disse rådgivende komiteene vi har foreslått, de skulle være ad hoc og ikke ha budsjettmessig beslutningsmyndighet. Vi forestilte oss at disse komiteene først og fremst skulle lage grunnlag for forskningsstrategier som skulle gå videre, kanskje med budsjettforslaget opp til departement og Storting. Programstyrene og utvalgene for den frie forskning skulle derimot ikke ha samme ad hoc-preg, for de skal ha budsjettmessig beslutning innenfor de rammer som er trukket opp.

Ingunn Montgomery:

Jeg har med årene fått en viss oversikt over det norske systemet, fordeler og farer. Jeg har derfor med glede lest alle utvalg og betenkninger, og jeg må si at det som er litt spennende å se, er at man hiver ut alt hva man har og starter helt forfra igjen. Min erfaring er at forskningsrådene, som alle andre institusjoner som har en del år på nakken, blir mer og mer byråkratisert. Det ligger på en måte i systemet. Derfor bør man av og til ta tak i dette og ordne opp i det.

Men det burde man kanskje gjøre på en mer konstruktiv måte enn å hive ut alt sammen og senere få en innkjøringsperiode som kommer til å ta veldig lang tid innen alle igjen finner hvordan man igjen skal håndtere saker og ting. Dessuten - Norge har ikke så mange teoretikere og kapasiteter, så jeg tror at de fleste kommer om igjen i det nye systemet. Jeg tror for øvrig at vi i en viss utstrekning ikke skal passe oss altfor mye på for en viss politikerstyring. Jeg tror også det er veldig farlig om en statsminister blir forskningsleder. Han/hun skal bare gi muligheter for forskning, ikke styre den.

Göran Friberg:

Vi er meget positivt overrasket fra svensk side over den åpne debatt som dere kan føre om disse spørsmål i Norge. Er det så at dere har hatt sektorforskningspolitikken som en base, så bygger jo en sak veldig nøye på dette at hvert område tar sin prøve på hvor mange kilometer motorvei man vil bygge og hvor mye man vil satse på trafikksikkerhetsforskning og hvordan man skal kunne - presis som Hans Skoie var inne på - avveie dette budsjettmessig pr. område. Det skal det tåle.

Men det andre prinsippet i denne sektorpolitikken er jo at man skiller nøye mellom utførende nivå og programansvarlig nivå. Ofte er det så at man på en del områder ser at man blander sammen det utførende organet med at man i det utførende organ - institutt eller hva det kan være - også bygger inn programansvarligheten.

Nils Holme:

Jeg skal meget kort prøve å respondere på møtelederens lille ønske om hvordan livet fortøner seg når den anvendte forskningsvirksomheten skal ses opp imot forvaltningens rene nyttebehov. La meg først gi et par tall når det gjelder FFIs virksomhet. Det totale omfang i fjor var ca 250 millioner, hvorav ca 15 prosent grunnforskning, etter strenge krav: internasjonal kvalitet, ingen spørsmål om nytte og avkastning. Ca 25 prosent utgjør utredninger og analyser av forskjellig slag. Og så er det den store posten, 60 prosent, som er anvendelsesrettet forskning. Da, selvfølgelig, ut fra nyttehensyn for Forsvaret i det alt vesentlige, men også for disse prosjektene et krav om industriavkastning, en ren "penger-tilbake-for-investeringen"-betraktning, som normalt skal legges på anvendelsesrettet forskning.

Nå vil jeg si til alle i forsamlingen som har tilknytning til anvendelsesrettet forskning: dere skulle ønske dere vår situasjon. Den er unik i landet, og den er i høyeste grad misunnelsesverdig. Grunnen til dette er: vi har en ganske høy basisfinansiering, men ikke så høy som man kan få inntrykk av i vedleggene i rapporten. For de anvendelsesrettede prosjektene er det ca 50 prosent av midlene som må skaffes som rene prosjektmidler, og disse er i direkte konkurranse med anskaffelsesmyndighetenes daglige, presserende behov. Vi må altså argumentere hardt for å få dette.

Hva er så konsekvensen av å overleve en slik argumentasjon og en slik konkurranse? Jo, den er for det første at vi har et forpliktende samarbeid, vi har passert en test av ønskelighet som er nødvendig for å få våre oppdragsgivere med oss; forpliktende over så lange perioder som 10-12 år før de forventede resultater i enkelte tilfelle materialiserer seg. Gjerne da med terminer på tre år ad gangen. Vi har en evne til ressurskonsentrasjon som er enestående blant instituttene. Vi har evnen til å mønstre, for perioder, tyve-tredve, opp til førti personer, igjen med den finansiering det forutsetter.

Ved å få hele sin anvendte forskningsproblemstilling inn i nærfeltet av konkurransen med de øvrige behov og overleve i den prioriteringen, da har man fremfor alt fått en vinkling på diskusjonen som er enestående, for i den diskusjonen står man bare som forsker opp i vurderingen: hva er verdien, gitt at man lykkes? Det blir aldri spurt om hvordan vi skal komme dit, og det er for en forsker enestående å argumentere slik, for vi kan jo ikke bevise suksess før vi er der.

Olav Isachsen:

Anne Fikkan var inne på den oppfinnsomheten som blomstrer opp for å lage tillemperinger og nye løsninger når man ikke har tillit til systemet. Slik oppfinnsomhet møter vi på departementsplan, og jeg er ikke i tvil om at den også finnes på forskningssiden.

Noen ord om Olje- og energidepartementets erfaring i forhold til forskningsråd. Det er et ønske både i embedsverk og på politisk nivå at vi fortsatt skal ha ansvar for forskning innenfor vår sektor. Det betyr selvsagt ikke at forskning står høyest på dagsorden til enhver tid. De som jobber med forskning, kunne ofte ønske at det sto høyere, men det er dog et ønske at det er innenfor departementets ansvarsområde. At det er på departementets budsjett og at forskning ses opp imot andre tiltak innenfor departementets sektor.

Vi tar stort sett stilling til forskning på programnivå - det er sjelden vi styrer på projektnivå. Vårt departement eier altså ikke noe forskningsråd, og vi forholder oss til alle fem forskningsrådene, i første rekke NTNF, som er det viktigste for oss.

Vi ser for øvrig nytten ved å skille mellom utredningsmidler og forskningsmidler. Hos oss er forskningsbudsjettet på et eget kapittel og håndteres

på en helt annen måte enn utredningsmidlene. Det er en form for selvdisiplinering for å unngå at forskningsmidlene blir det Fikkan kalte "byråsjef-midler". Det greier vi ikke alltid, men det er en nyttig form for selvdisiplinering.

Brit Denstad:

Jeg vil melde meg inn i det mindretallet som ser på Grøholt-utvalgets innstilling som en spennende mulighet til å få gjort noe på prinsipielt grunnlag for å etablere et bedre forskningssystem i Norge. Noe av det som er verdifullt, er nettopp helhetsgrepet - som for øvrig selvfølgelig også betyr at man trækker på omtrent alt som er av etablerte interesser.

Det er vår erfaring - og NORAS er vel det råd som samarbeider med flest departementer, jeg tror 14 i øyeblikket - at variasjon er et nøkkelord. Det er stor variasjon mellom departementene når det gjelder det vi har kalt brukerkompetanse, det vil si profesjonalitet i den rollen departementene er tenkt å ha i dette systemet. Jeg synes det er viktig at Grøholt-utvalget så klart stiller krav og forventninger også til departementene for å utvikle sin rolle.

Utvalget har også pekt på det de har kalt en tillitskrise mellom forskning og samfunn. Noe av den krisen består i at iallfall samfunnsforskningen stilles overfor så kortsiktige forventninger, ikke minst fra departementene, at hvis vi så og si skal stille opp og løse den tillitskrisen fra forskningsrådets side, så undergraver vi samtidig den relevans- og brukerrettede forskning.

Anne Fikkan:

Grøholt og jeg er uenige på et viktig punkt. Jeg tror det må være et organ med bevilgningsmyndighet og oppfølgingsansvar mellom de fagstrategiske rådene og programstyrene. Jeg tror altså ikke at vi vil finne ni personer som vil kunne dekke et så vidt arbeidsområde som for eksempel Rådet for miljø, biologi og helse. For de ni må dekke både hummer og kanari og ozonhull og meslinger - og på en slik måte at departementer og andre brukere skal ha tillit til at de får valuta for pengene sine. Det vil si at de får de programmene de trenger, men ikke minst hjelp til å finne ut hva de "egentlig trenger". Jeg tror altså at de rådgivende ad hoc-komiteene må byttes ut med ansvarlige organer med strategiske og operative funksjoner.

Anne Kari Lande Hasle:

De som tror at de små og bløte områdene er mindre viktige, har færre talsmenn eller er lettere å styre enn de store, harde områdene, tar etter min mening grundig feil.

Vi er fire millioner mennesker i dette landet. Vi har én regjering som skal foreslå bevilgninger til norsk forskning, og det er til ett Storting som består av 165 representanter - hvis ikke jeg husker feil - og tilsvarende store lobby mål for

forskere. Jeg tror ikke at vi behøver å være redd for at ett forskningsråd vil ødelegge en del av det vi er ute etter når vi snakker om det mangfold, som mange av dere har snakket om i dag. Jeg tror at det vil kunne skape en felles arena for mangfoldet, og det er selvfølgelig ikke slik at dette styret skal ivareta hver minste detalj. Jeg tror ikke at omstillingen sånn sett betyr at vi skal fjerne alt og begynne på nytt. Vi skal ta vare på det beste. Jo bedre og tyngre et slikt forskningsråd blir, jo mer sannsynlig vil det være at regjeringen satser på forskning. Det er viktig at vi skaper felles betingelser for instituttene og de som driver forskning, enten det er på universitetet eller i andre miljøer. Vi må beholde sektorforskningen, vi må endre innholdet. Vi må bli mer krevende og avanserte brukere, vi må styrke den forskningspolitiske strategien, og vi må disiplinere samarbeidet mellom departementene og levendegjøre samspillet.

Til slutt, for at det ikke skal være noen misforståelser rundt det; vi trenger ikke noe Forskningspolitisk råd. Statsråden bør hente sine råd fra sine forskningsråd, departementsråden, embedsverket og de man til enhver tid ønsker å drøfte viktige spørsmål med.

Svein Kyvik:

Jeg har bare lyst til å knytte en kommentar til rammebudsjetteringssystemet, som flere har vært innom. Sektorprinsippet forutsetter at det i hvert departement skal være en avveining om man skal støtte forskning eller andre virkemidler. Og det går, som Grøholt sa, ikke i hop med regjeringens målsetting om en bestemt vekst i de totale forskningsbudsjettene. Det er flere som har vært inne på at det ikke gjør så mye om bevilgningene til annen forskning derav går ned. Men det forutsetter en nokså sterk tro på rasjonelle beslutninger i departementene dersom man kommer fram til at annen forskning er mindre hensiktsmessig enn andre virkemidler.

Sesjon III:

Forskningsråd og universitet

Inge Lønning

Det er et privilegium å kunne tale til den mest representative forskningspolitiske konferanse i Norge i dette århundre. For at man ikke skal overvurdere betydningen, nevner jeg en liten historie fra min egen profesjon: den berømte sveitsiske teolog Karl Barth, ble på sin 80 års dag tiltalt som den mest betydelige teolog i det 20. århundre, hvortil han kommenterte: "Das Jahrhundert ist ja noch nicht zu Ende."

Jeg tror det er nødvendig hvis man skal føre en debatt om Grøholt-utvalgets innstilling, at man har klart for seg en del bakgrunnspektiver, og jeg synes særlig formiddagens debatt gjør det nærliggende å understreke det. Det første er at vi har en slem tendens til å glemme i interne norske debatter at Norge ikke er alene i denne verden. Norsk forskning kommer i det ti-året som ligger foran oss i tiltagende grad til å bli utfordret av og måtte forholde seg til den europeiske utvikling. Det mangler svært mye på at vi pr. i dag er rustet til å møte den utfordringen på en konstruktiv og slagkraftig måte. Vi må se i øynene at både når det gjelder vår høyere utdanning og når det gjelder vår forskning, vil suksessen stå og falle med at vi blir i stand til å møte denne utfordringen på en gjennomtenkt og fremtidsrettet måte. Det gjelder ganske uavhengig av hvorledes Norges politiske tilknytning til det Europeiske Fellesskap måtte komme til å se ut. Når det gjelder forskning og utdanning kommer vi til å være en del av den integrasjonsprosessen, enten vi liker det eller ikke.

Dette er en utfordring til vårt norske system både på utdanningssiden og på forskningssiden. Vårt utgangspunkt når det gjelder å møte denne utfordringen er ikke det beste. Når det gjelder de institusjonene som er bærebjelkene i vårt høyere utdannings- og forskningssystem, universitetene, kan man vel litt forenklet si at de har vært systematisk misligholdt gjennom 20 år. Fra tidlig på 70-tallet og frem til i dag. Der er tegn til en viss bedring de aller seneste årene. Når det gjelder forskningsrådsstrukturen, er den i dagens norske bilde helt og holdent preget av interne problemer i vår norske sektordeling. Der er pr. i dag ikke noe i den strukturen som er tenkt i et internasjonalt perspektiv, eller som er tenkt med sikte på å møte de utfordringene som internasjonaliseringen av forskningen rommer. Dette er etter mitt skjønn det viktigste argument for at det er nødvendig å tenke

radikalt, når det gjelder organiseringen av norsk forskning. Det innebærer ikke automatisk at Grøholt-utvalgets modell er den eneste mulige eller den eneste riktige, men den trenger i hvert fall forsvar på det punkt at den er et forsøk på grunnleggende å tenke i forhold til en ny tids utfordringer.

Det har vært vanlig i universitets-sektoren å tenke slik at forskningsråd og NAVF er noe som nær det samme. NAVF har fra begynnelsen av vært et forskningsråd som var ment å ta vare på universitetsforskningens behov. Det har NAVF gjort på en hederlig og skikkelig måte til denne dag. Det har også vært alminnelig å tenke at den såkalte grunnforskningen er ganske særlig verneverdig og har et ganske særlig vernebehov, og derfra følger da raskt den slutning at der må være et eget forskningsråd som *bare* har det som sitt ansvarsfelt. Personlig er jeg med årene, særlig etter at jeg slapp ut av NAVF, blitt mer og mer overbevist om at denne tankegang er forkjært. Den er ikke bare litt gal, den er fundamentalt gal. Det er en tankegang som for det første forutsetter at skillet mellom grunnforskning og anvendt forskning er mulig å trekke etter en definisjon som er rimelig klar. En slik definisjon har jeg til dags dato ikke støtt på. For det annet forutsetter den at grunnforskning ikke er levedyktig uten innhegninger og forsvarsverker rundt, fordi man forutsetter at det ikke er mulig å begrunne dens eksistens på en måte som folk flest skjønner, og som skattebetalerne derfor er villige til å betale for.

Den som vil føre krig med et så defensivt utgangspunkt, har tapt allerede før krigen er begynt. Det er bare et spørsmål om hvor lenge den vil vare. Jeg er overbevist om at det er nødvendig å ta utgangspunkt i den motsatte hypotese: grunnforskning lar seg meget vel begrunne på en for samfunnet overbevisende måte, og på en slik måte at den såkalte alminnelige mann skjønner poenget ved det. Det er fullt mulig å godtgjøre i den alminnelige politiske debatt at grunnforskning er nødvendig for en nasjon som Norge å satse på, mer i dag en noensinne tidligere, og det kommer til å bli mer og mer innlysende for hvert år som går.

Det annet som er fundamentalt feil, er at man ved å velge forsvarsstrategien omkring grunnforskningen har avskåret muligheten for å føre en angrepskrig. Man har avskåret muligheten for å kjempe på samme bane som den såkalte anvendte forskning gjør. Jeg tror det også er et fatalt feilgrep. Grunnforskningen har godt av å leve på flat mark, og de som bedriver denne grunnforskningen har enda bedre av å gjøre det. Institusjonene for høyere utdanning og forskning, universitetene, har godt av å forstå seg selv og definere seg selv, sin egenart og sin oppgave på en måte som gjør det begripelig for samfunnet i stort hva de er til for, og hvorfor det er "lønnsomt" å satse på dem.

Jeg tror de norske universitetene og vitenskapelige høyskolene er rede til å forholde seg til et felles nasjonalt forskningsråd av den type som Grøholt-utvalget skisserer. Jeg tror Det Norske Universitetsråd som samarbeidsorgan for disse institusjoner vil kunne matche et slikt nasjonalt forskningsråd på en konstruktiv og

fornuftig måte. Jeg tror en opprydning i den flora av forskningsråd som vi nå har, vil være en betydelig gevinst - i parentes bemerket bør det vel følge med på kjøpet av en sånn opprydning at vi også får bort den anomali at to av våre vitenskapelige høyskoler i dag administreres av Landbruksdepartementet. Det bør være naturlig at institusjoner for høyere utdanning og forskning forvaltes og administreres av det departement som har det samlede ansvar for den type institusjoner.

Et nasjonalt forskningsråd vil primært måtte ha et overordnet forskningspolitisk ansvar. De fagstrategiske rådene under et slikt forskningsråd vil igjen måtte ha et overordnet strategisk ansvar, hver for sine felter. Jeg går ikke inn på grensedragningen mellom disse tre, den kan sikkert gjøres annerledes enn det Grøholt-utvalget har skissert, men det er en detalj i bildet. Tankegangen forutsetter etter mitt skjønn at medlemmene av de fagstrategiske råd ikke, som Grøholt-utvalget foreslår, oppnevnes av regjeringen i likhet med styret i Norsk Forskningspolitisk Råd, men at de utnevnes av styret i dette råd. Da får man en logisk og normal struktur. Frykten for at vi med dette får et monolittisk uhyre, er etter mitt skjønn en særnorsk form for paranoid holdning. Målt opp mot det som er vanlig for organisasjoner i dette samfunn ellers, er dette en organisasjon av beskjedent omfang. Målt opp mot internasjonale organisasjoner av samme art vil det være en mikro-organisasjon. Så denne frykt for at man skulle stå overfor en mastodont som ville knuse alt som finnes av mangfold, den anser jeg som ubegrunnet. Jeg synes også at det er en lite fruktbar problemstilling man diskuterer når man diskuterer hvem som risikerer mest, den anvendte forskning eller grunnforskningen. Det er igjen en variant av vårt særnorske kompleks. Jeg minnes med et visst nostalgisk vemod Alex Johnson, som sa den gang jeg gikk på det praktisk-teologiske seminar at det særegne for den norske kirke er at den består utelukkende av forfulgte mindretall. Det kan man ofte ha inntrykk av når det gjelder nasjonen i stort også.

Det er en grunnleggende forkjørt spørsmålsstilling, synes jeg, ansikt til ansikt med den fremtidsutfordring vi står overfor, hvem som *risikerer* mest. Min grunnleggende overbevisning er at vi risikerer desidert mest ved å forbli slik vi er i dette land. Eller ved å foreta bare marginale justeringer på et system som for relativt god tid siden har spilt ut sine muligheter. Grøholt-utvalgets forslag om ett nasjonalt forskningsråd, er fra universitetssektorens side sett et spennende forslag, som rommer spennende utfordringer, spennende muligheter, og det er det som må være det interessante å teste ut.

Til sist tilbake til utgangspunktet. Vi er nødt til å se norsk høyere utdanning og forskning i et internasjonalt perspektiv i langt høyere grad enn det vi hittil har vært vant til. Gjør vi det, springer det i øynene at behovet for slagkraft og koordinering er særdeles stort. Derfor tror jeg også det er viktig å gå inn i den debatten Grøholt-utvalget legger opp til når det gjelder styrking av regjeringens forskningspolitiske ansvar. Men jeg vil gjerne føye til at i behovet for å styrke regjeringens forsknings-

politiske ansvar, ligger der også et behov for å engasjere hele vårt politiske system. Det vil primært si de politiske partier, på en helt annen kvalifisert måte enn det som er tilfellet i dag.

Min avsluttende utfordring til det som måtte være til stede av politikere i salen, er følgende arbeidshypotese: norske politiske partier gjorde relativt sett en langt bedre jobb når det gjelder å holde seg ajour med forskningspolitikk og utdanningspolitikk på 1950-tallet enn de gjør i dag.

Takk for tålmodigheten.

Narve Bjørge

Forskningsråd og universitet: samarbeid og rollefordeling

Jo meir du forandrar, desto sikrere kan du vere på at det meste blir ved det gamle.

Dette franske ordtaket lar eg stå som vignett til innlegget. Eg skal i avslutninga heilt kort prøve å forklare kva eg, i forhold til dagens tekst, legg i dette evigunge paradoks.

Temaet i historisk perspektiv

Temaet universitet - forskningsråd, og da først og fremst forholdet mellom UH-institusjonane og NAVF, har stått på dagsorden gjennom alle dei 42 år NAVF har eksistert. Det er naturleg. Såleis vart det hausten 1985 halde ein stor konferanse (også den på Soria Moria) om parforholdet, følgt opp med temadag i universitetsrådet våren etter. Tre hovudspørsmål stod den gongen i sentrum: organisering av *institusjonelt* samarbeid, koordinering av samla *forskningsressursar*, samarbeid om *rekruttering* og forskaropplæring. (Foredraga på Soria Moria-konferansen vart utgitt som brosjyre av NAVF i oktober 1985: "Universitetene, de vitenskapelige høyskolene og NAVF").

Bakgrunn for debatten i 1985 var ein ganske annan enn i dag. Forskningsmeldinga frå 1984 (St.m. nr. 60) forkynte at regjeringa ville gå inn for realvekst til forskninga, men da slik at "Regjeringen vil la forskningsrådene fordele hoveddelen av de nye midlene for å sikre at kravene til koordinering og kvalitet ivaretas". Utsagnet vart nok dempa noe av Kyrkje- og undervisningskomiteen, men uttrykker likevel eit politisk status-grunnsyn ved midten av 1980-talet.

Mot denne bakgrunn blir det interessant at omtrent samtidig med regjeringserklæringa, i noen grad truleg som ein konsekvens av den, inntrer det som liknar ein *motreaksjon*. Den ytra seg ved at fleire og fleire institusjonsrepresentantar sette spørsmålsteikn ved *hensiktsmessigheten* ved forskningsrådssystemet. Altså ved råda som strategisk fordelande mellomledd mellom politisk og forskningsutførande nivå. Den "nye" holdninga kom klart til uttrykk på Soria Moria-konferansen. Skarpere formulert var ein artikkel i "Forskerforum" (våren 1985), skriven av dekanus Magnus Rindal ved Universitetet i Bergen. Den fengande tittelen var "*Treng vi NAVF?*", og på slike retoriske spørsmål vil svaret sjølsagt alltid vere negativt.

Fram til i dag har dette debattelementet, som speglar eit økonomisk konkurranseforhold mellom NAVF og universiteta, gong på gong ulma i den forskningspolitiske debatten. Parallelt med denne debatt har også den politiske pendelen svinga:

i siste forskningsmelding (St.m. nr. 28, 1989) blir det sagt at hovudtyngden av auka forskningsmidlar i framtida skal kanalisert *direkte* til institusjonane. Dette signal blir gjentatt og forsterka i Grøholt-utvalgets innstilling; så langt at enkelte har hevda den "snakkar universiteta etter munnen".

Men Grøholt-innstillinga gjer også noe anna: den slår fast - klart og utvetydig - at vi også i framtida *skal* ha forskningsråd i det norske system. Statsråd Hernes gav også uttrykk for dette, nesten som eit credo, på NAVFs årsmøte i mai i år. Eg er glad for denne klare og nødvendige tale, fordi den bør markere slutten på dei tilløp vi har hatt i debatten dei siste 5-6 åra om forskningsrådets eksistensberettigelse, sett frå eit universitetssynspunkt.

Forskningsøkonomiske møtepunkt

For å illustrere kva desse består i, hentar eg fram eit par nøkkeltal frå siste tilgjengelege forskningsstatistikk (1989): dette året vart det gjennom forskningsråda kanalisert vel 1.5 milliarder offentlege kroner. Av denne totalen gjekk 468 Mkr til UH-institusjonane; av dette igjen kom over 300 Mkr frå NAVF åleine. Som relieff til dette nemner eg at UH-institusjonanes *eigne* forskningsressursar (i hovudsak som basisløyvingar) var på meir enn 2 milliarder kroner. Altså: institusjonane disponerte meir enn *fire* gonger så mye forskningsmidlar som dei fekk gjennom forskningsråda, og meir enn *seks* gonger så mye som dei fekk gjennom NAVF.

Når relasjonane vitterleg er slik, vil eg ikkje halde tilbake ei viss undring over at UH-institusjonane tidvis har synt større interesse for og opptatthet av effekten av dei 486 indirekte løyvte forskningsmillioner. Sagt på ein annan måte: *forskningsråda* kan berre i marginalt omfang reparere dårlige forskningsbudsjett ved institusjonane. Vi kjem ikkje vidare dersom det forskningsøkonomiske problem først og fremst blir oppfatta som eit spørsmål om "overføring" av midlar frå rådssida til institusjonssida.

Diskusjonen må bort frå skyttargravsstadiet, der skytset mot forskningsråda har vore at dei er *byråkratiske*, og motskytset mot institusjonane at dei ikkje er i stand til å formulere og forme sin eigen *forskningspolitikk*. Vi må altså bort frå den økonomiske mannjamning, og i staden sjå forskningsressursane som fellesressursar.

Da trur eg vi skal erkjenne at begge partar står overfor reelle utfordringar som vi må løyse betre enn i dag. Og vi må, i dette fellesressursperspektivet, saman ta eit løft for å nå det same mål: betre forhold for norsk grunnforskning og institusjonsforskning. Eller som Grøholt-innstillinga seier det: vi må få *meir* igjen for forskningspengane totalt.

Dette siste forholdet må nødvendigvis også rette eit søkelys inn mot politisk nivå. Heilt skissemessig vil eg uttrykke det slik: vi er som Grøholt-utvalet bekymra over det press institusjonanes *eigne* forskningsbudsjett blir utsette for med den kraftige veksten i studenttalet. Det er nå tydelege behov for institusjonelle

vernemekanismer mot at det skjer ein gradvis men snøgg erosjon av dei 2 milliardar som institusjonane disponerer over sine grunnbudsjett. Skal dette kunne skje, må UH-avdelinga i KUF på ein ganske annan måte enn i dag bli aktiv *aktør* i forhold til dei forskningsressursar avdelinga forvaltar. Det er nå på tide å reise ein debatt om ikkje deler av dei institusjonelle forskningsmilliardar bør budsjetterast *særskilt* i budsjettproposisjonen.

NAVF - og det framtidige NFR - kan ha ei viktig rolle å spele i dette arbeidet, som *eitt* ledd i den breie støttefunksjonen rådet generelt bør ha i arbeidet med å styrke strategiske funksjonar på institusjonssida. Innsatsen må kombinerast med eit krafttak for å auke grunnforskningsdelen i grunnbudsjetta, slik det nå blir gjort i Frankrike. Her vil NAVF vere institusjonanes allierte, av to grunnar:

- dei rekruttar og prosjekt vi har ansvar for, kan berre yte gode resultat dersom det er gode og levedyktige forskningsmiljø ved institusjonane
- det er berre dei same miljø som kan bringe gode rekruttar og gode prosjekt i søknadsposisjon.

Mye av diskusjonen om delegering av oppgåver frå forskningsråd til universitet har dreia seg om den grad av medinnverknad forskningsråda skal ha ved personutveljing til prosjekt, stipend og forskarstillingar. Grøholt-innstillinga er opptatt av dette. Her er vi nå inne i ein god dialog med Forskningsavdelinga (KUF) og med institusjonane gjennom universitetsrådet. Med fleksibilitet frå partane blir vi enige om dette. Det at universitetsrådet nå både er funksjonsdyktig og funksjonskraftig, skaper heilt nye vilkår for ein omforent politikk. For oss i NAVF er det *ikkje* noe mål i seg sjølv å halde fast på forvaltningsoppgåver. Svært mye av dette kan og bør leggest ut til institusjonane, og vi er innstilte på å fortsette og intensivere denne prosessen.

Den rest som *bør* vere igjen på forskningsrådets hand, bør vere der av tre grunnar. Det er grunnar som i sitt vesen seier noe om kva eit forskningsråd kan vere for eit universitet:

- forskarar ved UH-institusjonar bør, som nå, ha *faktiske* alternative finansieringskjelder
- i ei tid da forskning og høgre utdanning meir og meir blir regionalisert, er det behov for utvalde *nasjonale styringreiskap* i forskningspolitikken. Forskningsråda kan fylle denne funksjonen, men det er ei strategisk oppgåve som berre kan fyllast dersom den også har innebygt økonomiske styringsmidlar

- ein del viktige nasjonale og internasjonale *koordineringsoppgåver* kan best ivaretas gjennom forskningsråda.

Forskningsstrategiske møtepunkt

La meg stikkordmessig nemne dei viktigaste forskningsstrategiske felt der vi har felles interesser og derfor bør konsentrere oss om. Samarbeidet er for øvrig i god gjenge, med universitetsrådet som koordinerende instans på institusjonssida:

- rekruttering og forskarutdanning
- arbeidsdeling i universitetssektoren
- evaluering og kvalitetssikring
- internasjonalisering

Samarbeid i Grøholt-perspektiv

Spørsmålet blir da: gir Grøholt-innstillingas organisasjonsmodell nye og betre reiskapar for å meistre den forskningsøkonomiske og forskningsstrategiske samhandling mellom forskningsråd og institusjonar? Om dette har eg sagt lite, og grunnen er enkel: det *står* nesten ingen ting om dette i innstillinga.

På noen område er svaret opplagt *ja*. Handteringa av heile internasjonaliseringskomplekset vil f.eks. åpenbart bli ryddigare innafor eit NFR. Men i det store og heile må eg seie: eg ser ikkje kva nye reiskap vi har fått. Grunnen er, trur eg, at innstillinga er ytterst *svak* og tilfeldig i sin analyse av det institusjonelle brukarlandskap. Berre *ein* del av dette landskap, instituttsektoren, er konsistent, utførleg og skikkeleg behandla. Sektorinteressene, definert som *nærings*sektorinteresser, ligg så godt som uberørte i innstillinga. Det same gjeld, reint faktisk, også UH-sektoren og denne sektors forhold til NFR.

I mine kontaktar med leiarnivået ved våre universitet om Grøholt-innstillinga, har eg tatt sterke inntrykk av ein nesten vilkårslaus applaus (kfr. rektor Mjøs i Aftenposten 19.09.1991). Eg trur vi her står overfor ei klar spenning, kanskje også ein avstand, mellom toppnivå og grasrotnivå ved institusjonane. Dette er eg opptatt av fordi forholdet mellom forskningsråd og institusjon *også* må ivareta det spenningsfylte i forskarens tosidige lojalitet og orientering. Nemleg på den eine sida mot eigen institusjon og plikter overfor den, og på den andre sida forholdet til fagfelt, forskning og fagfeller. Så langt har det vore NAVF som har hatt eit institusjonalt hovudansvar for å støtte forskaren *særskilt* langs denne siste dimensjonen. Så lenge det er slik, skal ein ikkje undre seg om grasrota har sin eigen takt i marsjen mot eit nytt forskningsrådslandskap.

I den stilling eg har nå, får eg dagstøtt brev og telefonar frå universitetsforskarar som er redde for å bli malt bort i den store kvern. Dei veit kva dei har, ikkje kva

dei får. Her er ein motstraum med så mye sprengkraft i seg (variasjonar over temaet "smått er godt"), at desse kreftene vil tvinge fram ad hoc-organ dersom ikkje interessene blir synleg og oppfatteleg ivaretatt i ein ny organisasjonsmodell, og i den debatt som går forut for denne. Problemet er det same, og truleg sterkare, på sektorsida.

Det var *dette* eg meinte med mitt innleiande franske ordtak: "Jo meir du forandrar, desto sikrare kan du vere på at det meste blir ved det gamle". Skulle eg gi våre universitetsleiingar eit råd - og det gjer eg - måtte det vere at dei aktivt prøver å forstå, ta inn over seg og møte konstruktivt denne "fakultetsopposisjonen".

Eg avsluttar med eit *engelsk* ordtak: "If you find a thing you like, don't analyze it, just dance with it". Grøholt-innstillinga er så velskreven, logisk, interessant og likandes at den inviterte til livleg, nesten amorøs dans frå første dagen den kom. I Dagens Næringsliv faktisk dagen før. Dansen går nå mot slutten, den kritiske analysen overtar. Eg har den tru og det håp at analyseprosessen skal bringe oss eit avgjerande steg framover i utviklinga av det norske forskningsrådssystemet. Hos kvar og ein av oss vil det kreve at vår standhaftighet blir kombinert med generøsitet og fleksibilitet. *Mange* muligheter må i denne prosessen stå åpne.

Else-Ragnhild Neumann

NOU 1991:24 "Organisering for helhet og mangfold i norsk forskning" sett med en universitetsforskers øyne

Innledning

Jeg har lest Grøholt-utvalgets innstilling, "Organisasjon for helhet og mangfold i norsk forskning", med stor interesse og stor glede. Jeg synes innstillingen er meget god. Den avslører stor *vilje* og *evne* til å trenge inn i alle deler av den forgrenede jungel som *forskning* i et moderne, industrialisert samfunn representerer. Jeg deler utvalgets syn på *målene* for forskningen, og jeg kjenner meg igjen i *beskrivelsene* av forskningens situasjon i Norge.

Forslagene til reorganisering er således gjennomsyret av innsikt og gode intensjoner. Jeg er enig i at det trenges en reorganisering av forskningsrådsstrukturen i Norge. Utvalget gir meget gode argumenter for å samle grunnforskning og næringsorientert forskning i ett forskningsråd, Norges forskningsråd eller NFR. Jeg har ingen prinsipielle innvendinger til dette.

Grøholt-utvalget foreslår videre at det innenfor NFR opprettes tre fagstrategiske råd:

- Rådet for biologi, miljø- og helsevitenskap
- Rådet for teknologi og naturvitenskap
- Rådet for kultur- og samfunnsvitenskap

Hvert fagstrategisk råd skal spenne over både grunnforskning og næringsorientert forskning. Jeg har ingen prinsipielle innvendinger mot å redusere antall fagråd sterkt. Jeg er også enig i at det er viktig å legge forholdene til rette for å øke kontaktflaten mellom de forskjellige typer forskningsutøvende og forskningsinitierende organer. Jeg er naturligvis likevel særlig glad for at utvalget tar et klart ansvar for *grunnforskning* eller *fri forskning*, og foreslår økonomiske retningslinjer som skal sikre grunnforskningens stilling, både gjennom økede bevilgninger direkte til universitet og høyskoler, og ved å gi klare økonomiske retningslinjer for NFRs ansvar for fri grunnforskning.

Når det gjelder *fordelingen* av fag mellom de fagstrategiske rådene, har jeg en innvending som jeg vil komme tilbake til.

Til syvende og sist er det likevel *hvordan ting fungerer i praksis* som avgjør om veien vil føre til suksess eller nederlag. Modellen for Norges forskningsråd konsentrerer all vesentlig makt innen nasjonal forskningspolitikk til et meget lite

antall personer i NFRs styre og råd. Det vil bli av avgjørende betydning for norsk forskning *hva slags* personer, og *hvilke* personer, som blir sittende i disse organene.

Jeg vil bruke den tiden jeg har til rådighet til å gå inn på tre områder som gir meg bekymring, det er:

- fagdeling mellom de fagstrategiske rådene
- oppnevning av medlemmer til styre og råd
- faren for overorganisering av forskningen

Fordelingen av fag mellom rådene

Jeg er meget forundret over at miljøvitenskap og biologi er lagt til et annet fagstrategisk råd enn naturvitenskap og teknologi. Riktignok er biologi viktig innen miljøfag, men det er også kjemi, fysikk, og geofag, og teknologiske fag (f.eks. miljøkjemi, toksikologi, stråling, alternative energikilder, klimatologi, ozonforskning, naturressursforvaltning, risikoanalyse). Det foreslåtte skille mellom biologi og miljøfag på den ene siden, og naturvitenskap og teknologi på den andre, virker på meg like kunstig som å skille medisin og kirurgi.

Det synes derfor naturlig å legge biologi og miljørelatert forskning til rådet for teknologi og naturvitenskap.

Valg av representanter til NFRs styre og råd

Grøholt-utvalget foreslår at NFRs styre skal bestå av 9 medlemmer oppnevnt av Kongen i statsråd. Hvert av NFRs tre fagstrategiske råd skal også bestå av 9 medlemmer oppnevnt av Kongen. Innstillingen foreslår at det, ved valg av medlemmene til såvel styre som råd, skal legges stor vekt på personer med solid innsikt i samfunnsspørsmål og forskning fra såvel privat som offentlig sektor. I tillegg kommer et rådgivende organ for regjeringen, Forskningspolitisk råd, som også skal oppnevnes av regjeringen.

Sett på bakgrunn av den store makt NFR vil få innen norsk forskning, synes jeg det er meget betenkelig at medlemmene til både NFRs styre og råd, i tillegg til Forskningspolitisk Råd, skal oppnevnes av Kongen i statsråd, tilsynelatende etter samme hovedprinsipper. Slik jeg ser utvalgets forslag innebærer det stor fare for at NFRs Styre og Råd skal komme til å *overlappe* hverandre. Avstanden til de forskningsutøvende institusjonene blir større enn i dag. Det vil bli vanskelig for NFRs fagstrategiske råd å ivareta sine oppgaver som operative fagorganer uten inngående personlig innsikt i de forskningsutførende miljøene og deres forskjellige potensialer. Jeg vil spesielt nevne rådenes ansvar for nasjonal arbeidsdeling. Det er naturligvis også nødvendig at enkelte rådsmedlemmer representerer brukerinteresene.

Jeg mener at det er nødvendig med en oppnevningsordning som sørger for at de forskjellige styringsnivåene innen NFR *utfyller* hverandre, og sikrer *nærhet* til såvel forskningsutøvende - som forskningsinitierte - organer. Jeg tror dette best kan ivaretas ved at medlemmene av NFRs fagstrategiske råd oppnevnes av NFRs styre på basis av forslag fra universitet og høyskoler, forskningsinstitutt, og brukermiljøer (departement og næringsliv).

Faren for overorganisering av forskningen

Det siste punktet jeg vil ta opp er faren for overorganisering av forskningen. Også dette har med oppnevningsordningen å gjøre. Til tross for Grøholt-utvalgets gode intensjoner, er jeg redd en politisk oppnevning av medlemmene til både NFRs styre og fagstrategiske råd lett kan føre til en sterk prioritering av *program-forskning* på bekostning av *mangfold* og *kvalitet*, også innen grunnforskningen. Jeg tror at det ligger i sakens natur at regjeringsoppnevnte organer vil være under sterke påtrykk for å synliggjøre handlekraft og innovative evner i form av programmer og tiltak. En evaluering virker mindre handlingsorientert enn et nytt program, for ikke å snakke om å la fri forskning vandre sine egne ville veier.

Vi må imidlertid ikke glemme at en meget viktig oppgave for forskningen er å ivareta en *kunnskaps-beredskap*. Vi ser stadig eksempler på at det som var såkalt fri grunnforskning i går, er av stor samfunnsmessig interesse i dag. Jeg vil nevne et par eksempler. Da giftalgen *Chrysochromulina polylepis* begynte å spre død og fordervelse innen norske oppdrettsanlegg, var det meget viktig at det fantes en liten gruppe marinbotanikere ved Universitetet i Oslo som drev med forskning på alger, og som umiddelbart kunne trekkes frem fra en bortgjemt grunnforsknings-tilværelse og engasjeres i oppdrettsnæringens problemer.

Et greit eksempel på manglende kunnskaps-beredskap var mangelen på relevant kompetanse innen geofag, og en del andre fagdisipliner, da Norge kastet seg ut i olje-eventyret. Dette betydde at innen geofag fantes det ikke norske fagfolk, hverken til de nye arbeidsplassene eller til å utdanne nye kandidater. Før utdannelsen kunne komme ordentlig i gang måtte universitetsmiljøene bygge opp sin egen kompetanse. De nye arbeidsplassene på dette området gikk derfor i første omgang til utlendinger. Etter min mening skyldes den manglende beredskap innen geofag at vi alltid har stått for en yrkesutdannelse som har lagt seg relativt nær opp mot næringsinteressene, noe som har gått på bekostning av mangfold.

Vår industrielle utvikling betyr at det stadig oppstår nye, uforutsette problemer. Vi kjenner alle de miljømessige problemene med fosfatholdige vaskemidler. Et av erstatningsmidlene for fosfat er silikater. I Tyskland har man nå observert at bruken av silikater i vaskemidler fører til en voldsom oppblomstring av kiselalger, noe som forstyrrer næringskjeden. Dette problemet var ikke forutsett.

Jeg tror ikke noen er i stand til å forutse, i sin fulle bredde, hvilke fagområder som blir av interesse for det norske samfunn i morgen. Næringslivet har til enhver tid høyst forskjellige interesser og behov. Vi har med andre ord bruk for forskere som går mot strømmen.

Også kvalitet ivaretas dårligere innenfor enn utenfor programmene. Det er ingen hemmelighet at det også i dag er atskillig lettere å få midler til forskning innenfor, enn utenfor, programmene. En del stipendmidler innenfor programmene går til kandidater som har relevant fagbakgrunn, men ikke eier talent for forskning. Resultatene blir deretter. Dette gjelder også grunnforskningsdelen av programmene.

Kunnskapsmessig beredskap, mangfold og kvalitet innen grunnforskningens er en forutsetning for et variert, høyteknologisk næringsliv i Norge. Balanse mellom dagens kjente, og morgendagens ukjente, behov er essensielt for at vi skal kunne ivareta de nasjonale interesser på lang sikt. For sterk styring i program vil nødvendigvis gå på bekostning av disse verdiene. Effektiv ledelse er således heller ikke innen forskning nødvendigvis god ledelse. Jeg tror faren for overstyring av forskningen vil minske ved at medlemmene av NFRs fagstrategiske råd oppnevnes av NFRs styre istedenfor av Kongen i statsråd.

Sammendrag

Som konklusjon mener jeg at:

- Biologi og miljørelatert forskning bør legges til råd for teknologi og naturvitenskap.
- Medlemmene av NFRs fagstrategiske råd bør oppnevnes av NFRs styre på basis av forslag fra forskningsutførende institusjoner og brukermiljøer.
- Den praktiske utformingen av NFR må bli slik at NFR tar sin del av ansvaret for *bredde og kvalitet* innen grunnforskningen, slik Grøholt-utvalget legger opp til.

Debatt

Tore Hansen:

Bjørge stilte spørsmål om ikke institusjonenes forskningsressurser burde budsjetteres særskilt for å beskytte forskningen mot undervisningsaktivitet. Jeg tror dette er en gal måte å vurdere universitetene på. Jeg tror også at det er en myte at den økte studenttilgang i det siste til de grader har skadet forskningen. Jeg mener å observere innenfor mitt eget fakultet at forskningen faktisk har økt parallelt med tilstrømmingen. Mye av forskningen på universitetene foregår blant studentene. Det vi kanskje ikke har hatt evne til å gjøre, er å integrere denne studieaktiviteten sterkere med forskningsvirksomheten.

Det andre er spørsmålet om hvilke føringer som utvalgets forslag legger på Universitetets egen organisering. Det er klart at oppdelingen i tre strategiske råd vil måtte få konsekvenser for vår organisering.

Til slutt, jeg er enig i det som Lønning var inne på, dette uklare skille mellom grunn- og anvendt forskning. Jeg tar et eksempel fra mitt eget fag, statsvitenskap. De som har jobbet med demokrati har vært betraktet som håpløst abstrakte inntil begivenhetene inntraff i Øst-Europa. Plutselig ble de de mest anvendte forskere som finnes ved Universitetet i Oslo. Og til sist: vi skal ikke glemme at undervisning er den viktigste formidlingsdel av forskningsvirksomhet.

Gunnar Clausen:

De er snart et år siden vi i Akademikernes Fellesorganisasjon diskuterte hvorvidt grunnforskerne skal ta sjansen på å miste den dyden de ikke har og slippe anvendt forskning nærmere inn på livet. Det sa vi ja til - vi kunne tenke oss ett forskningsråd i stedet for to.

Et hovedproblem er det politiske inngrep med norsk forskningspolitikk og norsk forskning. Vi går mot gjenopplivningen av det forskningspolitiske råd. Det som i så fall skjer er at regjeringen oppnevner en del mennesker som de føler seg trygge på, og så behøver de ikke å bry seg så mye om forskningspolitikken for "våre folk sitter og passer på". Det er noe av det samme som ligger bak at det skal være regjeringsoppnevning også av de fagstrategiske råd. Forskerforbundet har gjort seg til talsmann for et eget departement for forskning og høyere utdanning. Vi mener også at å ha en politisk stilling ved statsministerens kontor kan være en helt nødvendig styrking av det politiske inngrep med forskningen som sådan.

Jeg er enig i det at Universitetsrådet har begynt å fungere. Det bør også være i stand til å forsvare grunnforskningsinstitusjonenes posisjon versus smarte eller grådige brukere og kunder i ett norsk forskningsråd. Jeg er ikke bekymret for det. Jeg ser frem til at vi tar en fight. Det tror jeg grunnforskningen vil komme bra i fra.

Tore Lindbekk:

Jeg tiltrer Lønnings advarsel mot å være for redd. Men vi bør jo allikevel være klar over at det fra tid til annen skjer utviklinger som ikke alle er fornøyd med i ettertid.

I problematikken forskningsråd og universitet, er det en del føringer som er lagt inn i utredningen. Jeg vil også peke på det betenkelige og interessante at forskningsinstituttene har fått et stort momentum i de senere år, sammenlignet med universitetene.

Oppnevningene til rådene og styret forutsettes å være såkalte "vise menn og kvinner" uten spesiell institusjonstilknytning. Det betyr at det legges ikke inn noen forhåndsstrukturering av hvordan sammensetningen skal være, og som for eksempel tilgodeser det som kan kalles grunnforskning eller universitetsforskning på samme måte som det nåværende system gjør.

Dermed til forskningsbegrep. Man kan nok mene at kanskje er ikke skillelinjene mellom anvendt forskning og grunnforskning krystallklar. Men her lanseres det forskningsbegrep som inviterer til å utviske skillet helt. I selve systemet som her er tilrettelagt, inviteres det til ikke å legge inn systematisk noe hierarki mellom disse forskjellige funksjonene.

Det nye rådet skal også passe på forskningsinstituttene og sørge for at de har en anstendig standard og helst også planlegge strategisk for dem slik at de gode bygges videre opp, de svake kanskje forfaller eller blir borte, hva vet jeg. Isolert sett er dette ikke problematisk. Men det er også helt klart at forskningsrådet derved pålegges et ansvar for denne sektoren som ikke motsvares av noe tilsvarende ansvar for universitetssektoren. Til sammen tror jeg at denne strukturen vil representere en fare for det jeg vil kalle strukturelle føringer. I det lange løp vil det trolig innebære at det momentum man har sett i de senere år når det gjelder tyngdepunktforskyvning i norsk forskning vil fortsette.

Asbjørn Aakvaag:

I NAVFs medisinske råd (RMF) er vi gjennomgående fornøyd med innstillingen. Den har mange positive sider, bl.a. integreringen av grunnforskning og anvendt forskning. Vi i RMF har vært igjennom en periode på en seks-åtte år hvor det har skjedd en kontinuerlig utvikling i retning av slik integrering.

Når det gjelder de fagstrategiske råd har innstillingen en nokså lav detaljeringsgrad. For å ta det rådet hvor den helsefaglige forskningen skal inn, er dette tenkt som et råd for biologi, miljø og helse med ni medlemmer. Det skal ha prestisje og autoritet i forskningsmiljøene og det skal fatte forskningsstrategiske vedtak innenfor alle disse områdene. Jeg tror det er noe ugjørlig å ha autoritet og prestisje for ni mennesker innen et så stort felt. Nå har vi heldigvis hørt at dette tallet 3 for fagstrategiske råd ikke er hellig. Jeg vil jo da tro at et helsefaglig råd vil være en god løsning i denne situasjonen, og ikke minst i lys av den internasjonalisering som

så mange påpeker her. All helsefaglig forskning internasjonalt er organisert gjennom medisinske forskningsråd, helsefaglige forskningsråd. Det er viktig at vi har nær sagt en nasjonal adresse for denne type forskning. Et råd for biologi, miljø og helse vil ikke være et naturlig adressepunkt.

En annen side ved den relativt lave detaljeringsgraden har å gjøre med den samfunnsmedisinske delen som er blitt integrert i RMF i løpet av de seneste årene. Er den ment å høre med her eller i et annet råd? Hvis det skjer en deling her vil jeg personlig se det som en stor ulykke. Nettopp integreringen av hele det helsefaglige området er noe av det mest positive RMF har erfart de siste årene.

Til slutt vil jeg si at jeg hadde ønsket meg et litt større innslag av konsekvensanalyse i denne innstilling. Det er en hel del problemer her som mange har vært inne på, og som jeg gjerne skulle ha sett var blitt behandlet mer utførlig.

Åse Hjorth Lervik:

Jeg gikk inn i dette utvalget med ganske bestemte meninger om hvilke interesser jeg skulle forsvare. Det manglet heller ikke på gode råd underveis. På forskjellige måter sa svært mange av disse rådene: rør ikke våre sirkler. Gjør hva dere vil med alt det andre, men ikke oss. Det har vært en prosess i utvalgsarbeidet, slik at jeg har kommet til helt andre resultater enn jeg trodde på forhånd. Og den prosessen kommer vel av at - for å bruke Trond Eskeland som eksempel - så har ganske riktig det medisinske fagrådet fungert veldig godt for medisinerne og det landbruksvitenskapelige forskningsråd fungert godt for landbruksvitenskapen. Altså, deler av systemet har fungert godt så lenge man holdt seg til disse delene. Men helheten har ikke fungert. Og det viste høringsrundene med svært stor tydelighet at det var problemer mellom forskningsrådene, det var problemer der hvor man kom på tvers av forskningsrådene, det var problemer i samarbeidet og problemer med det som falt utenfor.

Det vi nå har laget er en modell for helheten. Dessverre har vi ikke gått langt i detaljeringsgrad. Og hvem som helst kan gjette på hvorfor vi ikke har gjort det. Men de reaksjoner vi har møtt her i dag kommer jo noe av at samarbeid krever at man gir noe avkall på sin selvstendighet. Og så står den ene etter den andre opp igjen og sier at, ja, dette var utmerket, men kan ikke vi få lov til å fortsette å være slik som vi var innenfor dette systemet, så kan dere gjøre hva dere vil med det som er utenfor. Dessverre, det er det man ikke kan forlange mer.

Ottar Brox:

Jeg tror at Grøholt-utvalget gjør en feil hvis det tolker all kritikk og motstand som utslag av konservatisme. Noen av oss som er kritiske mot utvalget er ikke kritiske fordi vi idealiserer det nåværende systemet. Det er mange feil med det nåværende systemet. Men når jeg ikke er helt fornøyd med denne NOU'en er det fordi noen

av disse feilene ikke er tematisert av Grøholt-utvalget. Det betyr for mange av oss at kanskje kommer nissen med på lasset.

La meg ta utgangspunkt i det som helt opplagt har skjedd med samfunnsvitenskapene. De siste tjue åra har disse fagene stått på stedet hvil - en skjebnesvanger stagnasjon i utviklingen. Programmene med et stort samfunnsvitenskapelig innslag, har bredd seg på bekostning av disiplinene og fortrenget den disiplinstyrte, seniorstyrte, peer-review-styrte utviklingen av disse fagene.

Weiert Velle:

Utvalgets forslag bryter radikalt med det eksisterende mønster. Det er vel en av de få tingene man kan være nesten helt enige om her i dag. Den utvilsomme gevinsten man vil få i form av rasjonalisering med hensyn til antall personer som vil delta i beslutningsprosessen tiltaler meg. Her er vi totalt overdimensjonert i dag.

For det andre er det en meget god ide å samle alt som har med forskningsadministrasjon på ett gulv, for da har man tilrettelagt de fysiske forutsetninger for et nærmere samarbeide. Men i likhet med Aakvaag savner også jeg en mer utfyllende konsekvensanalyse av de omlegninger som er foreslått. I denne forsamlingen er det vel ingen som ikke kjenner navnet Karl Popper, vår tids antagelig fremste vitenskapsfilosof. Et av kjernepunktene i hans samfunnsfilosofi er: vær forsiktig med å sette i gang store forandringer, for historien viser at selv meget små forandringer fører til konsekvenser som ingen har forutsett. I det ligger det selvfølgelig også at det er vanskelig å foreta en grundig konsekvensanalyse. Men jeg synes nok innstillingen er litt svak på det punktet.

Statsråden reiste innledningsvis spørsmålet om det er fornuftig med en delegering av forskningsstrategiske funksjoner til institusjonene? Jeg mener det er helt galt. Jeg tror ikke på noen særlig positiv effekt av at man ved universitetene utnevner forskningsdirektører, som liksom skal representere en superkompetanse som skal være med å dirigere hva universitetene skal drive med av forskning. Jeg tror det er viktig å ha en minimumsdistanse, og den bør ikke være helt liten heller, mellom de allokerende organer og det forskningsutførende organ.

John Rekstad:

Det virker som om problemstillingen er blitt: enten er man fornøyd med dagens system eller så er man fornøyd med Grøholt. Det er en for snever oppfatning av hva det egentlig dreier seg om.

Selv er jeg det man i forskningsterminologien kaller en enkeltforsker - jeg er ikke velsignet av å være overbygget av et program. Jeg drister meg til å vedkjenne meg en oppfatning av Grøholt-innstillingen som her karakteriseres som erke-konservativ, full av frykt, paranoid. Og hvorfor? For det første ut fra erfaring. Alle endringer til nå som jeg har opplevd har ført til forverrede vilkår for den type

forskning som jeg legger mest vekt på, grunnforskning innen naturvitenskapelige fag. Dette har skjedd til tross for at intensjonene har vært de aller beste.

Det andre er at innstillingen forutsetter en harmoni i verden som jeg ikke tror finnes. En bør også analysere innstillingen ut fra et maktperspektiv. Den uthuler begrepet grunnforskning og peer-review-prinsippet blir langt på vei oppgitt.

For det tredje: modellen vil ikke tåle de justeringer som nødvendigvis må komme ut fra berettigede krav fra sektorene eller fra distriktspolitiske, institusjonspolitiske og kjønnspolitiske krav. For det fjerde forutsetter modellen parallell gjennomføring av andre politiske prosesser som for eksempel et næringspolitisk virkemiddelapparat, en styrking av grunnbudsjettene til universiteter og høyskoler. Og fem: fordi universitetene og høyskolene ikke bør påta seg forskningsrådsfunksjoner, som Welle også nettopp nevnte. Det er ikke dermed sagt at jeg ikke går inn for å styrke grunnbudsjettene til institusjonene. Men man bør ikke føre penger over fra forskningsrådsdelen til institusjonene for en fordeling der ut fra kvalitets- og fagpolitiske resonneringer.

Til slutt - jeg er for internasjonalisering. Jeg aksepterer at det er store forskjeller mellom fagene. Men jeg er inderlig enig med Finn Lied - man bør arbeide ut fra tankegangen om et eget grunnforskningsråd, men da med kanskje mer rendyrkede funksjoner enn det NAVF har i dag.

Knut Helle:

Med ett forskningsråd i stedet for fem får vi automatisk større avstand mellom dette rådets sentrale ledelse, styret, og de forskningsutførende enhetene. Hvordan slår vi bro over denne avstanden?

Utvalget har to remedier, men de er dessverre begge bare formulert rent generelt. Her mangler den konsekvensanalysen som Aakvaag etterlyste. Det er større delegering til de forskningsutførende enhetene, og et sterkt mellomplan med disse og de fagstrategiske rådene. På begge disse punktene må vi, når vi arbeider videre med denne modellen - og jeg mener den er verdt å arbeide videre med - være helt konkrete og detaljerte når det gjelder utformingen av disse to virkemidlene. Jeg skal kort problematisere begge to.

For det første: delegeringen til de forskningsutførende enhetene er ikke gratis. Det kan se ut som om man uten videre kan avlaste systemet ved å overføre til de laveste enhetene, men det vil automatisk kreve at disse enhetene må utbygge sin administrasjon og fremfor alt vil det innebære at det vitenskapelige personalet må bruke enda mer tid til å sitte i institusjonsinterne komiteer og utvalg som vi allerede har en rik flora av. Hva da med rasjonaliseringen? Effektiviseringen? Og får vi en bedre forskningsstrategisk politikk? Det kan reises tvil om det. Jeg ser det også som forferdelig problematisk å gå inn for en generell overføring av programansvar, slik

utvalget gjør, til de forskningsutførende enhetene. De to tingene bør ikke blandes sammen.

Så over til mellomplanet, de tre strategiske rådene. Ni personer som skal sitte på svært store tuer. De blir i høyere grad enn de nåværende fagrådene avhengig av rådgivende komiteer, programstyrer og fagutvalg. Da er det klart at det melder seg som en alternativ mulighet, det som også har vært sagt tidligere i dag, at vi bør ha noen flere fagstrategiske råd. Kanskje det dobbelte antall.

Bent Natvig:

Det Matematisk-Naturvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Oslo skal ta stilling til denne saken om tre dager. Frem til nå har tre fra fakultetet uttalt seg i debatten, to fysikere har vært negative, Else-Ragnhild Neumann har vært positiv. Jeg er positiv.

"NFR har sammen med universitetene et nasjonalt ansvar for grunnforskningen. Forvaltning av dette ansvaret forutsetter et nært faglig samarbeid mellom NFRs fagstrategiske råd og universitetenes fakulteter." sier utvalget. Det siste er spesielt viktig. Jeg tror den koblingen må gå rett på universitetene for at man skal få den effekten man er ute etter. Det er mange svakheter og farer ved utvalgets opplegg. En av dem er dette magiske tallet på ni som skal sitte og styre det hele. På universitetet sitter det også ni og styrer det hele, og vi er ekstremt avhengig av hvem de ni er.

Utvalget sier også at: "Det er en sentral forskningspolitisk målsetting å utvikle et tettere samarbeid mellom de anvendte forskningsinstituttene og universitetene og de vitenskapelige høyskolene." Og videre: "Et viktig virkemiddel for tettere faglig samarbeid vil være felles forskningsprogrammer som har en slik karakter at begge parter er motivert for å delta. Skal de anvendte instituttene fremstå som interessante samarbeidspartnere, må de disponere midler som gir rom for deltakelse i langsiktige og grunnleggende programmer." Her er det mye å hente.

Ole Danbolt Mjøs:

La meg først si at før vi spikrer alt fast bør vi få en bedre dialog med politikerne. Så må jeg avlegge min gode venn Narve Bjørge en liten visitt. Det er klart at han hører jo til de nyomvendte her nå. Og som nyomvendt synes jeg han holdt et godt innlegg. Men når han da kom inn på dette at han på sin signingsferd rundt til Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø hadde funnet vilkårsløs beundring for Grøholt-utvalgets innstilling, så lurer jeg på hvor det var. I Tromsø førte vi en diskusjon med Bjørge hvor vi pekte på at mye kan forbedres, bygges ut og så videre, men det er grunnholdningen det dreier seg om. Og den er positiv.

Universitetene bør også tenke mer på sin forskningspolitikk, samtidig som det skjer noe nytt og dynamisk innenfor forskningsrådsystemet. Til sammen kan vi gå

tiårene i møte med et sterkt Universitetsråd og et sterkt forskningsråd. Men det er også viktig å ha kontakt med den såkalte grasrota.

Hans Skoie:

Jeg etterlyser en noe mer kritisk lesing av slike utvalgsdokumenter som vi står overfor i dag. Det er min hovedobservasjon om norsk forskningspolitikk i etterkrigstiden at akkurat det motsatte av hva man intenderer gjerne skjer. Det er derfor ikke noe dumt utgangspunkt som arbeidshypotese. La meg nevne tre eksempler: 1) Vi skulle aldri ha flere institutter. Det har stått i norske forskningsmeldinger siden den tidlige etterkrigstid. I praksis har vi fått et nytt hvert år. 2) Distriktshøgskolene skulle ikke bli forskningsinstitusjoner het det i 1968. De har i praksis gjennomgått en "akademisk drift" som har vakt oppsikt i inn- og utland. 3) Thulin-utvalget sa at grunnbevilgningene ved institusjonene ved NTNFs institutter skulle gå opp. Det motsatte har skjedd.

Følgelig vil jeg si at det Torgersen belyste her på morgenkvisten er viktig. Intensjonserklæringer og gode ønsker er en ting - faste regler og operasjonelle grep noe annet.

Jeg har i dag blitt beskyldt for å være reaksjonær fordi jeg ikke applauderer Grøholt. For meg er det så enkelt som at jeg finner Grøholt-modellen mindre god enn den eksisterende organisasjon. Det betyr imidlertid ikke at den eksisterende organisasjon er god nok.

Vi har en flora av forskningsråd, sier Lønning. Ja, men det har alle våre nordiske venner. Vår flora består av en fem stykker - slik situasjonen omtrent også er i de nordiske land.

Havbruk-eksemplet trekkes fram som eksempel på at forskningskoordineringen ikke fungerer. Når regjeringens medlemmer i regjeringskonferanse etter regjeringskonferanse ikke kan bli enige om hvor havbruk næringsmessig hører hjemme, hvordan kan man da vente å bli enige på forskningsnivå? Det er en klar beslutning i regjeringen som mangler - den må komme først.

Jeg vil si til Lønning om dette med grunnforskning: for meg er det enkelt i den forstand at jeg bruker OECDs standarddefinisjon. Det er spørsmål om hvem som betaler forskningen, og for hvilket formål? Primært disiplinutvikling eller vitenskapekstern nytte? Det er utgangspunktet, det er det som er operasjonelt. Og da blir det spørsmål om brukerinntydelse og i denne forbindelse kan det være på sin plass å minne om det engelske ordtaket at "those who pays the piper, plays the tune".

Jeg vil til slutt rette et direkte spørsmål til Lønning: er det helt likegyldig for ham, om NTNf går inn med fem hundre millioner, to hundre millioner eller en milliard i et nytt NFR?

Emil Spjøtvoll:

Vi har på NTH sju hundre doktorstudenter. Av disse finansierer vi to hundre over NTHs budsjett. Disse stipendiat-/vit.ass.stillingene er stort sett bundet til undervisningsoppgaver. Fem hundre må ha ekstern finansiering, og en god del av disse får det gjennom forskningsrådene. Her er en ubalanse. Det er helt meningsløst - det er naturlig at midlene til å drive den aktiviteten - mesteparten av dem - går til universitetene.

Sammen med SINTEF prøvde vi nylig å definere en forskningsstrategi. Sånne ting vekker motstand. Og vi har heller ikke noe særlig midler å rutte med. Men det ble en forskningspolitisk diskusjon også på universitetet - og det er bra.

For at universitetene skal fungere i dette systemet, kan man ikke sultefore dem slik at de ikke er i stand til å være partnere. De må ha midler slik at de selv kan ha en egen forskningspolitikk og kan gå inn i en debatt som en likeverdig partner.

Kristian Fosheim:

Jeg vil først presisere at jeg er prinsipielt positiv til Grøholt-utvalgets innstilling. Men det er mye i denne boksen som trenger avklaring og forbedring.

Internasjonalisering er noe av det viktigste vi nå har på tapetet. Jeg tror nettopp at i NFR vil vi bedre kunne finne ut hvordan man skal gå ut i verden. Er det noe vi er spesielle på i Norge, så tror jeg faktisk det er akkurat det - mangelen på balanse i utveksling med utlandet. Det er alt for mange norske forskere ute i forhold til utenlandske forskere i Norge.

Et annet område er naturligvis å tiltrekke seg EF-midler, som vi er nødt til å gjøre for vår egen anstendighet. Våre politikere vil snart oppdage det hvis vi ikke er i stand til å trekke slike midler tilbake til Norge. Jeg er også opptatt av forholdet til Japan, som er den nye stormakt i forskning. Vi kan ikke forholde oss passive til Japan.

Miljø er ingen disiplin, men spenner over hele spekteret av forskning. Derfor synes vi i Trondheim at det er unaturlig å plassere det sammen med biofag, selv om disse står sentralt.

Jeg trodde knapt mine egne øyne da jeg så at det står i forslaget at det forskningsstrategiske fagrådet skal være sammensatt av personer som har stor samfunnsinnsikt. Jeg trodde de skulle ha stor innsikt i forskning. Det er klart at de skal også ha bred innsikt i samfunnsforhold, men det må da være forskningskompetanse som tross alt skal være det mest avgjørende?

NTNF/RNF-forholdet: noen har oppfattet det slik at jeg har sagt at vi skal ha mer penger. Det var ikke det jeg mente i mitt tidligere innlegg, men at vi skal bruke pengene på en annen måte. Flere midler som alt finnes i systemet bør gå til den grunnleggende forskningen og ikke brukes så mye til industriutvikling.

Bjørn Lindgren:

Utvalget går inn for økt ansvar til det forskningsutførende nivå kombinert med evaluering. Og hva ligger det egentlig i dette for universitetene? Utvalget slutter seg til det forslag vi i NORAS har utviklet for den samfunnsvitenskapelige instituttsektoren, der finansiering av institutter i større grad skal være basert på evalueringer, og foreslår at dette også skal gjøres gjeldende for den teknisk-industrielle instituttsektoren. Det ligger en utfordring her: hvordan har universitetene tenkt tilpasse seg en mye strengere og mer evalueringsbasert finansieringsstruktur?

Ingen har snakket om den utfordringen som universitetene møter i å åpne seg for et større samarbeid med instituttene utenfor universitetssektoren. Til nå har svaret fra universitetene når det gjelder å møte økte krav til relevans i forskningen kort fortalt vært å enten ignorere det eller å opprette randsoner-institutter. På den samfunnsvitenskapelige sektoren har det i stor grad betydning å opprette institutter som vi allerede har i sektoren utenfor universitetene. Og i noen tilfeller har disse instituttene blitt opprettet uten at de engang har klart å bevare sin akademiske dyd noe bedre enn instituttene utenfor. For eksempel opptrer Cicero vel i dag på det klimapolitiske området mer som et klimadirektorat for Miljøverndepartementet enn Fridtjof Nansens Institutt. Etter min mening har det siste en adskillig større kompetanse på dette fagfeltet.

Rolf Lenschow:

Jeg vil gjerne gi mitt kompliment til Grøholt-utvalgets arbeid. Det er spennende og det er modig, nettopp fordi det bringer inn forandringer.

Det er blitt sagt at rådet vil bli gigantisk. Det har jeg vanskelig for å forstå. Hvis vi ser på den norske forskning, utgjør den omtrent en halv prosent av den forskning som blir utført ute i verden. I tillegg, det nye forskningsrådet får hånd om to milliarder av tolv milliarder som blir anvendt til forskning her i landet. Det det gjelder er jo nettopp at dette forskningsrådet kan spille sammen med og være et instrument i den totale norske forskning.

Vi har også andre forskningssystemer som forskningsrådet må forholde seg til. Det er næringslivet og universitetssektoren. I denne forbindelse er det viktig at man også godkjenner universitetssektoren som "operatør" på det forskningsstrategiske nivå. Det har nemlig Grøholt-utvalget ikke gjort særlig mye ut av. Jeg tror det er viktig at vi får inn både næringslivet og universitetssektoren på det forskningsstrategiske plan. Og så har vi også forvaltningen med endel forskning. Den bør komme inn på en naturlig måte, og det er kanskje det vanskeligste problem.

Tian Sørhaug:

Det jeg som forsker synes er gøy med Grøholt-utvalget, er at det prøver å sette forskningen som helhet i fokus. Og det skal de ha mye kreditt for.

Jeg synes også det er "allright" med integrasjon mellom anvendt og grunnforskning, men her må man jo være klar over at problemstillingene er forskjellige. Det er lettere for de samfunnsfag som jeg representerer, enn for mange andre fag.

Nå har jeg vært instituttleder i tre år og jeg har lært meg til å leve med en mild paranoia. Jeg er ikke så redd for denne monolitten. Jeg tror ikke Norge har laget en monolitt siden Gustav Vigeland. Det jeg er redd for - og da ser jeg det fra et enkeltstående institutts side, som foreløpig er trygt beskyttet av et departement - er at vi lett kan få veldig mange egg i en kurv. Jeg har etter hvert lært meg til å hate ordet strategisk ansvar i forbindelse med forskningsråd. Det fordi det betyr at rådet har makta og instituttet har hele ansvaret. Der er det et eller annet som er helt skeivt og som jeg ser som et reelt problem. Hvis det nye rådet samtidig skal ha grunnbevilgning, programbevilgning og en god del av prosjektbevilgninger - kort sagt, styre alle pengestrømmene på en eller annen måte og samtidig håndtere disse vidunderlige evalueringene - så blir dette innmari vanskelig.

Else-Ragnhild Neumann:

Min følelse er vel egentlig at vi sier ganske mye på forskjellig måte, men mener noenlunde det samme. Jeg vil ta opp en ting spesifikt, og det er etterlysningen av universitetenes syn på evaluering. Jeg tror de fleste ved universitetene er opptatt av evaluering og forskningsrådenes rolle i dette arbeidet. Det har vært en hel del forsøk når det gjelder intern evaluering innenfor universitetene. Jeg tror ikke det er noen stor hemmelighet at det er et vanskelig terreng hvor vår grunnleggende, demokratiske internfilosofi støter nokså "head-on" med en skikkelig, faglig evaluering. Og hvis vi setter evaluering sammen med en nasjonal-strategisk tenkning når det gjelder for eksempel dyr forskning eller henleggelse og spesialisering ved det enkelte lærested, tror jeg at det først og fremst er forskningsrådet som må prøve å ta seg av evalueringssiden.

Narve Bjørgo:

NAVF har så langt sagt ja til Grøholt-utvalget. Men like viktig som dette ja er det at det blir ledsaget av en nitid profilering av det fundament, de vilkår, den forståelse vi legger i innstillingen for å kunne si ja. Og jeg tror etter debatten her i dag at jeg finner det riktig å advare litt mot at her får en merkelapper på ja-siden og nei-siden. Vi som sier ja har en plikt til å gå inn med en skeptisk og kritisk analyse. Og hvorfor har vi det? Jo, fordi denne innstillingen nødvendigvis er skissemessig, det er svært mye som skal fylles inn, og det er begrenset hva som kan gå seg til under

marsjen. Dette med biologiens stilling, det er ikke noe som kan gå seg til. Det skal en ta en prinsipiell avgjørelse til på forhånd.

Og så vil jeg si til universitetssiden. Det er visse spenninger i universitetene, som jeg beskrev. De blir ikke opphevet av et styrevedtak i Forskerforbundet. Og de er viktige å ta vare på under den marsjen som vi nå i fellesskap skal gå. Det er viktig at universitetssiden viser forståelse og tilnærming til sektorsiden som åpenbart strir med noe større problemer i forhold til dette forslag enn universitetssiden gjør. Så langt i debatten vil jeg si at sektorsiden viser større forståelse for grunnforskningen i det fremtidige bildet enn det som er tilfelle fra vår side.

Inge Lønning:

Det har vært en interessant og mangfoldig debatt. Først en ørliten kommentar til Ottar Brox, som jeg synes tegnet et interessant bilde av samfunnsfagenes situasjon. Det er lærerikt fra et forsknings- og utdanningspolitisk synspunkt - og viser hvor skjevt ting kan komme ut hvis man får opp nye fag med meget stor suksess i en gjennombruddsfase. Norsk samfunnsforskning hadde her en formidabel suksess som førte til at det ble skapt en etterspørsel etter kompetanse som ikke finnes. Og så selger man den kompetanse som ikke finnes i tjue år, og så får man de resultater som man ser i dag. Det er litt grovt, men jeg tror det er et lærerikt eksempel.

Knut Helle pekte på at den delegering til institusjonene som utvalget foreslår, har sine omkostninger. Jeg er ikke sikker på at de omkostningene ligger der hvor han mente, fordi det administrative apparat finnes allerede i dag. Det er jo noe av problemet at de administrative apparatene finnes til overmål i det norske systemet. Men det totale oppgavevolum som skal løses av dem står ikke i noe rimelig forhold til størrelsen på de stabene vi i dag har.

Jeg tror heller ikke det er riktig at man skaper store problemer ved å plassere fordelingsansvaret ned i institusjonene. Og da må jeg si jeg er grunnleggende uenig med Weiart Welles resonnement - at det ikke er ønskelig å legge beslutningsansvaret nær grunn-nivået. Jeg tror utviklingen ved universitetene viser det motsatte. Den delegeringsprosess vi har hatt viser at svært mange oppgaver løses best nettopp ved at de kommer ned til de personer som skal leve med konsekvensene.

Til slutt - jeg tror ikke man skal henvise til at dette vil medføre at institusjonene må utvikle noe de ikke har fra før, nemlig et forskningsstrategisk ansvar. Det vil vi være nødt til å gjøre uansett hvorledes forskningsrådsstrukturen kommer til å se ut. Det er vi godt i gang med. Problemet er vel at vi i Norge alt for lenge har levet i en Tomerose-søvn. Vi har stort sett tillatt oss både ved institusjonene og i forskningsrådene og ellers i samfunnet en mangel på både strategisk tenkning og effektivitet som vi ikke har råd til å leve med i fortsettelsen.

Sesjon IV:

Offentlig FoU-engasjement på næringslivsområdet

Tormod Hermansen

Jeg vil innledningsvis si at Grøholt-utvalgets innstilling er et forfriskende godt arbeid. Dens tilrådinger vil jeg i det store og hele støtte. Hvis de lar seg gjennomføre, tror jeg det vil bety en kraftig revitalisering av det norske offentlige forskningssystemet. Dette er påkrevet: vårt samfunn og næringsliv er avhengig av et kreativt og effektivt forskningssystem.

Jeg leder en bedrift som, i likhet med mange andre store, norske bedrifter, bruker mye penger på forskning. Televerkets forskning behandles ikke i Grøholt-utvalgets innstilling, selv om Televerket på Kjeller har ett av Norges største forskningsmiljøer innen IT-sektoren.

Televerket driver egen forskning fordi vi mener at dette gir oss en betydelig avkastning og mange konkurransefortrinn. Televerkets strategiske kjerne består av avanserte kommunikasjonssystemer. De kjennetegnes av en meget rask og dynamisk, forskningsbasert teknologiutvikling. Denne utviklingen skjer i en internasjonal sammenheng. For å utvikle egne konkurransefortrinn må vi delta aktivt i denne utviklingen. I tillegg må vi på noen områder være de beste i verden.

Selv om Televerket forskning er stor i norsk sammenheng, er vi meget små i internasjonal sammenheng. Vår forskningsinnsats er på ca. 230 millioner kroner pr. år. Den utgjør sannsynligvis ca. 0,3 prosent eller mindre av FoU-innsatsen til kommunikasjonsoperatørene i OECD: det vil si at for hver norsk forsker i Televerket finnes det minst 300 andre forskere i de andre telekommunikasjonsoperatørselskapene. Televerkets FoU utgjør i dag ca. 1,7 prosent av bedriftens omsetning.

Ifølge en oversikt fra OECD, basert på tall fra 1987 brukte AT&T i USA ca. 7,3 prosent av sin enorme omsetning til FoU. Dette tilsvarer et beløp på ca. 20 milliarder norske kroner (USD 2700 millioner). Siden 1987 har det vært en sterk økning i FoU-innsatsen hos alle avanserte teleoperatører, særlig gjelder dette i EF-landene. Målt som andel av omsetning begynner nå ressursbruken til FoU å nærme seg det man finner i databransjen. Alle i telesektoren intensiverer sin FoU fordi de ser klare strategiske og forretningsmessige fordeler i dette. Det samme gjør vi i

Televerket og vi har tatt mål av oss å trappe opp forskning til 2 prosent av omsetningen innen 1995. Våre eiere, Samferdselsdepartementet, har i den siste Telemeldingen stilt seg positive til en sterkere og raskere vekst i Televerkets forskning utover 2 prosent. I lille Norge har Televerket dessuten et spesielt ansvar for å bruke sin forskning til beste for teleindustrien og til å fremme andre telepolitiske målsetninger. Vi ser for oss at vi i framtiden i enda sterkere grad kan bruke vår forskning til å være en industriell trekk-kraft for annen norsk industri og næringsliv.

Som internasjonalt sett liten aktør innen den forskningen vi driver, må vi i Televerket trøste oss med at "det er ikke størrelsen det kommer an på".

Vår forskningsstrategi går ut på å:

- utvikle en spisskompetanse innen noen nisjer der vi er nr. 1 i verdenssammenheng. Dette har vi fått til innen satellittkommunikasjon og mobilkommunikasjon
- ha god kompetanse innen hele telekommunikasjonsfeltet slik at vi kan overvåke og reagere raskt på teknologiutviklingen internasjonalt
- ha kompetanse til raskt å oversette og omsette forskningsresultater fra de internasjonale forskningsmiljøene til anvendelse for tjenester og produkter i Televerket (teknologioverføring)
- danne bindeledd over til norsk teleindustri og stimulere til verdiskapning her gjennom utvikling av nye produkter og produktmarkeder

Televerket kan nå se tilbake på en fantastisk utvikling i 1980-årene. Denne utviklingen, der Norge som teleland har kommet opp fra bunnsjiktet i OECD-sammenheng til toppsjiktet i løpet av 10 år, viser at vår forskningsstrategi, som en del av vår totale strategi, har gitt både det norske samfunnet, våre kunder og Televerket betydelige fordeler. Vurdert som en investering er det liten tvil om at forskningen har vært noe av det mest lønnsomme vi har investert i.

Men for at slike investeringer i forskning skal yngle, er det meget viktig at vi har forskningsmessig spisskompetanse, det vil si at vi tilhører den desiderte elite i verdenssammenheng, iallfall på noen områder. Vår spisskompetanse er *inngangsbilletten* til det gode internasjonale forskningsfellesskapet, som særlig nå utfolder seg i europeisk sammenheng. Det er spisskompetansen som gjør oss attraktive, til verdige samarbeidspartnere. Det internasjonale forskningssamarbeidet er preget av gjensidighet, ikke veldedighet. Det som teller her er vår dyktighet. Dyktigheten gir oss tilgang til forskningsresultater fra andre - og muligheten til å dra nytte av disse. Fordi vi "betaler" inngangsbilletten, får vi tilgang til enorme mengder forskningsre-

sultater av høy kvalitet. Samtidig er vår forskningskompetanse en forutsetning for at vi skal kunne omsette slike resultater til våre egne konkurransefortrinn.

Hvordan passer våre erfaringer med Grøholt-utvalgets forslag? I kapittel 5 er utvalgets forslag utdypet, med utgangspunkt i en del hovedprinsipper (5.2) som er svært nyttige. Særlig synes jeg det er fornuftig at man integrerer grunnforskningen med anvendt forskning. Dette skille er i beste fall kunstig, for vår erfaring er at det i spenningsforholdet mellom langsiktig, fundamental forskning og den kortsiktige, utviklingsrettede forskningen skjer en gjensidig befruktning som oftest er meget innovativ.

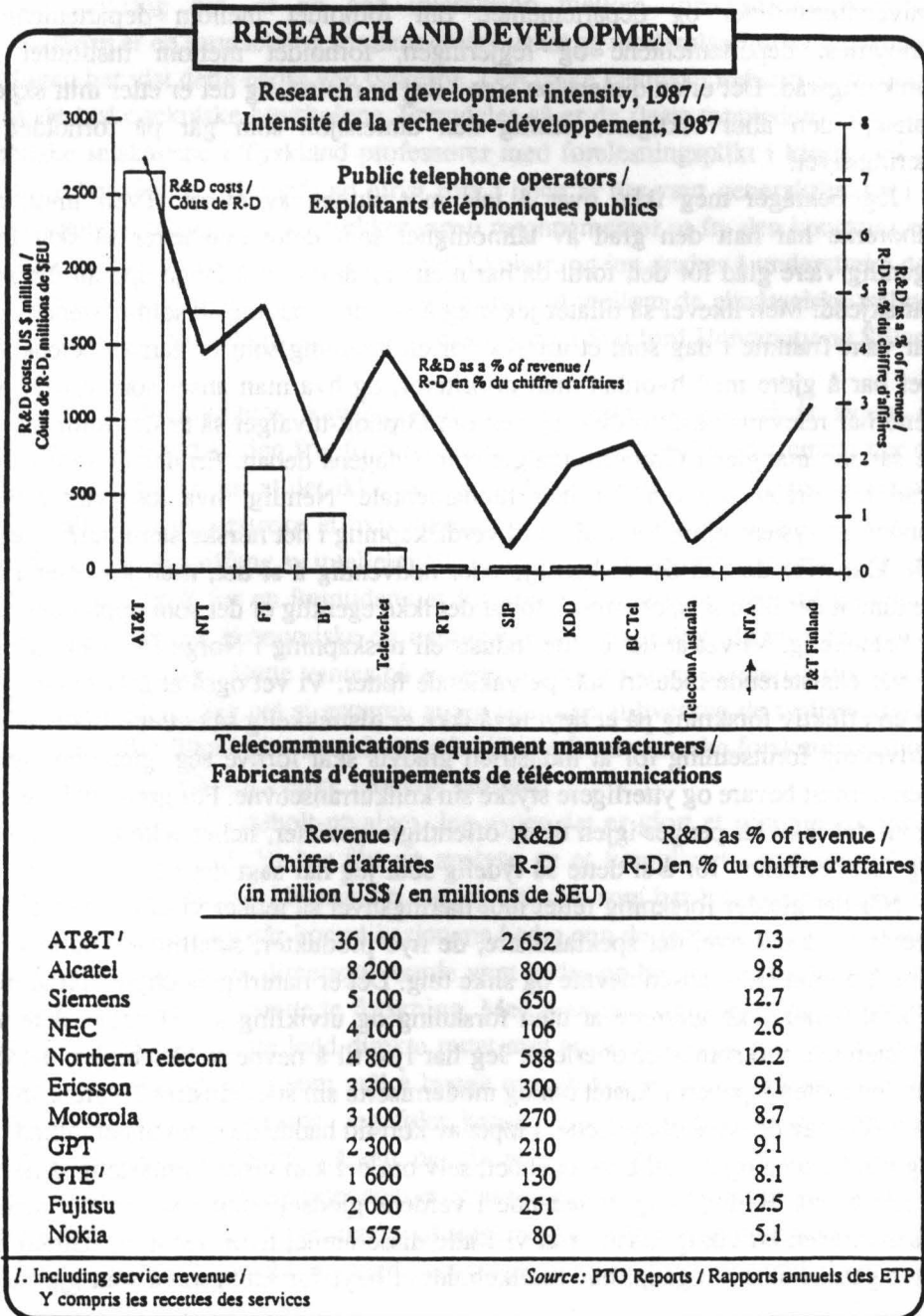
I Televerkets forskning inngår et utstrakt samarbeid med det som omtales som instituttsektoren i kap. 5.7. I et lite land som Norge er det viktig at instituttsektoren fungerer effektivt og er tilstrekkelig framtidsrettet mht. kompetanseprofil og langsiktig forskningsmessig orientering. Man må gi disse instituttene anledning til å utvikle en spiss-kompetanse, noe som "ingen" andre i verden har, for å si det enkelt. Det samme som gjelder for Televerkets forskning gjelder for disse: det er deres fortrinn i forskningen som gir inngangsbilletter til de internasjonale forskningsfelleskapene og derigjennom adgang til de forskningsresultatene som i økende grad skapes i internasjonalt forskningssamarbeid. Norge trenger disse resultatene og den nødvendige kompetansen til å overføre resultatene til norsk næringsliv og industri.

De skisser til rollefordeling som utvalget beskriver mht. Norges forskningsråds (NFR) plass innen den næringsrettede forskningen viser at man her har forstått problemet og utfordringen (5.8). Det hadde vært fint om utvalget gikk lengere i å konkretisere hvordan man tenker seg dette samarbeidet. Hovedhensikten bør være å oppnå synergieffekter mellom instituttsektor, næringsrettet forskning (slik Televerket driver) og den offentlige finansierte forskningen som NFR skal sørge for blir ivarettatt.

Televerket har lang og positiv erfaring med bruk av FoU-kontrakter med norsk teleindustri der instituttsektoren trekkes inn. Betydningen av slike kontrakter vil øke som næringspolitisk virkemiddel når (og hvis) Norge får en EØS/EF-tilknytning. Slike kontrakter vil da bli noen av de få legale virkemidler en nasjon kan bruke for å favorisere egen industri og eget næringsliv. Utredningen ser for seg (5.3.6 og 5.8) at NFR kan være aktør - som serviceorgan og pådriver - for økt bruk av statlige FoU-kontrakter. Dette kan være en viktig rolle for NFR.

Den viktigste rolle tror jeg vil være innen internasjonalisering av norsk forskning. Vi må ikke glemme at i verdenssammenheng er vi små. Nettopp derfor må NFR utvikle en klar strategi for hvordan Norge kan høste de største fordelene ved å delta internasjonalt. Dette vil omfatte mange oppgaver: fra utvikling av effektive mekanismer for å håndtere internasjonalt forskningsbyråkrati til strategier for å påvirke internasjonal forskningspolitikk og -prioriteringer slik at vi - som små

- kan høste de fordeler vi ønsker. Skal NFR bli noe mer enn en filial for forskningsbyråkratiet i EF-kommisjonen må man vite hva man vil, hvorfor og hvordan. Det blir spennende å se hvordan NFR vil løse slike oppgaver.

Torvild Aakvaag

For en relativ nykommer innen den norske forskningsadministrasjon som meg, har dette vært en uhyre interessant dag. Jeg har lært mye om forholdet mellom universitetsmiljøet og departementet, om forholdet mellom departementene innbyrdes, departementene og regjeringen, forholdet mellom institutter og forskningsråd. Det er en dimensjon som i dag er utelatt, og det er etter mitt skjønn kanskje den aller viktigste, nemlig den dimensjon som går på forholdet til næringslivet.

Jeg beklager meg ikke over å tale mot slutten av møtet. Tvert imot, når tilhørerne har hatt den grad av tålmodighet som dette innebærer så skal man egentlig være glad for det, fordi da har man anledning til å fange opp alt det som har skjedd. Men likevel så tillater jeg meg å se det at næringslivsdimensjonen ikke har vært framme i dag som et uttrykk for en holdning som er ganske betenkelig. Det har å gjøre med hvordan man prioriterer, og hva man anser som viktig. Når dette har relevans også til diskusjonen om Grøholt-utvalget så er det fordi jeg ser de samme mangler i Grøholt-utvalget som i dagens debatt. En debatt som i liten grad har dreiet seg om det helt fundamentale. Nemlig: hva kan vårt norske forskningssystem gjøre for å bidra til verdiskapning i det norske samfunn? Vi er jo alle klar over det, så det er kanskje ikke nødvendig å si det, men jeg leser i det faktum at det ikke sies, et uttrykk for at det ikke egentlig er det som opptar oss. Det er betenkelig. Vi vet at det er lite industriell nyskapning i Norge for tiden. Meget av vår eksisterende industri står på vaklende føtter. Vi vet også at selv om en god og en effektiv forskning på et høyt nivå ikke er tilstrekkelig så er det iallfall en helt nødvendig forutsetning for at industrien gradvis skal fornye seg, gjenvinne først, men demest bevare og ytterligere styrke sin konkurransevne. For greier vi ikke det, så vil det ikke bli penger igjen til de offentlige systemer, heller ikke til forskning. Jeg føler et behov for å si dette så tydelig som jeg har sagt det nå.

Når det gjelder forskning rettet mot næringslivet så tenker vi ofte, bevisst eller ubevisst, på det nye, det spektakulære, de nye produkter, satellittkommunikasjon som Tormod Hermansen nevnte og slike ting. Det er naturligvis uhyre viktig, men vi skal heller ikke glemme at uten forskning og utvikling så vil heller ikke vår eksisterende virksomheter overleve. Jeg har lyst til å nevne to eksempler, det ene var den måten japanerne kastet om og moderniserte sin stålindustri i 70-årene under inntrykket av de høye oljeprisene. I løpet av kort tid hadde de gjenfunnet initiativet. Jeg tillater meg også i all beskjedenhet, selv om det kan virke formastelig, å nevne at når Norsk Hydro i dag er ledende i verdens gjødselindustri så har det mange årsaker. Men en viktig årsak er at vi i alle disse årene, hvor denne industrien har møtt ganske stor motgang, har vedlikeholdt et høyt forskningsnivå som gjør at vi

selv føler at vi teknologisk ligger foran våre konkurrenter på dette området. Det er nødvendig for å overleve på lang sikt, som også Tormod Hermansen var inne på.

Det kan nevnes mange andre eksempler på det samme. Jeg tror også at vi generelt sett kan trekke den konklusjon når vi betrakter vår egen situasjon og verden omkring oss, at en god interaksjon mellom forskningsmiljøene og næringslivet er en forutsetning for økonomisk vekst og modernisering av industrien.

Ingen har vist dette bedre enn tyskerne. Den tyske kjemiske industri er sprunget ut av de tyske tekniske høyskolene. Fremdeles så er de fleste toppledere i de store kjemiske selskapene i Tyskland professorer med forelesningsplikt i kjemi ved de tekniske høyskolene. Her står en jurist som i noen år har vært generaldirektør i et norsk kjemisk selskap, og jeg trekker ingen resonnementer ut fra den konstatering. Jeg bare sier at det er en markert forskjell i kultur, og jeg ønsker å understreke den betydning det har at vi får et nærest mulig forhold mellom de akademiske miljøer og næringslivet. Vi kan nevne andre eksempler, som Stanford University og Silicon Valley.

Noen vil da muligens, kanskje mindre i dag enn for en del år siden, se problemer i forhold til den frie forskning. Det har i liten grad vært fremme her og det er vel et uttrykk for at det ikke føles som et akutt problem i dagens situasjon. Jeg vil allikevel understreke at hvis ikke universitetene og høyskolene som sitter med det fantastiske tilfang av intellektuelle ressurser, og som sitter med mulighetene til å ta disse i bruk for en fremtidsrettet forskning, hadde vært villig til å ta dette i bruk for nasjonens økonomiske og næringsmessige utvikling, da ville de selv få et problem etterhvert. Dette ventes nå av dem, som det ventes av næringslivet at vi skal gi vårt bidrag. Jeg må si generelt at jeg tror ikke at hverken de tyske tekniske høyskolene eller Stanford-universitetet står tilbake for det norske forskningsmiljøet når det gjelder forsknings-etikk på dette området.

Så noe tilbake til Grøholt-utvalget. Jeg synes det er gjort et glimrende arbeid. Det er hevet over tvil. Vi har fått en analyse av et komplisert saksforhold hvor mange forhold griper inn i hverandre, og jeg tror alle som har lest rapporten forstår sammenhengene og forstår komplikasjonene bedre enn de gjorde tidligere. Likevel føler jeg som sagt, at en dimensjon burde vært bedre og bredere behandlet, nemlig forholdet til den næringsrettede forskning. Med næringsrettet forskning mener jeg ikke bare forskning i siste ledd direkte rettet mot anvendelsen av resultatene, men all den forskning som har som mål å bygge opp en kompetanse som kan utnyttes næringsmessig i siste instans. Jeg føler kanskje også at den måte som utvalget foreslår NFR organisert på, på sett og vis reflekterer litt av den fokusering på forskningsmiljøene som jeg føler som en svakhet. Fordi den oppgaven vi står foran, nemlig den å utvikle norsk næringsliv til slagkraftige bedrifter på grunnlag av norsk forskning og norsk innsikt og med støtte i et sentralt forskningsråd, krever en

organisasjon av rådet hvor anvendelsen og brukeren bringes inn på en annen og mer direkte måte enn det er gjort.

Vi har sett at dette diskuteres i utvalget og man anfører da som begrunnelse for det valg man traff at det er viktig å få et faglig homogent råd. Det kan så være, men det er også viktig at de resultater som kommer ut av prosessen kan tas i bruk av noen. For det første at man arbeider i en retning som er relevant ut fra bruker-situasjonen, og for det annet at brukerne er der for å anvende resultatene. Det er en dimensjon som burde fått en annen vektlegging. Jeg føler kanskje også at Grøholt selv hadde en uttalelse i en tidlig fase av denne konferansen, hvor han understreket det samme, og i det er det et håp om at man her i praksis vil kunne finne ut av det.

Vi står da overfor den situasjon, at vi har to dimensjoner her som er viktig å ta med i prosessen. Det ser ut til at det i vårt forskningssystem finnes miljøer som er faglig rettet på alle de områder hvor vi har mulighet som nasjon for å utvikle et nivå. Det er viktig å ta med seg. Men det er også viktig at vi har trukket inn i organisasjonen den anvendelsesrettede forskning, og at det er en del av systemet. Nå hevder Finn Lied at han ikke trodde på en matriseorganisasjon, og jeg er den første til å erkjenne at det er en komplisert arbeidsform, men jeg har vanskelig for å se at det finnes noe alternativ til det. Hvis man tenker seg en administrasjon som bare er organisert ut fra brukerinteresser, ja, så mister man noe av den faglige orienteringen. Hvis man har en forsknings-organisering utelukkende med faglige perspektiv, ja, så mister man noe på den anvendelsesrettede siden. Jeg opplever også egentlig Grøholt-utvalget slik at man egentlig er oppmerksom på dette. Denne problemstillingen skjønner jeg man også drøftet inngående og belyste under alle mulige synsvinkler. Men jeg føler i det minste at dette system av komiteer rundt de fagorienterte rådene er en måte å nærme seg dette problemet på som er litt for ad hoc preget.

Ta for eksempel fiskeriforskningen. Vi fikk her for noen timer siden presentert i hvilken grad fagområder griper inn i hverandre, det synes jeg er en ganske overbevisende demonstrasjon av i hvilken grad de innen den sektoren er avhengig av at det finnes noen som ikke bare kan biologi og bygging av merder, men at det finnes noen som er i stand til å se det hele i en sammenheng og tar med også det næringspolitiske og det kommersielle. Slik at vi har et nødvendig totalsyn.

Jeg kommer kanskje til å foregripe det mulige resultatet av behandlingen av Grøholt-utvalgets innstilling i NTNf. Vi arbeider nå etter en modell hvor vi har et styre som vi for enkelthets skyld har kalt hovedstyre med en ledergruppe som er felles for det hele. Vi tenker oss kanskje en administrasjon som er sterkere, som har en funksjon som går ut over det å være sekretariat for underordnede råd, men som har en reell koordinering av hele sektoren. I tillegg kan vi ha fagstyrer og styre for industri, for energi, for landbruk, fiske og forvaltning, og en ting som jeg tror er viktig, miljø. Jeg er enig med de som i løpet av dette møtet har tatt avstand fra en

ordning hvor man gjør miljøet til et fag. Miljøet er naturligvis ikke et fag, miljø er en dimensjon, en uhyre viktig dimensjon som må inn i alle sektorer og som må inn i alle fag, som er avhengig av alle fag. Jeg tror man kommer helt galt av sted hvis man organiserer miljø som en egen fagdimensjon.

Det, ordstyrer, er hva jeg hadde tenkt å si, men jeg vil ikke slutte uten igjen å understreke hvor viktig det er at vi gjennom denne innstillingen har fått et grunnlag for å diskutere disse spørsmålene til bunns, og forhåpentligvis ende opp med en konstruksjon som vi alle vil føle er god. Og om ikke alle vil føle det det første året så vil de forhåpentligvis etter et, to, eller tre år si at dette var riktig. Takk.

Svein Sundsbø

Grøholt-utvalgets forslag - brukbart for norsk næringsliv?

La meg starte med å presisere mitt utgangspunkt i form av noen korte meninger:

- En god forskningsrådsstruktur må ikke nødvendigvis inneholde et eget landbruksvitenskapelig forskningsråd.
- Jeg tror at forandringer kan ha en egenverdi, bare de er riktig dosert i en gitt situasjon.
- Jeg kommer til å legge vekt på å styrke sektorprinsippet i forhold til utvalgets forslag, men det betyr ikke en statisk vurdering av hvordan sektorene skal se ut i framtida.

Landbrukssektoren er i den forbindelse interessant som illustrasjon på at det foregår forandringer. Her har næringsutvikling og kunnskapsutvikling tradisjonelt vært nær sammenkoblet. Dette har fungert godt. Vi ser imidlertid at næringene beveger seg i retninger hvor viktige kunnskapsbehov med fordel kan dekkes fra andre sektorer. Samtidig ser vi at landbrukets kunnskapssystem har spisskompetanse på områder som er høyst aktuelle for andre sektorer.

Jeg sier dette innledningsvis for å understreke at jeg er åpen for forandring og forbedring. Dagens forskningsorganisasjon har åpenbart et forbedringspotensiale, også sett fra næringslivets utgangspunkt. Det er imidlertid en svakhet ved den foreliggende NOU at den har ufullstendige vurderinger av hvordan disse forbedringspotensialene kan utløses. Man postulerer en diagnose og foreslår forandring - uten reelt å vurdere om dette også betyr forbedring.

Hvilke krav har næringslivet til organisering av norsk forskning?

Det generelle kravet, som trolig deles med de fleste andre, er at det skjer en kostnadseffektiv produksjon og formidling av kunnskap på et bredt felt. Man ser behov for kompetanseutvikling, internasjonal kontaktflate, kvalitet og effektivitet.

Det spesielle krav som næringslivsbrukerne vil stille er at det er enkelt å kommunisere med FoU-systemet - at det er et begrenset antall, godt identifiserbare dører i forskningens rom.

Den ensidige vektlegging på en disiplinbasert organisasjon som Grøholt-utvalget legger opp til, tilfredsstillende ikke dette kravet.

Når vi vurderer forslaget slik det foreligger, skal vi huske på at størsteparten av norsk næringsliv har en slik struktur at det ikke vil være den enkelte bedrift som er aktør på forskningsarenaen. Store enkeltbedrifter med konkrete utfordringer vil

nok kunne la seg betjene av et disiplinorganisert forskningssystem og i direkte kontakt med de forskningsutførende fagmiljøene. Men de fleste virksomhetene vil opptre gjennom interesseorganisasjoner og sektorforvaltninger, og man vil opptre med aggregerte problemstillinger og generelt opptrukne næringspolitiske utfordringer. Disse aktørene vil ofte trenge samarbeid med en struktur som arbeider med hele kunnskapssøylen fra molekyl til marked.

Overfor denne viktige delen av norsk næringsliv vil en disiplinbasert forskningsorganisasjon være utilstrekkelig eller ubrukbar. For slike næringslivsbrukere er det også vanskelig å tenke seg at systemet kan fungere uten forskningsråd. Både næringsorganisasjoner, bransjeinteresser og forvaltning trenger å kunne samspille med forskningsråd som kan formidle deres behov oppover og nedover i systemet og stå for gjennomføring av aktuelle oppgaver.

Tilslutning til hovedprinsipper og enkeltforslag

Mange av de prinsipielle vurderingene som utvalget foretar, er det grunn til å støtte. Jeg vil særlig framheve utvalgets vurdering av at det fortsatt er hensiktsmessig å tillegge forskningsrådene en "sentral rolle både som arena og som formidler i den forhandlingsprosessen" som beskrives mellom vitenskap og samfunn. Jeg deler også fullt ut utvalgets vurdering av forholdet mellom grunnforskning og anvendt forskning. Det vil etter min vurdering være galt å utvikle et organisatorisk skille etter denne dimensjonen.

Det er også grunn til å støtte utvalget i at en del ressurser og oppgaver som i dag ligger i forskningsrådene med fordel kan overføres til det forskningsutførende nivået. Det gjelder særlig slike ting som har med arbeidsgiveransvar og tiltak for å kompensere manglende nivå og fleksibilitet i institusjonenes driftsbevilgninger å gjøre.

Ett eller tre råd - uklart hva realiteten kan bli

Utvalget har åpenbart drøftet en rekke alternativer før de har konkludert med en løsning som man beskriver som ett forskningsråd (NFR). Det ville ha vært en fordel for den videre prosess om en del av de vurderinger som har vært foretatt i utvalget, hadde kommet åpent fram i utredningen. Det forslaget som foreligger er i og for seg klart beskrevet, men det inneholder også noen "kritiske uklarheter" som kan tyde på at det er utformet som et kompromiss. Selv om utvalget beskriver løsningen som "ett råd", kan det reises spørsmål om ikke den praktiske politiske virkeligheten vil forme forslaget til 3 eller 4 råd.

Utvalget gjør ingen vurdering av hvordan en teoretisk organisasjonsmodell kan komme til å utvikle seg når den konfronteres med en virkelighet hvor ulike kulturer og interesser setter inn sine krefter på å påvirke systemet.

Dagens system er formet av - og representerer - en slags balanse mellom ulike faglige og politiske interesser. Selv om utvalget forutsetter at makten skal ligge hos *det ene* organet, kan en ikke utelukke at den reelle makt i systemet utvikles hos *de tre*. Denne uklarheten er en fundamental svakhet ved utvalgets forslag.

Problematisk å skille mellom faglig og administrativt ansvar

En nøkkelfaktor i det foreliggende forslaget er etablering av en maktbalanse mellom nivåene gjennom å skille mellom det administrative og faglige ansvar.

Særlig i en turbulent etableringsfase og på arbeidsområder hvor en må forvente latente spenningsforhold mellom ulike grupper og samfunnsinteresser, vil det være svært uheldig å bygge opp en organisasjon med så uklare ansvarsforhold som det utvalget foreslår. Det vil invitere til "spill" i organisasjonen og til lite forutsigbare handlinger.

Uten den uklarheten som på denne måten er bygd inn i forslaget, ville utvalget måtte foreta et mer eksplisitt valg mellom en ytterligere sentralisering til *ett råd* eller å si eksplisitt at det er *tre* råd en faktisk foreslår.

Forslaget, slik det nå foreligger, framtrer som et fordekt kompromiss mellom ett og tre råd.

Sentralisering til KUF og svekket parlamentarisk innflytelse

Det foreliggende forslag innebærer en sterk sentralisering av forskningsrådsstrukturen og en forskningspolitisk maktkonsentrasjon til KUF. Enten NFR reelt sett blir ett råd eller bare en overbygning over tre råd, så står det fast at all forskningsrådsvirksomhet blir samlet under ett departement. Videre er det lagt opp til å flytte en stor del av forskningsmidlene fra sektoransvarlige departementer til KUF. Forslaget om å flytte grunnfinansiering av institutter fra sektordepartementene til NFR peker i samme retning.

I dag er forskningsrådene direkte forankret i nær en fjerdedel av Regjeringen og i tilsvarende struktur i Stortinget. For å styrke den politiske styring av forskning, foreslår utvalget å etablere en ny statssekretær hos forskningsministeren. Det er grunn til å anta at nettoeffekten av forslaget kan bli et vesentlig svekket forskningspolitisk engasjement på regjeringsnivå. Utvalget foreslår videre at Regjeringens forskningsutvalg (RFU) legges ned, og at Kontaktutvalget for forskning, hvor alle departementene er representert på embetsmannsnivå, blir oppgradert. Også dette forslaget virker i samme retning.

Mest tankevekkende med hensyn til det politiske systemets rolle er likevel at en rekke prioriteringer som i dag har ligget på politisk nivå, flyttes inn i et direktorat-lignende organ som NFR. Slik utvalgets forslag foreligger vil NFR tillegges betydelig politisk makt uten at forholdet til det parlamentariske ansvar er nærmere vurdert.

Hvem skal styre forskning?

Tradisjonelt skjer styring av forskning som resultat av et avbalansert maktforhold mellom tre hovedaktører. Det er tale om *politisk styring, forskerstyring og brukerstyring*. Forskningsrådene har vært selve møteplassen for disse aktørene. Hver av disse styringsgruppene har sin legitime rett til å ha en hånd på roret. Gjennom den sterke sentralisering som det legges opp til, samtidig som koblingen til politiske og parlamentariske styringssystemet svekkes, kan det se ut som om alle de tradisjonelle styringsinteressentene får svekket sin innflytelse. I alle fall blir dette tilfelle om NFR får en så sentral rolle som det utvalget beskriver. Det vil i praksis si at den profesjonelle forskningsadministrasjon styrkes. Ut fra effektivitetskriteriet kan dette være rasjonelt, men det reiser to problemstillinger. For det første om selve legitimiteten av et slikt styringssystem, og for det andre hvordan de tradisjonelle interessentene vil møte en slik ny situasjon. Vil det politiske systemet, f.eks. Storkomiteéene være lojale mot det nye systemet, vil brukerne og forskerne finne seg i at deres innflytelse kan bli svekket? Det er grunn til å tenke gjennom denne siden av saken. En kan oppleve at et system som er rasjonelt på forskningsadministrative premisser i øyeblikket, undergraves av at en del hovedaktører finner hverandre utenom det etablerte systemet.

Modellen forutsetter lojalitet, men oppfordrer indirekte til det motsatte

En forutsetning for at den foreslåtte modellen skal fungere som planlagt, er at sektordepartementene lojalt følger opp "Langslet-doktrinen" om å bruke forskningsrådene til detaljering og administrasjon av departementenes oppdragsmidler.

Den foreslåtte disiplinorganiseringen og den sterke sentraliseringen til KUF inviterer imidlertid sektordepartementene til å finne sin egen løsning. Økte midler til programforskning i egen regi vil også bidra til å gjøre dette mulig.

Særlig på de områder hvor det tradisjonelt er nært samspill mellom sektordepartement, næringsorganisasjoner og næringsaktører med midler til forskning, er det en reell fare for at det etableres nye formelle og uformelle strukturer.

Det kan også skje at flere sektordepartementer har felles interesser av å omgå den sentraliserte rådsstruktur.

En organisasjonsløsning som indirekte oppfordrer til illojalitet mot sin egen forutsetning vil lett føre til det motsatte av tilsiktede mål. I stedet for forenkling og bedre oversikt, skaper den grobunn for uforutsigbare etableringer av nye organer, enheter og kanaler.

Instituttenes organisatoriske tilknytning

Det er god grunn til å se nærmere på instituttsektoren, harmonisere rammebetingelsene og forenkle strukturen. Det er viktig at en skaper slagkraftige enheter bl.a. gjennom riktige grunnbevilgninger.

Jeg finner det likevel ikke hensiktsmessig å sentralisere grunnfinansiering og styring av instituttene så sterkt som utvalget legger opp til. En må ikke etablere et unødvendig stivbeint skille mellom forvaltningsnær forskning og annen forskning. Det kan føre til utilsiktet oppsplitting i flere enheter, og danne kunstige skiller mellom de enheter som fortsatt skal sortere under et sektordepartement og de som flyttes til KUF. Det er trolig nødvendig og hensiktsmessig med en mer pragmatisk vurdering av instituttsektoren enn det utvalget foreslår.

Uklar effekt på det forskningspolitiske nivået

Jeg har tidligere pekt på uklare forhold vedrørende den overordnede politiske styring av forskning.

- Sentralisering til et departement kan svekke forskningens plass i Regjering og Storting.
- En ny statssekretær i KUF kan like gjerne øke avstanden mellom det forskningsstrategiske og det forskningspolitiske nivået.
- Nedleggelsen av RFU og erstatning av dette med et kontaktutvalg på embetsmannsnivå kan også svekke den forskningspolitiske prosess i Regjeringen.

Utvalgets begrunnelse for å etablere et nytt forskningspolitisk råd er ikke særlig klargjørende. Erfaringene fra tidligere er tvetydige. FPR bør i alle fall, om det etableres, ha en klar forankring i forskningssystemet og også med klar tilknytning til Universitetsrådet. Jeg har liten tro på at et frittsvevende organ uten forankring hos de tunge aktørene vil komme i inngrep med prosessene på en slik måte at det evner å tilføre det forskningspolitiske systemet noe nytt.

Veien videre - en mer pragmatisk tilnærming basert på forhandlinger mellom hovedaktørene?

De kritiske merknader som er framkommet er av så alvorlig og tungtveiende art, at jeg må konkludere med at utvalgets forslag ikke bør iverksettes. Denne konklusjonen betyr likevel ikke at jeg ser negativt på muligheter til å kunne foreta nødvendige endringer av dagens norske forskningsorganisering.

Hovedforutsetningen for å kunne lykkes med å finne en ny modell er imidlertid at det etableres noe som også de viktigste sektoraktørene og brukerne kan identifisere seg med og opptre lojalt i forhold til.

Dersom de kritiske merknadene til det foreliggende forslag gjør at saken stopper i denne omgang, er det viktig å bringe hovedinteressentene sammen for å vurdere om det eksisterer andre løsninger, og om det er mulig å skape konsensus om andre endringsforslag. Hovedforutsetningen for en vellykket endring av norsk forskningsorganisasjon er at aktørene er lojale mot modellen i utgangspunktet. Uten denne forutsetning vil nye modeller fort smuldre vekk. Veien fra forenkling til kaos er kort.

Utvalget har forsøkt å løse oppgaven ut fra en prinsipiell og systematisk angrepsvinkel. Kanskje kan storparten av de svakheter dagens system er beheftet med, elimineres gjennom en mer pragmatisk tilnærming med utgangspunkt i endring av det systemet vi har i dag. Både sektorene og disiplinene må sikres utviklingsmuligheter innen rammen av en ny organisasjon. Dette må løses selv om det ikke gir ryddige endimensjonale organisasjonskart.

Jeg ser det også som et poeng i seg selv at endringene av det etablerte ikke skjer raskere enn at "kundene" makter å finne fram i det nye og at systemet virker rimelig forutsigbart. Det taler for mindre dramatiske endringer enn utvalget legger opp til.

Debatt

Møteleder Kirsten Wille Maus:

Jeg takker innledeerne så langt. Sundsbø har reist spørsmålet om det er ett eller tre råd? Og Aakvaag var inne på en matrise som i det minste må etableres. Og tidligere i dag har Bjørge snakket om at brukerlandskapet er svakt utviklet når det gjelder næringssektorene. Også Grøholt har sagt at han har noe dårlig samvittighet når det gjelder brukerorienteringen i innstillingen. Jeg håper dette er ting vi nå kan få nærmere belyst i debatten.

La meg nevne at forskningsstatistikken viser at det er 700 foretak som utfører forskning og utviklingsarbeid i Norge i dag. Ikke alle får offentlig støtte. Men det er mellom 400 og 500 millioner som går fra det offentlige til disse foretakene. Og vi har 12 industrielle oppdragsinstitutter og 24 bransjeinstitutter.

Francis Sejersted:

Jeg tolker det slik at det på en måte er to grunnforestillinger som ligger bak de forskjellige posisjoner. Den ene grunnforestilling går ut på at forskningspolitikk er som all annen politikk, krigens fortsettelse med andre midler, altså den Machiavel-liske grunnforestilling. Her må man posisjonere seg, her må man sørge for at interessene balanseres mot hverandre. Det er noen utenfor systemet som forutsettes foreta denne posisjoneringen, og så skal man så og si kunne forutsi hva som foregår. Det er disse som da frykter endringer i systemet. De sier at vi må grave våre skyttergraver enda dypere, for dette system fungerer jo tross alt og la oss beholde den balanse vi har. For straks vi ødelegger balansen så kan alt skje. Da har vi ingen kontroll.

Så er det den andre side, som sier at det er mulig å overskride denne "interesse-bindingen", og da kan man få utviklet noe som kalles fellesinteresser. Og dette er basis for Grøholt-utvalget. Vi har ment å kunne basere det på en visjon om at her er det fellesinteresser, deler vi så og si kan samles om innenfor en organisasjon for å få det til.

Nå er det naturligvis en uklarhet, som det er sagt, hvorvidt det er snakk om ett eller tre råd. Ja, det er en uklarhet. Det vil være en uklarhet også hvis man etablerer en matriseorganisasjon, som Aakvaag sa. Men jeg tror at en eller annen form for uklarhet her kommer vi ikke unna. Vi må ha én organisasjon som på en logisk, klar og grei måte kan kombinere disse forskjellige hensyn. Jeg tror den uklarhet vi har etablert er rimelig god. Det er mye av en paraply det vi har hvelvet over det hele. Det er en relativt åpen organisasjon, og forutsetningen er at det delegeres nedover i systemet hvor de forskningsstrategiske råd er forutsatt å ha en relativ autonomi og hvor man under det nivå igjen har en nokså flat struktur med utvalg og programstyrrer og fagutvalg av meget forskjellige type. Man har også, naturligvis, problemori-

enterte utvalg som går på tvers av den rene disiplinorientering. Og dette vil i enda større grad skje når man kommer ned på det forskningsutførende nivå hvor man har institusjoner som er etablert mot problemløsning slik som i Televerket eller Hydro.

Jeg tror jeg er enig i omtrent alt Aakvaag sa. La meg for det første understreke at et grunnleggende synspunkt i utvalget er interaksjon mellom grunnforskning og anvendt forskning ut fra en forestilling om at det er når man får en god interaksjon her at det virkelig nyttige og interessante oppstår. Altså i motsetning til Finn Lied, som ønsker å skille dette meget klart. Det er nettopp der potensialet i forskningen ligger, kanskje mer enn noe annet sted.

Jeg må imidlertid si at det er litt urettferdig å si at vi ikke har gått inn på dette med forholdet til næringslivet, for vi har drøftet det i adskillig lengde, både selve brukerbegrepet og hva slags type brukere vi skal ha og hvordan de skal velges ut. Vi har drøftet, og det er med tanke på forholdet mellom grunnforskning og anvendt forskning, hvilke funksjoner de offentlige penger har i denne sammenheng og i hvilken grad brukere av forskning på privat basis skal kunne overta styringen av de offentlige midler. Dette er strategisk sett meget viktige problemer som egentlig ikke har vært drøftet godt nok i det norske forskningssystem - altså en skikkelig diskusjon om de offentlige pengers funksjon i forhold til de private akkurat på dette området. Det offentlige har naturligvis også den funksjon at det er en tung bruker, men dette problemet melder seg spesielt der hvor vi møter private brukere. På det prinsipielle plan har vi sagt ganske mye om dette. Men jeg er enig i at vi kanskje burde ha gått lenger når det gjelder implikasjonene av disse betraktningene.

Nils Holme:

Jeg gjør en liten usaklig observasjon i starten. Det er jo et tema som vi står overfor som er meget sterkt engasjerende og jeg skjønner at det griper svært dypt. Når jeg registrerer at såvel Francis Sejersted som Inge Lønning, begge kjent som elskverdige mennesker og humanister, velger et så utpreget militant vokabular når de snakker om dette: det er posisjoneringer og det er taktiske termer opp og ned og frem og tilbake. Det er politikkens fortsettelse med andre midler.

Det er en kamp. Og det er en kamp om ressurser. Men jeg tror vi gjør en feil ved å se denne kampen som en kamp oss imellom som befinner oss her. I likhet med Finn Lied må jeg si at den enkleste måten å unngå disse problemene på, er å holde dem atskilt. Det er så vidt jeg kan se et par grunnleggende resonnementer som taler for det.

Kriteriene for vurderingen er totalt forskjellige. Jeg snakker ikke om den kjensgjerning at det går en løpende bane, en kontinuerlig og usynlig tråd, fra grunnforskningens ytterste uklarhet og inn i de anvendelsesrettede "engineering-detaljene". Men la ikke dette forholdet skape tåke for vårt klarsyn, for det er allikevel totalt forskjellige grunner for at vi skal drive den ene og den annen type

forskning. Grunnforskningen har bare det internasjonale kvalitetsmål som sitt egentlige kriterium. Den har til alle tider vært avhengig av høye beskyttere for å kunne gjennomføres - personer med den rette kvalitetssans, den rette tilgang til midler og det rette kultursyn.

Den anvendelsesrettede forskning må vurderes etter sine næringsresultater. Det er industriveksten som teller. Og jeg tror at grunnforskerne gjør en feil i sin disfavør hvis de tror at vi kan skaffe midler eller få adgang til en annen innflytelsesfære ved å trekke opp den linjen med grunnforskningens - sant nok - eksisterende indirekte og av og til direkte betydning for senere næringsutvikling. Det er for få algeoppblomstringer til det.

Jens Erik Fenstad:

Først en anerkjennelse til Grøholt og Grøholt-utvalgets arbeid. Dernest en tilslutning til en del av de bekymringer og mange av de synspunkter Aakvaag ga uttrykk for i sitt innlegg. Så et par kommentarer fra min bakgrunn som tidligere ordfører i NAVF/RNF, og også som deltager innenfor NTNf og i NUIT - Nasjonalt utvalg for informasjonsteknologi.

I forholdet RNF/NTNF hadde vi et grensesjiktproblem - et hull - mellom den naturvitenskapelige og teknologiske grunnforskning på den ene siden, og den mer markedsorienterte på den annen side. Personlig kjenner jeg det fra IT-programmet, og vi klarte å løse det. Ikke det at IT-programmet ble noen markedssuksess, men iallfall ble det ikke noe hull mellom RNF og NTNf innenfor det programmet. Suksessen ble mindre innenfor materialvitenskapen, hvor vi hadde et skisma mellom materialvitenskap og materialteknologi. Hvis vi da får Grøholt-utvalgets konstruksjon med ett råd for naturvitenskap og teknologi, kan vi løse dette grensesjiktproblemet. Altså, 1-0 til Grøholt.

Men til tross for denne 1-0, NTNf agerer langs en akse fra forskning til marked der forretningsideen dominerer. Og her vil det være problemer som vi ikke kan feie unna, som blant annet Finn Lied pekte på, og som vi kjenner fra en rekke andre land. Disse analyserer Grøholt-utvalget godt nok. Dermed er stillingen 1-1.

Det er kanskje to veier å gå. En er å ta et kutt, beholde Grøholt-modellen, men kutte NTNf. Ta ca 200 millioner kroner og legge inn i det felles råd for naturvitenskap og teknologi, og legge de andre 800 millioner i mer næringsrettede tiltak. Altså, nye strukturer. Eller å gå inn på den ideen som Aakvaag og NTNf lanserer, nemlig de to dimensjoner. Om stillingen nå er uavgjort, tror jeg at situasjonen ennå er slik at vi må ta oss tid til endel ekstraomganger og diskutere disse forholdene adskillig nærmere.

Ottar Brox:

Man kan vel si at Grøholt har fått støtte av forsamlingen nettopp i den utstrekning at de bestående rådene har blitt negativt vurdert. Fordi for eksempel NAVF ikke helt har fungert godt nok for oss som er opptatt av disiplinene, så er vi villige til å se på et alternativ. Fordi NORAS etter noen av oss sin mening har fungert litt for dårlig når det gjelder å lage løsninger på praktiske administrasjons- og styringsproblemer, er vi villige til å se på alternativer. Men her er det tross alt motsatte oppfatninger.

Når det gjelder de næringsrettede rådene, er vurderingene enkle fordi disse rådene er tilknyttet næringer som alle sammen er brakt opp i alvorlige vanskeligheter og i stor utstrekning med disse rådenes medvirkning. Med andre ord, skal man se på hvordan det har gått med disse næringene, må vurderingen av at vi trenger en ny forskningsrådsstruktur være helt entydig. Landbruket har sitt eget forskningsråd, og det er brakt opp i en situasjon som jeg ikke skal spesifisere. Et meget teknisk fremstående landbruk, men håpløst subsidieavhengig og dessuten er legitimiteten ved overføringene o.l. i ferd med å forsvinne.

Nå kan man si at man har vanskelige forhold på flere hold i Norge. Fisket er brakt opp i en aldeles håpløs situasjon, subsidieavhengig; overinvesteringer, o.l. Den næring som har best vilkår i Norge drives med overføringer like store som landbrukets. Samme situasjon har vi i industrien. Industrien har mistet fullstendig evnen til fornyelse, og går tilbake. Årsaken er lignende som for fisket. De næringer som gjør det noenlunde bra, er de som har monopol på de beste naturressursene; olje og kraft. Og Aakvaags egen bedrift har vel et overskudd ennå som tilsvarer omtrent verdien av de kraftsubsidiene som overføres til Norsk Hydro. Poenget er i alle fall at dette kan føres tilbake til at disse næringene har hatt så god kontroll over sine omgivelser, inklusive forskningen. Med andre ord, næringskontrollerte forskningsråd ser ikke ut til å være tingen. Jan Raa, som driver med bioteknologi, har også forklart hvorfor for eksempel NTNF er en alvorlig hindring for nyskaping i denne næringen, blant annet fordi alle bitte små prosjekter må begrunnes, legitimeres og dokumenteres, slik at de fleste som finner på noe risikerer å miste sine hemmeligheter. Med andre ord, nesten samme hva Grøholt-utvalget kan finne på å foreslå på de næringsrettede områdene, så må det bli bedre enn det vi har nå.

Det som likevel er aller viktigst å ivareta, er naturligvis pluralisme. Med andre ord, behovet for sterkere styring kan jeg ikke fatte og begripe når det gjelder næringsretting. Svakere styring, svakere kontroll av de sterkeste aktørene i disse næringene, svakere kontroll over forskningen, større pluralisme, da kan vi begynne å snakke med hverandre igjen.

Odd Nakken:

Først vil jeg korrigere Ottar Brox på et ørlite punkt. Fisket har ikke like store overføringer som landbruket. Det er stor forskjell på det, men la oss ikke gå inn i den diskusjonen.

Så har jeg lyst til å prøve å modifisere et utsagn fra Inge Lønning. Litt grovt forenklet sa han at ingen har tenkt på internasjonalisering. Det er en påstand i drøyeste laget. Jeg kommer fra en forskningsbransje som gikk fullt inn i internasjonalisering i 1902. Så det vil jeg ikke ha sittende på meg. Og vi har et kolossalt utstrakt internasjonalt samarbeid innenfor havforskning.

Til Grøholt-utvalget vil jeg si at jeg tror det er riktig at vi må ha ett råd. Jeg tror også at det er riktig å prøve å rive ned skillet mellom anvendt og grunnforskning, som i alle fall i den tiden jeg har drevet forskning, har vært litt kunstig.

Men jeg er ikke sikker på at det er riktig å basere de fagstrategiske rådene på en disiplinorientering. Jeg tror at vi kommer skjevt ut fordi brukerne av norsk forskning, og det er flere enn næringslivet, må få synliggjort at deres behov blir ivaretatt så langt opp i dette forskningssystemet som mulig. Jeg tror at brukerne vil si som så: vi har en stor del av norsk forskning som ikke går gjennom forskningsrådssystemet, og den er totalt disiplinorientert. Gi oss nå et forskningsrådssystem som er slik innrettet at vi ser at det løser våre spørsmål, at det er våre ønsker uti næringsliv, uti kulturliv osv. det er opptatt av.

Nils Thelle:

Jeg konstaterer at det er få fra den såkalte kundesiden her. Kanskje bedriftene ikke er invitert, kanskje de har tapt interessen for forskningspolitikk. Begge deler ville i tilfelle være betenkelig.

Fra Rederiforbundets side støtter vi stort sett Grøholt-utvalgets innstilling. Vi tror at den gir mulighet for en sårt tiltrengt endring og opprydding i det statlige virkemiddelapparatet for forskning og utvikling. Jeg er enig i at vi ikke skal overdrive forskjellen mellom anvendt forskning og grunnforskning. I alle fall har vi vel sett og erfart at det er nyttig å knytte utdanning og forskning nær sammen.

Jeg deler Aakvaags bekymring når det gjelder næringslivets plass i denne utredningen. Jeg tviler ikke på, som Francis Sejersted nå sa, at den har vært diskutert i utvalget, men brukerorienteringen er i ufullstendig grad dekket i innstillingen. Jeg tror at i hvilken grad næringslivets behov nå blir ivaretatt, vil være avhengig av hvordan man vil organisere de fagstrategiske råd som er omtalt. Og her må det være et ganske sentralt anliggende at vi nå kan kutte ned tiden mellom et forskningsmessig gjennombrudd og en praktisk anvendelse.

Jeg har ikke noen oppskrift på hvordan vi skal løse dette, men jeg tror vi er nødt til å ta hensyn til at vi må organisere forskningen noenlunde slik næringslivet har organisert seg, og det er stort sett i sektorer. Vi må bevare mangfoldet i forsknings-

rådorganiseringen, og vi tror at det vil være umulig å lage én strategi som skal gå tvers igjennom alle sektorer i næringslivet. Dertil er sektorene og sektorenes forskningsbehov alt for forskjellig. Hver sektor må ha et selvstendig ansvar for å utvikle en forskningsstrategi for egen sektor. Komiteer slik de her er foreslått, tror vi er en alt for løs struktur.

Jon Gjønnnes:

Jeg tror det hadde vært bedre om man hadde startet med det tema som danner slutten på dagens debatt. Det omfatter jo det største forskningsrådet og et par til, såvel som de mest akutte konfliktene innad i forskningen og vel også de største nasjonale problemene. Og det er vel riktig som det har vært sagt at Grøholt-utvalget egentlig ikke har gått så nøye inn på disse nasjonale problemstillingene. Deres beskrivelse generelt sett er utmerket, og et fint grunnlag for en generell forskningspolitisk debatt. Men det som har å gjøre med de akutte problemene i norsk næringsliv og i norsk forskning i de senere år, ser man egentlig mindre til.

Jeg tror kanskje noe av årsaken ligger i at vi i endel år har hatt en svak debatt omkring NTNf - for å si det rett ut - og teknologisk forskning i Norge, og på sett og vis har utvalget arvet dette. Det er jo ikke noe nytt det jeg sier nå. Jeg har lyst til å sitere fra Thulin-utvalget for 10 år siden: "En strategi for forskning og utvikling kan bare bli effektiv dersom den er helt integrert i den nasjonale, industrielle strategi, samtidig som en industriell strategi for å være effektiv på sikt, må omfatte en klart formulert FoU-strategi. Den rolle teknologisk innovasjon spiller for styrking av industriell konkurransevne, er alminnelig anerkjent. Viktigheten av en uttalt industriell strategi som støtte for FoU synes derimot å være blitt undervurdert i Norge." Det tror jeg gjelder fortsatt. Jeg tror videre at industrien selv gjennom den måte den har styrt NTNf på i de senere år, har bidratt til dette og kanskje også bidratt til de problemer som Aakvaag presenterte utmerket i sitt innlegg.

Jeg tror det er viktig at man nå legger stor vekt på å utvikle sektorstrategier som grunnlag for forskningsstrategi. Det er kanskje den aller viktigste oppgaven regjeringen står overfor i den videre behandling av dette.

Roald Waage:

Jeg skal gjøre en kort visitt til Ottar Brox. Eksporten i norsk fiskerinæring har økt fra 10,5 milliarder i 1989 til 15 milliarder i inneværende år. Med andre ord, en økning på 20-25 prosent pr. år - ingen annen norsk industri som jeg vet om har økt så raskt. Støtte fra staten og Norges Fiskarlag utgjør 600 millioner, og det utgjør 4-5 prosent i det totale bildet. Når Brox først berører dette så bør han være oppdatert.

Fiskeriforskningen har ikke presentert noen modell, men jeg skal gjøre det nå. Den ligner en god del på den NTNf presenterte. Vi ser på universiteter og høyskoler som en sektor for seg som binder det hele sammen gjennom disipliner og fag. Det kan kanskje være nok med et styre for universiteter og høyskoler - som i tillegg til å fordele penger til forskere skal ha et overblikk over disiplinene.

Nå er det viktig at man ikke er mer opptatt av det indre liv enn forholdet til markedet. Jeg tror at denne måten skulle forene en god del av de innspill som er kommet. Man vil kanskje også tro at med den debatten som forskningsrådene har hatt seg imellom, er det gode muligheter for oss sammen med andre å diskutere oss frem til noe som vi iallfall kan bli rimelig forlikte om.

Finn Lied:

Tre poenger. Hvis det er så at det er et hovedpoeng å etablere bedre kontakt mellom grunnforskningsmiljøene og de anvendte forskningsmiljøene, så er problemet å forbedre kontakten mellom norske, anvendte forskere og de store utenlandske grunnforskningsmiljøene. Det er hovedproblemet, for der er 99 prosent av våre kunnskapskilder, for å være realistisk.

Annet hovedproblem er noe som ikke har vært ordentlig fremme her i dag, nemlig betydningen av at næringsdepartementene har noen som de kan føre en avansert næringspolitisk dialog med om forskningsspørsmål. De næringsrettede forskningsråd har en vital oppgave i forhold til de respektive næringsdepartementer som dialogpartnere når det gjelder å utvikle næringspolitikken harmonisert med forskningspolitikken. Og den dialogfunksjonen kan ikke skje på disiplinær basis. Den må - som det har vært sagt her - skje på basis av den fulle bredde fra "molekyl til marked".

Det tredje problemet som jeg bare kort vil nevne, er denne matrisen som det har vært mye snakk om og som jeg er rimelig negativ overfor. Aakvaags forslag var i grunnen to forskningsråd - ikke ledet av hvert sitt næringsdepartement, men ledet av et direktorat hvor det sitter mennesker uten politisk ansvar for avgjørelser som i virkeligheten er politiske. Jeg vil bare si at jeg synes det er et usunt opplegg, fordi det ikke drar opp grenselinjer mellom hva som er politisk ansvar og hva som er faglig ansvar.

Truls Frogner:

Akademikernes Fellesorganisasjon vil som hovedorganisasjon innenfor forskning og høyere utdanning engasjere seg sterkere i næringspolitikken. Vi opplever et tidsskifte - vi er nå i ferd med å bli flere arbeidstakere med høyere utdanning i Norge enn det er industriarbeidere, bønder og fiskere til sammen. Vi går inn for en større vekst i fastlands-Norge og en mindre avhengighet av petroleumsressursene. Dette tilsier en større vekst i industrien og andre næringer med vekt på kompetanse

og kunnskap, noe som selvfølgelig er nødvendig hvis alle de 150.000 studentene som nå er underveis skal få seg en arbeidsplass som er i pakt med deres utdanning.

Innenfor AFs nye strategi inngår forskning som et av de aller viktigste virkemidler, noe som selvfølgelig også innebærer en sammenligning med og en vurdering av andre næringspolitiske virkemidler.

Forskning har et argument som er lite utnyttet i drakampen om offentlige midler for næringspolitiske tiltak. Andre virkemidler, enten vi kaller det handlingsprogrammer, aksjoner, tiltak, ordninger, subsidier eller pakker, kan være kortsiktige og målbare for politikerne og på statistikken. Men de kan virke uheldig på sikt, blant annet fordi det innebærer en risiko for at de fungerer strukturelt galt. Forskningen har selvsagt et problem med å legitimere den kortsiktige effekten, men de gjør nå iallfall ikke noen skade, og sannsynligvis vil det føre til større avkastning på sikt, noe som verken arbeidsgiverne i staten eller NHO synes å verdsette.

Arni Hole:

Jeg skulle som Jon Gjønnnes ønske at vi hadde begynt med denne sesjonen, fordi når man skal diskutere dette feltet er det ikke tilstrekkelig å diskutere bare på menighetens premisser og det er stort sett menigheten som er her i dag.

Den offentlige forskning som i 91-kroner er sju milliarder, må ha mer legitimitet og stadig arbeide for det i storsamfunnet. Og det vil være et krav som bare blir større, tror jeg, i 90-åra.

Norge i Europa, her gjenstår det mye arbeid. Masse, masse nettverk, masse kontakter - ja - men ikke opp på et nasjonalt, systematisk nivå.

A/S Norge i 90-åra - en reindustrialisering av landet, det er vel nærmest det vi trenger, det burde ligge langt mer fremme enn det har gjort i debatten i dag.

Og det siste, å utvikle velferdssamfunnet vårt videre. Det må vel være den desidert overordna målsetting for å drive forskning i et moderne samfunn?

Vi har elementer i dag som ble lagt for 42 år siden i pakt med den daværende næringsstruktur og den daværende oppfatning av universitetets rolle og den såkalte grunnforskningens rolle. Og det er vel ingen som kan mene at vi har den samme næringsstruktur i dag. Og Grøholt-utvalget har jo gitt oss en påpeking av det, og drøfter glimrende behovet for å gå inn på en ny - jeg hadde nær sagt - kontrakt mellom storsamfunn og vitenskapssamfunn, kanskje i pakt med de momentene jeg har nevnt. Og til det trenger vi et forskningsrådssystem som er profesjonelt.

Narve Bjørgo:

Sundsbo hadde en klar konklusjon: det forslag som ligger i Grøholt-utvalgets innstilling er ikke politisk mulig. Dersom han har rett, og det ser jeg ikke bort fra, så er jeg enig med ham i konklusjonen om hva som bør skje. Da bør en, med aktørene, nokså raskt begynne å se på hva som kan gjøres med den struktur vi har

i dag, kanskje særlig på teknologisiden og de problemer som ligger der. En bør samtidig reise spørsmålet om hva et forskningsråd skal inneholde.

Det er nå reist et forslag som skulle forene sektorinteresser og disiplininteresser. Jeg har stor forståelse for sektorstrategier og de problemer de strir med. Men dette forslag må jeg si helt klart ifra, det kan ikke den andre siden, universitetsforskningssiden, akseptere. Denne modellen integrerer rent faktisk ikke dimensjonene i forskningen. Og en kjerne i Grøholt-utvalget er jo at ett departement skal ha hovedbevilgningsansvar.

I NTNFs forslag blir dette en ren anomali. Fremdeles er det det samme departement som skal operere det nye forskningsrådet, men det har bare ansvar for en liten del av pengestrømmen inn i dette. Det er et umulig system og i alle tilfelle får det da en total struktur, så jeg vil si at da har grunnforskningen virkelig behov for beskyttelse. Hvis vi ikke kan komme frem til andre, omforente løsninger, er dette forslaget minst like politisk umulig.

Hans Skoie:

Først en saksopplysning til det som Thelle tok opp - den svake industrirepresentasjon her i dag. Ja, den er ikke god, det skuffet oss. Vi henvendte oss til mange industribedrifter, vi henvendte oss også til NHO som fikk en stor kvote, de benyttet den ikke fullt ut og møtte hovedsaklig med funksjonærer fra sin egen organisasjon.

Arni Hole pekte på at det er for mye menighet her. Hun har rett. Vi henvendte oss som nevnt blant annet til NHO, LO og mange andre organisasjoner utenfor forskersamfunnet. Vi skulle gjerne ha sett flere fra denne gruppen. Jeg tror dette er alvorlig for norsk forskning. Det er jeg den første til å innrømme.

Utvalget sier at industripolitikken og forskningspolitikken ikke har vært tilstrekkelig integrert i Norge. Det tror jeg er riktig. Men hva følger av det? Jo, utvalget velger å skyve det hele i gal retning. For det naturlige ville vel være å trekke den konklusjon at man burde utvikle en svensk/finnsk/dansk modell også i Norge, og på den måten bringe det hele nærmere sammen. Mitt spørsmål til utvalget er derfor: hvorfor har man ikke gjort det? Hvorfor har man ikke eventuelt begrunnet at man ikke har gjort det?

Jeg synes man fort slutter at det er organisasjonen det er noe galt med i stedet for å stille spørsmålet: er det politikken disse organisasjonene fører som halter? For eksempel når Jan Raa uttalte seg kritisk om disse småbevilgningene fra NTNf, er det vel mest nærliggende å se dette som et uttrykk for feil politikk snarere enn organisasjon? Hvilken garanti har man for øvrig for at ikke det fagstrategiske rådet i NFR vil føre den samme politikken?

Vi bør for øvrig snart utvikle kriterier for hva som er en vellykket forskningspolitikk. Det høres ut som om de fleste her mener at det å få forskning på dagsorden i og for seg representerer noe vellykket. Eller, som engelskmennene sier "to be able

to feed more scientists all the time". Hvor bringer det oss? Det sentrale må jo være om vi oppnår kvalitet og resultater. Bli det Nobelpriser i Norge? Bli det høyteknologibedrifter eller Hydro-lignende bedrifter som overlever? Resultatsiden bør stå sentralt når vi skal teste om vi har en god organisasjon.

Inge Lønning:

Først av alt: man skal ikke forakte menigheten. Hva skulle man ha å preke til hvis ikke den fantes?

For det annet en ørliten bemerkning til Nakken. Jeg tror han har misforstått meg når det gjelder internasjonalisering. Jeg vet selvfølgelig utmerket godt at på de enkelte fagområder er det et utstrakt internasjonalt samarbeid. Det jeg siktet til er det strategiske og organisatoriske nivå som kommer til syne i forholdet til for eksempel EFs forskningsprogrammer. Her sliter Norge med å betale inngangsbilletten, og når man har kommet opp med pengene så har man ikke krefter igjen til å gjøre bruk av det man skulle gjøre bruk av. Det er helt åpenbart at vi i dag ikke har et system som er tilnærmevis godt nok til å møte denne utfordringen.

Så en liten merknad til Aakvaags modell. Jeg har fremdeles vanskeligheter med å skjønne hvorfor det er så om å gjøre å holde fra hverandre den anvendelsesrettede og den fagrettede forskning, som den nu kalles. Og jeg er etter Holmes innlegg fremdeles ikke i stand til å se hvor forskjellen mellom disse to egentlig går. Når det gjelder forskningen selv er det åpenbart ingen forskjell, for der eksisterer det egentlig bare én forskjell som er interessant og det er forskjellen mellom god og dårlig forskning. Og den finnes under begge headinger.

Når det gjelder formålet, så er det selvfølgelig en forskjell, men den er ikke av kvalitativ art. Det er bare en gradforskjell, nemlig når det gjelder tidshorisonten. Når det gjelder finansieringsformene er det selvfølgelig en forskjell. Men den er ikke slik at den faller sammen med det vi er vant til å kalle anvendt forskning på den ene siden og grunnforskning på den andre. Holme tar i virkeligheten utgangspunkt i én bestemt sektor, nemlig den teknologiske forskning, hvor hans beskrivelse passer. Derimot passer den overhodet ikke når det gjelder hele den anvendte samfunnsforskning, for der er det jo meget vanskelig å sette lønnsomhets-kriterier som er opererbare.

For min del tror jeg at et hovedpoeng ved Grøholt-utvalgets innstilling er at det gir en unik sjanse til å bryte ned dette skillet mellom de såkalte to kulturer. Og det tror jeg begge kulturer vil tjene ganske stort på.

Til sist bare en antydning til svar til Skoie. Jeg skal ikke akkurat angi hvor milliongrensen går i en grensedelsforretning i forhold til NTN-systemet, men jeg ser klart at det vil være nødvendig dersom Grøholt-utvalgets hovedmodell skal implementeres å skille ut endel av det som i dag ligger under NTNFs ansvarsområ-

der og gjøre det til en direkte næringsoperasjon og ikke til forskning. Og det er jo de facto det dette dreier seg om.

Eva Karal:

Jeg vil ta utgangspunkt i den teknologiske anvendelse av resultater. På samme måte som 95 prosent av forskningsresultatene frembringes i utlandet, er også 95 prosent av våre bedrifter små og mellomstore bedrifter. Da er spørsmålet, hvordan henter disse bedriftene sine forskningsresultater, hvordan vil de kunne operere i det nye, skisserte strukturopplegget til Grøholt-utvalget? Jeg tror at det er ganske viktig å styre midlene som går til forskningen, men hvis man skal styre må man vite hva man styrer. Jeg tror da at sammenblandingen av dette med grunnforskning og anvendt forskning ikke akkurat er egnet til en bedre styring. For skal man styre må man vite hvor mye grunnforskning er passe og hvor mye anvendt forskning trengs for å bringe frem virkelige resultater i næringslivet. Og det er ikke bare snakk om kulturer. Jeg synes at debatten tåkelegger begrepene og jeg tror ikke vi er tjent med det.

Forskjellen mellom grunnforskning og anvendt forskning ligger på mange områder. Målene på disse forskningsaktivitetene er helt forskjellige: helt forskjellige tidsperspektiver, helt forskjellig grad av tverrfaglighet, og styringsparametre som varierer totalt. Hvis vi ikke klarer å skille mellom hva vi holder på med, så klarer vi heller ikke å styre det.

Vi kan heller ikke si at FoU er ett og det samme. Forskning og utvikling er to forskjellige begreper. Anvendt forskning og grunnforskning er forskjellige begreper. Og det at vi har større behov for å integrere dette, er ingen i tvil om. Vi må integrere mer. Men vi integrerer ikke ved å smøre dette sammen i én og samme gryte.

Det ble sagt to viktige ting i denne siste sesjonen. Hermansen sier at jobben er godt påbegynt. Og det tror jeg også. Og så sier Aakvaag: hva gjør vi for næringslivet? Og jeg vil gjerne be om at dette blir diskutert mer inngående.

Svein Sundsbø:

Jeg har en følelse av at vi står her med et glass medisin uten egentlig å ha tatt oss skikkelig bryet med å lage en diagnose for pasienten. Vi har laget en løsning ut fra logikk og prinsipper, men har ikke analysert hva det egentlig er problemene består i og hva som er nødvendig for å løse dem?

Jeg tror at denne strømlinjede måten å angripe problemet på ikke fører frem og at vi må tilbake til et litt mer pragmatisk, og ikke så vakkert monument for å løse den forskningspolitiske gordiske knute eller finne et forskningspolitisk Columbi egg.

Det er mange paradokser. Hvorfor er det på en måte bare menigheten som diskuterer? Jeg har utover ettermiddagen en følelse av at så lenge vi fører diskusjonene om kriterier for å skille anvendt og grunnforskning, så er det en del som

melder seg ut. Jeg kjenner både NAVF-systemet og NLVF-systemet. Jeg har en følelse av at skal man nå frem i NAVF-systemet i dag, må man på en måte betone at det man gjør er nyttig. Mens i NLVF er det på mange måter den motsatte trend. Der er det nå om å gjøre å gå tilbake til det basale. Det er det som når frem for tiden.

Medisin nevnes som et suksessområde. Landbruk også, både i vårt land og flere andre land - på tross av Ottar Brox' uttalelser. Det paradoksale er at de løsninger Grøholt-utvalget har kommet til å lande på smadrer nettopp det som egentlig har vært suksesskriteriet nummer én for de sektorer som har vært nevnt - at man har klart å få til en integrert kunnskapssøyle fra grunn til anvendt.

Torvild Aakvaag:

Det har vært endel bemerkninger og refleksjoner omkring vårt forslag til en matriseorganisasjon. Det har blitt hevdet at den er umulig. Jeg vil bare si at det finnes store, internasjonale selskaper - Shell er ett av dem, ICI er et annet - som har bygget opp sin totale organisasjon internasjonalt omkring matriseprinsippet. Umulig er det ikke. Vanskelig? Ja, utvilsomt. Det stiller krav til en organisasjon. Den må fungere på en annen måte enn forskningsrådene har fungert hittil. Men det er jo tanken bak hele denne utredningen, at man må arbeide på en annen måte. Så jeg nekter å akseptere at dette er umulig.

Men det krever en vesentlig sterkere administrasjon enn den som Grøholt-utvalget legger opp til. Det krever at den med de fellestjenester som den er tillagt, er i stand til nettopp å holde disse to enhetene sammen, slik at det ut av dette mangfold som eksisterer i dag kan utvikles en enhetlig organisasjon med en felles kultur. Dette tar tid, det vet vi. Men det er det perspektivet man må se. Fant vi en løsning på dette som tok hensyn til behovet for en sektortenkning for viktige næringsgrener - hvis interesser ikke ble ivaretatt på en forsvarlig måte i en ren fagorientert organisasjon - greide man det uten en matriseorganisasjon, så var intet bedre. Det er ingen som ønsker seg en matriseorganisasjon for dens egen skyld.

Vi sitter igjen med et inntrykk alle sammen av at hvor vi snur og vender oss så står vi overfor praktiske problemer. Grøholt-utvalget selv har jo også pekt på dette, at denne fagrettede organisasjonen representerer et problem og en begrensning. Og NTNF er i ferd med å kaste frem en annen løsning, og vi tror den kan fungere. Vi tror det blir en sterk og god organisasjon.

Jeg hadde behov for å korrigere det inntrykk som tydeligvis satt igjen i forsamlingen av at dette var noe nokså lettvent som ikke var virkelig gjennomtenkt. Vi tror det er ganske godt gjennomtenkt, og vi tror som sagt at det kan fungere. Men jeg understreker at det har som forutsetning at det eksisterer en organisasjon som er sterk nok til å styre denne utviklingen under et styre som gir den den støtte som er nødvendig. Det er ikke to forskningsråd.

Hvis man ikke går for den modellen, da er det meget som taler for at to forskningsråd er en bedre løsning. Men da oppstår et annet problem. Hvis man tenker seg et grunnforskningsråd og et annet råd, da får en rekke områder problemer, medisinsk forskning får problemer, og andre som er avhengig av i sitt virke å kunne etablere en konsistent politikk "fra molekyl til marked". Man må være klar over at det i Norge i dag er en holdning til industri som er grunnleggende negativ. Det er ingen konsensus i det norske samfunn om at man ønsker en industri. En statssekretær har for en tid siden uttalt at for vedkommendes del spilte det ingen rolle om det var fem eller femten prosent av den yrkesaktive befolkning i landet som var knyttet til industrien. Den holdningen er farlig for landets fremtid. Den truer naturligvis næringslivet, men den truer også i aller høyeste grad forskersamfunnet. Vi er alle avhengige av hverandre og vi er avhengige av at vi har et næringsliv som fungerer - effektivt og ekspansivt.

Vedlegg 1:

NAVF's
utredningsinstitutt
Norges allmennvitenskapelige
forskningsråd

FORSKNINGSPOLITISK KONFERANSE

Soria Moria kl. 09-18, mandag 23.09.1991

PROGRAM

Kl.08.00 - 09.00: Registrering m/kaffeservering.

Kl.09.00 - 09.05: Velkomst v/professor Jens Erik Fenstad, styreleder NAVFU

Kl.09.00 - 09.15: Konferanseåpning v/statsråd Gudmund Hernes: Noen spørsmål som nå bør stilles

Kl.09.15 - 10.15: SESJON I: Hovedlinjer:

Hovedpunkter i Grøholt-rapporten presenteres og diskuteres med vekt på Regjerings/departements- og forskningsrådsnivå.

Møteleder: Jens Erik Fenstad

Innledere: Dep.råd Knut Grøholt: Hva vi forestår og hvorfor.

Undervisningsinspektør Einar Steensnæs: Var det dette jeg ba om?

Direktør Finn Lied: En mangeårig aktør ser framover.

Avd.sjef Hans Skoie: Utredningen i et internasjonalt perspektiv.

Kl.10.15 - 11.15: DEBATT

Kl.11.15 - 11.45: Kaffepause

Kl.11.45 - 12.30: SESJON II: Departementene som forskningspolitiske aktører

Her belyses bl.a. hvorfor departementene har så vanskelig for å utøve en sektorforskningspolitikk, forholdet til tverrdepartemental koordinering og samarbeid samt forholdet til forskningsrådene.

Møteleder: Hans Skoie

Innledere: Utrædningsleder Svein Kyvik
Departementsråd Anne Kari Lande Hasle
Sekretariatsleder Anne Fikkan.

Kl.12.30 - 13.15: DEBATT

Kl.13.15 - 14.15: Lunsj

Kl.14.15 - 15.00: SESJON III: Forskningsråd og universitet

Er Grøholt-modellen god nok for de høyere utdanningsinstitusjoner eller trengs fortsatt et eget råd primært rettet mot disse institusjoner?

Hva bør rådsoppgavene hovedsakelig bestå i på dette området?

Hvordan arbeider et godt forskningsråd innenfor høyere utdanning?

Møteleder: Svein Kyvik

Innledere: Rektor Inge Lønning
Adm.dir. Narve Blørge
Professor Else Ragnhild Neumann

Kl.15.00 - 16.00: DEBATT

Kl.16.00 - 16.30: Kaffepause

Kl.16.30 - 17.15: SESJON IV: Offentlig FoU-engasjement på næringslivsområdet.

Her drøftes bl.a. FoU som næringspolitisk virkemiddel, organisatorisk integrasjon med andre næringspolitiske virkemidler og spørsmålet om alle næringer kan betjenes av en FoU-organisasjon.

Møteleder: Kirsten Wille Maus

Innledere: Adm.direktør Tormod Hermansen
Gen.direktør Torvild Aakvaag
Adm.direktør Svein Sundsbo

Kl.17.15 - 18.00: DEBATT

Kl.19.00: Konferansemiddag - ("frivillig").

Vedlegg 2:

NAVFs utredningsinstitutt
HS/ud/hb 20.09.91

FORSKNINGSPOLITISK KONFERANSE PÅ SORIA MORIA

23. SEPTEMBER 1991

I Innledere

- 1 Bjørgo, Narve, adm. direktør, NAVF
- 2 Fikkan, Anne, sekretariatsleder, NAVF/Nasjonalkomiteen for Norsk Miljøvernforskning.
- 3 Grøholt, Knut, dep.råd, Arbeids- og adm. dep.
- 4 Hasle, Anne K. Lande, dep.råd, Barne- og fam.dep.
- 5 Hermansen, Tormod, adm.direktør, Teledirektoratet
- 6 Hernes, Gudmund, statsråd, Kirke-, Utd.- og Forskn.dep.
- 7 Kyvik, Svein, utredningsleder, NAVF-U
- 8 Lied, Finn, tidligere direktør, Forsvarets Forskningsinstitutt
- 9 Lønning, Inge, rektor, Universitetet i Oslo
- 10 Neumann, Else-Ragnhild, prof., Geol. Museum, Univ. i Oslo
- 11 Skoie, Hans, avd.sjef, NAVF-U
- 12 Steensnæs, Einar, undervisn.inspektør, Haugesund
- 13 Sundsbø, Svein, adm.direktør, NLVF
- 14 Aakvaag, Torvild, tidligere gen.direktør Norsk Hydro A.S.

II Utenlandske gjester

- 15 Birk, Kristian, spesialkonsulent, Industri - Handelstyrelsen, København
- 16 Durand, Michel, prof./vitenskapsattaché, Den Franske Ambassade, Oslo
- 17 Friborg, Göran, avd.dir., NUTEK (STU), Stockholm
- 18 Landberg, Hans, prof./direktør, Forskningsrådsnämnden, Stockholm
- 19 Larsen, Peder Olesen, direktør, Undervisn.ministeriet, Forskn.avd., København
- 20 Nybom, Thorsten, docent, Hist. Inst., Uppsala Universitet/UH/Æ
- 21 Seppälä, Esko-Olavi, chefsplanlegger, Statens Vetenskaps- och Teknologiråd, Helsingfors

III Deltagere for øvrig

- 22 Andersen, Håkon With, forskningsleder/professor II, Univ. i Trondheim
- 23 Andersen, Per, professor, Med.fak., Univ. i Oslo
- 24 Anglevik, Elin, byråsjef, Sosialdepartementet
- 25 Aullie, Bjørn, førstekons., Olje- og Energidep.

- 26 Backer, Georg, direktør, Nora Foods A/S
- 27 Ballestad, Marit, førstekons., Miljøverndepartementet
- 28 Bardalen, Olav, rådgiver, Distriktenes Utbyggingsfond
- 29 Berg, Arne, forskningsdirektør, Nycomed
- 30 Berg, Jon Olav, tekn.dir., Inst. for Energiteknikk
- 31 Berge, Øystein, ass. direktør, NLH-Ås
- 32 Berger, Willy, forbundssekr., Norsk Tjenestemannslag
- 33 Bergerud, Åse Marie, førstekons., Industrifondet
- 34 Berntsen, Drude, fagrådsdirektør, NAVF/RNF
- 35 Ble, Karen Nossun, byråsjef, Kirke-, Utd.- og Forskningsdep.
- 36 Bjerve, Kristian S., professor, dr. med., Med.fak., Univ. i Trondheim
- 37 Bjorå, Erik, organisasjonssjef, Norges Skogeierforbund
- 38 Bjørseth, Alf, direktør, Elkem
- 39 Bjørseth, Knut, fagkonsulent, NORAS
- 40 Blakar, Rolv M., professor, Univ. i Oslo
- 41 Blakset, Leif, stortingsrepresentant, Senterpartiet
- 42 Brox, Ottar, forskningssjef/professor II, Alternativ Framtid
- 43 Braastad, Ole H. siv.øk., Innopol, Lillehammer
- 44 Bull, Tove, professor/prorektor, Univ. i Tromsø
- 45 Baalsrud, Kjell, tidligere instituttssjef, NIVA

- 46 Christensen, Bente, seksjonsleder, HF-fak., Univ. i Oslo
- 47 Christensen, Lilly, generalsekretær, Den Norske Kreftforening
- 48 Christoffersen, Anne, U-direktør, Arbeids- og Adm.dep.
- 49 Clausen, Gunnar, f.aman., Norsk Forskerforbund (leder)

- 50 Dahle, Hans Kolbein, professor, NLVF
- 51 Dalen, Are, professor, Den Norske Kreftforening
- 52 Danielsen, Åge, dep.råd, Forsvarsdepartementet (styreleder NORAS)
- 53 Davidsen, Anders, org.sekretær, Norsk Studentunion
- 54 Denstad, Brit, adm.dir., NORAS
- 55 Dragesund, Olav, professor, Univ. i Bergen
- 56 Dybfest, Jan, underdirektør, Kommunaldepartementet
- 57 Dybvig, Magne, høgskolerektor, Univ. i Trondheim

- 58 Edvardsen, Terje Steen, direktør, LOS-senteret, Bergen
- 59 Egeberg, Gaute, direktør, Næringsmiddelind. Landsforening
- 60 Eliassen, Jens Erik, forskn.sjef, Fiskeriforskning, Tromsø
- 61 Emblem, Terje, fung. fagrådsdirektør, NAVF/RSF

- 62 Engelstad, Fredrik, inst.sjef, ISF, Oslo
63 Eskeland, Trond, professor, Med.fak., Univ. i Tromsø
64 Espeli, Tron, forskningssjef, Norsk Regnesentral
- 65 Fagerberg, Jan, seksj.leder, NUPI
66 Fenstad, Jens E., prof., Univ. i Oslo, (styreleder NAVF-U)
67 Fossheim, Kristian, professor, Univ. i Trondheim
68 Frogner, Truls, avdelingssjef, Akademikernes Fellesorganisasjon
69 Førde, Olav Helge, prof., Univ. i Tromsø
- 70 Gjelsvik, Per, adm.direktør, Nordisk Industrifond
71 Gjønnes, Jon, professor, Forskningsparken, Univ. i Oslo
72 Grandal, Bjørn, direktør, Chr. Michelsens inst. (CMI)
73 Grue, Kjell I., direktør, NHO
74 Grønnerød, Thor Arne, medisinsk sjef, Nycomed
- 75 Hallén, Arvid, inst.sjef, NIBR
76 Halvorsen, Svein Tore, overing., Miljøverndepartementet
77 Hammarqvist, Sten-Erik, koordinator, NORAS
78 Hannevik, Arne, fagrådsdirektør, NAVF/RHF
79 Hansen, Jon Bernt, konsulent, Sosialdepartementet
80 Hansen, Tore, prof./dekanus, SV-Fakultetet, Univ. i Oslo
81 Hauge, Torleif M., direktør, NTNf
82 Haugland, Kristen, oppdragsdirektør, Univ. i Bergen
83 Hauknes, Johan, forskningskoordinator, Forskningsrådenes Samarbeidsutvalg (FSU)
84 Helle, Knut, Univ. i Bergen, NAVF/RHF
85 Herstad, Bente, rådgiver, Miljøverndepartementet
86 Hepsø, Olav, direktør, NLVF
87 Hilden, Frode André, forsker, Norsk Forskerforbund
88 Hilmen, Anne-Lise, ass.direktør, NAVF
89 Hole, Ami, spesialrådgiver, NLVF
90 Holsen, Per, overing., Raufoss A.S
91 Hovdhaugen, Even, professor, Univ. i Oslo (ordfører, NAVF/RHF)
92 Høeg, Kaare, direktør/professor II, Norges Geotekn. Inst. (NGI)
93 Høgvard, Dag, overing. Miljøverndepartementet
- 94 Ingebrigtsen, Kjell A., adm.direktør, Vingmed Found, Horten
95 Isachsen, Olav, byråsjef, Olje- og Energidep.
96 Jensen, Synnøve Liaaen, professor, NTH, Univ. i Trondheim
97 Johnsen, Dag, saksbehandler, Landsorg. i Norge (LO)
98 Johnsen, Turid Stubø, leder, Norsk Studentunion
- 99 Kanestrøm, Ingolf, f.aman./prodekanus, Mat.nat. fak., UIO
100 Kallerud, Egil, fagkonsulent, NAVF
101 Karal, Eva R., adm.direktør, Teknologisk Institutt, Oslo
102 Karlsen, Jan Erik, professor, Høgskolesentret i Rogaland

- 103 Karlisen, Tove Kristin, fak. direktør, SV-fak., Univ. i Oslo
104 Kavlie, Dag, direktør, NTNF
105 Kittang, Atle, professor, Litt.vit. Inst. Univ. i Bergen
106 Kjærven, Christoffer, ass. gen.sekr., Norges Bondelag
107 Kleppe, Jon, professor, Univ. i Trondheim
108 Kløve, Hallgrim, professor, Psykologisk fak. Univ. i Bergen
109 Knutsen, Sigurd, student, Akademisk Kollegium, Univ. i Oslo
110 Knutzen, Petter, utredningsleder, Kommunaldepartementet
111 Koch, Per, konsulent, Kirke-, Utd.- og Forskningsdep.
112 Koester, Sigismund, direktør, Norges Handelshøyskole
113 Kongshavn, Sverre, direktør/leder i sentralstyret, NFFR
114 Krohn, Conrad, konserndirektør, SINTEF
115 Kveseth, Kari, direktør, NTNF
- 116 Lane, Jan Erik, professor, Univ. i Oslo
117 Langsether, Åsmund, fung. direktør, INAS
118 Lauritzen, Odd, direktør, Univ. i Trondheim
119 Leegaard, Fritjof, Norsk Studentunion
120 Lenschow, Rolf, rektor, Univ. i Trondheim
121 Lervik, Åse Hiorth, professor, Univ. i Tromsø
122 Lie, Sverre O., professor, Rikshospitalet, (Den Norske Kreftforening)
123 Lindbekk, Tore, professor, Univ. i Trondheim
124 Lindgren, Bjørn, koordinator, NORAS
125 Lippe, Anna von der, professor, Univ. i Oslo
126 Lyngholm, Wenche, stortingsrepr., Sosialistisk Venstparti
127 Lyngstad, Anstein, konsulent, Landbruksdepartementet
128 Løfgren, Hans, spes.rådgiver, Univ. i Tromsø
129 Løiland, Tom, underdirektør, Univ. i Oslo
- 130 Madsen, Einar Lier, kontorsjef, Nordlandsforskning
131 Major, Robert, tidligere adm. direktør, NTNF
132 Midgaard, Knut, professor, Inst. for Statsvitenskap, Univ. i Oslo
133 Mjøs, Ole Danbolt, rektor, Univ. i Tromsø
134 Moe, Geir, professor, Univ. i Trondheim
135 Moe, Ola, U-direktør, Univ. i Trondheim
136 Mohr, Viggo, rådsordfører, NFFR
137 Molteberg, Egil, direktør, NLVF
138 Montgomery, Ingun, professor, Norsk Forskerforbund
139 Mundal, Else, professor, Leder i Kollegierådet, Univ. i Oslo
140 Mørland, Berit, fagrådsdirektør, NAVF/RMF
- 141 Nakken, Odd, direktør, Havforskningsinstituttet
142 Narud, Hanne Marthe, utdanningsstip., ISF
143 Natvig, Bent, prof./dekanus, Mat-Nat., Univ. i Oslo
144 Nerheim, Magnor, eksped.sjef, Fiskeridepartementet
145 Nilsen, Per, underdirektør, Næringsdepartementet

- 146 Njøs, Arnor, Jordforsk, Ås
147 Nord, Lasse, forskningsdirektør, Norsk Hydro A.S, Forskningsssenter, Porsgrunn
148 Nybak, Marit, stortingsrepr. Arbeiderpartiet
149 Nyborg, Per, generalsekretær, Universitetsrådet i Bergen
- 150 Ofstad, Jarle, professor, Univ. i Bergen
151 Oftedal, Lene, førstekons., Kirke-, Utd.- og Forskningsdep.
152 Olsen, Tore, ekspedisjonssjef, Kirke-, Utd.- og Forskningsdep.
153 Omholt, Dag, rådgiver, Finansdepartementet
154 Op4heim, Torstein, underdirektør, Landbruksdepartementet
155 Osnes, Eivind, prof/inst.bestyrer, Fysisk Inst., Univ. i Oslo
156 Overvaag, Harald, univ.direktør, Univ. i Tromsø
- 157 Parr, Hugo, ekspedisjonssjef, Næringsdepartementet
158 Paulsen, Berit Smestad, prof., Univ. i Oslo, (ordfører NAVF/RNF)
159 Paulsrud, Kari, gruppesekretær for Arbeiderpartiets stortingsgruppe
160 Pedersen, Torstein, avd.leder, NAVF/RNF
161 Pettersen, Per Arnt, prof., NAVF/RSF
162 Phil, Alexander, sjefsforsker, Radiumhospitalet
- 163 Ramstad, Finn, direktør, NHO
164 Ratkje, Signe Kjelstrup, professor, NTH, Univ. i Trondheim
165 Rekstad, John, professor, Univ. i Oslo
166 Rindal, Magnus, HF-fak. Univ. i Oslo
167 Rogstad, Sofie Anne, avd.arkivar, Riksarkivet
168 Rommetveit, Kåre, universitetsdirektør, Univ. i Bergen
169 Roos, Marit, administrasjonsjef, NTNf
- 170 Saglie, Tor, universitetsdirektør, Univ. i Oslo
171 Sahlgaard, Viveke, konsulent, Miljøverndepartementet
172 Sandsdalen, Unni, førstkons., Kirke-, Utd.- og Forskningsdep.
173 Sanner, Hildegunn, De Utdanningssekendes Kontaktutvalg
174 Seglen, Per, forsker/professor II, Det Norske Radiumhospital
175 Seip, Anne Lise, professor, Univ. i Oslo/ISF (styrer)
176 Sejersted, Francis, prof./leder, TMV-Senteret, Univ. i Oslo
177 Simensen, Jarle, prorektor, Univ. i Trondheim
178 Skaar, Harald, U-direktør, Univ. i Trondheim
179 Skår, Rolf, adm. direktør, NTNf
180 Slagstad, Rune, forskningsleder/professor II, ISF
181 Smith, Keith, forskningssjef, Norsk Regnesentral
182 Sperstad, Jørn, daglig leder, IT-næringens forening
183 Spjøtvoll, Emil, høgskoleprorektor, NTH, Univ. i Trondheim
184 Stahl, Kjell, dr.ing., NORAS
185 Stiansen, Peer, førstekons., Olje- og Energidep.
186 Storstein, Liv, professor, Univ. i Oslo
187 Strandli, Øystein, forskningsdir., Senter for Industriforskning

- 188 Sundby, Caspar, spesialrådgiver, Landbruksdepartementet
189 Svendsen, Martin, gen.sekretær, Norsk Forskerforbund
190 Sæilen, Oddmund, U-direktør, Univ. i Bergen
191 Sørensen, Pål, direktør, Norsk Romsenter
192 Sørhaug, Tian, inst.sjef, Arbeidsforskn.inst. (AFI)
193 Søvig, Sidsel, byråsjef, Samferdselsdepartementet
- 194 Teigland, Johs., fak.dir., Med.fak., Univ. i Bergen
195 Telle, Nils, forskningssjef, Norges Rederiforbund
196 Therkelsen, Tom, førstekonsulent, Høgskolesentret i Sogn og Fjordane
197 Thoresen, Bente Lise, førstekonsulent, Miljøverndepartementet
198 Thorlund-Petersen, Lars, prorektor, Høgskolesentret i Nordland
199 Thomquist, Morten, avd.direktør, NORAS
200 Torgersen, Ulf, forsker/professor II, INAS
201 Trætteberg, Marit, høgskoleprorektor, Univ. i Trondheim
202 Tysland, Tor, direktør, NTNf
- 203 Ulland, Grethe Ek, underdir., Kirke-, Utd.- og Forskningsdep.
204 Ulleiland, Johan, sjefsingeniør, Teknologibedriftenes Landsfor.
- 205 Vaglum, Per, professor/dekanus, Med.fak., Univ. i Oslo
206 Valle, Inger Louise, nestleder, NORAS
207 Valvåg, Ola, adm.direktør, Fiskeriforskning, Tromsø
208 Vagnsnes, Sigmund, tidligere inst.sjef, NAVF-U
209 Vatn, Trond, økonomidirektør, NIVA
210 Veierød, Tom, dep.råd, Kirke-, Utd.- og Forskningsdep.
211 Velle, Weiert, professor, Norges Veterinærhøgskole
212 Vesterhus, Kirsten, byråsjef, Landbruksdepartementet
213 Vislie, Lise, professor, Univ. i Oslo (ordfører NAVF/RSF)
214 Vislie, Tone, avd.direktør, NFFR
215 Voje, Kirsten, informasjonssjef, NTNf
216 Vaage, Roald, adm. direktør, NFFR
- 217 Walløe, Lars, professor, Univ. i Oslo, leder av Nasjonalkomiteen for Miljøvernforskning/NAVF
218 Watnebryn, Aud, nestleder, Norsk Tjenestemannslag
219 Wilhelmssen, Gunnar, direktør, Senter for Forskningsoppdrag, Ås
220 Wilhelmssen, Randi, underdirektør, Næringsdepartementet
- 221 Ystad, Vigdis, professor, Univ. i Oslo/Senter for høyere studier
222 Ødegaard, Lars A., fagsjef, NHO
223 Øiseth, Kari Balke, rådgiver, Kirke-, Utd.- og Forskningsdep.
224 Ørbeck, Ivar, direktør, Alcatel STK A.S.
- 225 Aakvaag, Asbjørn, prof., Univ. i Bergen, ordfører NAVF/RMF
226 Aasen, Tone, førstekonsulent, Fiskeridepartementet
227 Aasland, Tertit, byråsjef, Utenriksdep.

IV Deltagere/sekretariat fra NAVF-U

- 11 Skoie, Hans, avd.sjef/konferanseleder
 228 Thorbjørnsrud, Jorun, kontorsjef
- 229 Bach, Håkon, utredningsass.
 230 Brandt, Ellen, seniorutreder
 231 Brofoss, Karl Erik, seniorutreder
 232 Bruaas, Britt, utredningsass.
 233 Daaland, Unni, sekretær
 234 Egge, Marit, utredningskonsulent
 235 Gornitzka, Åse, utdanningsstipendiat
 7 Kyvik, Svein, utredningsleder
 236 Langfeldt, Liv, utdanningsstipendiat
 237 Larsen, Ingvild Marheim, utredningskonsulent
 238 Mathisen, Werner Christie, utdanningsstipendiat
 239 Maus, Kirsten Wille, utredningsleder
 240 Rollefsen, Anne, bibliotekar
 241 Sarpebakken, Bo, utredningsass.
 242 Skodvin, Ole-Jakob, utredningsleder
 243 Sivertsen, Gunnar, utredningskonsulent
 244 Smeby, Jens Chr., utredningskonsulent
 245 Søggen, Randi, utredningskonsulent
 246 Teigen, Mari, utredningskonsulent
 247 Tvede, Olaf, seniorutreder
 248 Wiig, Ole, utredningskonsulent
 249 Ytrehus, Ragnar, utredningskons. (presse)
 250 Karlsen, Rita, stud.stip.
 251 Østtveiten, Helge Strand, stud.stip.

V Etteranmeldte

- 252 Afsen, Erik, Mat. inst. Univ. i Oslo
 253 Klippenberg, Erik, direktør, Forsvarets Forskningsinst.
 254 Kvæven, Berit, koordinator, Miljøverndepartementet
 255 Molden, Ingvild, seksjonssjef, Univ. i Oslo
 256 Bringager, Olaug Kristine Ø., førstekonsulent, Univ. i Oslo

1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...
10. ...
11. ...
12. ...
13. ...
14. ...
15. ...
16. ...
17. ...
18. ...
19. ...
20. ...
21. ...
22. ...
23. ...
24. ...
25. ...
26. ...
27. ...
28. ...
29. ...
30. ...
31. ...
32. ...
33. ...
34. ...
35. ...
36. ...
37. ...
38. ...
39. ...
40. ...
41. ...
42. ...
43. ...
44. ...
45. ...
46. ...
47. ...
48. ...
49. ...
50. ...
51. ...
52. ...
53. ...
54. ...
55. ...
56. ...
57. ...
58. ...
59. ...
60. ...
61. ...
62. ...
63. ...
64. ...
65. ...
66. ...
67. ...
68. ...
69. ...
70. ...
71. ...
72. ...
73. ...
74. ...
75. ...
76. ...
77. ...
78. ...
79. ...
80. ...
81. ...
82. ...
83. ...
84. ...
85. ...
86. ...
87. ...
88. ...
89. ...
90. ...
91. ...
92. ...
93. ...
94. ...
95. ...
96. ...
97. ...
98. ...
99. ...
100. ...

Vedlegg 3:

Litteraturliste fra utredningsinstituttet som belyser departements- og forskningsrådsnivå

I Departement og regjering

Skoie, Hans, m.fl. (1982): Departementenes FoU-engasjement. I Hovedkomiteen for norsk forskning: *Organisering av forskningsvirksomheten i Norge*. Melding nr. 6, vedlegg 4. Oslo.

Baklien, Bergljot (1983): The use of social science in a Norwegian ministry. I *Acta Sociologica*, vol. 26, s. 33-47.

Olsen, Terje Bruen og Britt Bruaas (1984): *Departementenes prosjektbevilgninger til forskning og utviklingsarbeid, forsøk, utredningsarbeid m.v. i 1983*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 3/84. (Utgitt årlig siden 1970.)

Skoie, Hans (1984): *Norsk forskningsorganisasjon i etterkrigstiden*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1984:8.

Bjørnstad, Jan Henrik og Elisabeth Selmer (1985): *Offentlig forvaltning og forskning*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 2/85.

Skoie, Hans (1985): *Departementsmidler til forskning; omfang, utvikling og argumentasjon*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 9/85.

Furseth, Inger (1988): *Hovedinnsatsområdene i norsk forskning; en oversikt fra starten til 1988*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 1/88.

Narud, Hanne Marthe og Randi Søgne (1990): *Evalueringsopplegg for hovedinnsatsområdene; en drøfting*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1990:1.

Larsen, Ingvild Marheim, Hanne Marthe Narud og Svein Kyvik (1991): *Departementenes FoU-engasjement; utviklingstrekk på 1980-tallet*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 7/91.

Skoie, Hans (1991): *Norsk forskningspolitikk og forskningspolitisk rådgivning - hovedtrekk fra etterkrigstiden*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 9/91.

Olsen, Terje Bruen, m.fl. (1991): *Statsbudsjettet 1992; en oversikt over bevilgningsforslag, nye stillinger og prioriteringer som berører universiteter, høyskoler, forskningsråd og institusjoner med forskning*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 15/91.

II Forskningsrådene

Collett, John Peter og Hans Skoie (1981): *Teknisk-industriell forskningsorganisasjon i Norge 1945-1980; prinsipiell debatt og hovedlinjer i utviklingen*. I NOU 1981:30B: *Vedlegg til utredning om offentlig støtte til teknisk-industriell forskning og utvikling i Norge*. Vedlegg 3. Oslo.

Collett, John Peter (1982): *Trekk fra fremveksten av et teknisk-industrielt forskningssystem, med vekt på forhold omkring bransjeforskningen*. I *Fondet til fremme av bransjeforskning: Årsmelding 1981*, s. 23-32. Oslo.

Søgnen, Randi (1982): *Innstillinga om forskning, teknisk utvikling og industriell innovasjon (Thulin-innstillinga); analyse av høringsmaterialet*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 3/82.

NAVFs utredningsinstitutt (1983): *Norsk forskningspolitikk; rapport fra en konferanse 21. mars 1983*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1983:2.

Mykletun, Jostein (1983): *Universitetspersonalets kontakt med forskningsrådene; delrapport 2 fra prosjektet: Forskning ved universitetene*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 3/83.

Skoie, Hans og Anne Rollesfsen (1984): *Norsk forskningsorganisasjon og forskningspolitikk i etterkrigstiden; en bibliografi*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 4/84.

Skoie, Hans (1984): *Norsk forskningsorganisasjon i etterkrigstiden; et sammendrag av en utredning*. I St.meld.nr. 60 (1984-85): *Om forskningen i Norge*. Vedlegg 3.

Skoie, Hans (1986): *Staten og forskningsrådene*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 3/86.

Skoie, Hans og Sigmund Vangsnes (1987): *Det norske forskningssystemet - noen hovedtrekk og utviklingstendenser*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 4/87.

Skoie, Hans (1989): *NAVf gjennom 40 år*. I *PM Populærvitenskapelig Magasin*, nr. 4, s. 26-30.

Gornitzka, Åse og Vera Schwach (1990): *Forskere og forvaltere; en del tallmateriale som kan belyse omfanget av administrasjon ved universitetene og i forskningsrådene*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 2/90.

NAVFs utredningsinstitutt (1990): *Norsk forskningspolitikk foran 1990-årene; en konferanserapport*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 1/90.

Ødegård, Einar (1991): *Forskningsrådenes programvirksomhet*. I NOU 1991:24: *Organisering for helhet og mangfold i norsk forskning*. Vedlegg 3.

Skoie, Hans (1991): *Forskningsorganisasjon på regjerings- og forskningsrådsnivå i noen OECD-land*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 8/91.

Skoie, Hans, red. (1991): *Norsk forskningsorganisasjon på departements- og forskningsrådsnivå*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 14/91.

III Instituttene

Selmer, Elisabeth (1982): *Norske forskningsinstitutter og institusjoner med FoU - en oversikt*. I Hovedkomiteen for norsk forskning: *Organisering av forskningsvirksomheten i Norge*. Vedlegg 8. Oslo.

Bjørnstad, Jan Henrik og Olaf Tvede (1985): *Mellom næringsliv og grunnforskning; en analyse av forskningsenhetene i instituttsektoren*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1985:5.

Bjørnstad, Jan Henrik og Elisabeth Selmer (1985): *Instituttsektoren; katalog over forskningsenhetene*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1985:7.

Kyvik, Svein og Terje Bruen Olsen (1986): *Instituttstørrelse, administrativ belastning og kostnader ved universitetene*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1986:2.

Bjørnstad, Jan Henrik (1986): *Instituttsektorens finansiering: Mellom marked og byråkrati*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1986:3.

Skoie, Hans (1988): *Den teknisk-industrielle instituttsektor - utvikling og aktuelle problemer*. I *Forskning og industriutvikling; konferanserapport*, s. 17-38. Oslo, NAVF, NTNF, NORAS.

Kyvik, Svein, red. (1989): *Institutter for anvendt samfunnsforskning; historie, statistikk og aktuelle problemer*. Oslo, NORAS.

- Skoie, Hans (1989): De samfunnsvitenskapelige forskningsinstitutter: forskningspolitiske utviklingstrekk i etterkrigstiden. I Svein Kyvik, red.: *Institutter for anvendt samfunnsforskning*, s. 34-71. Oslo, NORAS.
- Ødegård, Einar (1989): *Randsoneinstitusjoner - en oversikt*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 2/89.
- Schwach, Vera, m.fl. (1989): *Instituttsektoren; katalog over forskningsenhetene*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1989:1
- Mathisen, Werner Christie (1989): *Mellom akademi og marked.; styring av forskning i instituttsektoren*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1989:2.
- Kyvik, Svein, Olaf Tvede og Einar Ødegård (1989): *Universitetsinstituttene i fokus; styrings-, ledelses- og størrelsesforholds betydning for faglig virksomhet*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1989:4.
- Skoie, Hans og Einar Ødegård, red. (1990): *De teknisk-industrielle forskningsinstitutter i 1990-årene*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 5/90.
- Skoie, Hans (1990): Den teknisk-industrielle instituttsektor - utvikling og aktuelle problemer. I Hans Skoie og Einar Ødegård, red.: *De teknisk-industrielle forskningsinstitutter i 1990-årene*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 5/90.
- Skoie, Hans (1990): De teknisk-industrielle institutter foran 1990-årene. I Hans Skoie og Einar Ødegård, red.: *De teknisk-industrielle forskningsinstitutter i 1990-årene*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 5/90.
- Wiig, Ole, red. (1991): *Institutter for anvendt samfunnsforskning; statistikk, rammebetingelser*. Oslo, NORAS.
- NAVFs utredningsinstitutt (1991): *Instituttsektoren 1989 - om finansiering ved institutter med mer enn 40 prosent FoU*. I NOU 1991:24: *Organisering for helhet og mangfold i norsk forskning*. Vedlegg 4.

IV Internasjonalt

Skoie, Hans (1982): Norske og nordiske forskningsråd - en oversikt. I Hovedkomiteen for norsk forskning: *Organisering av forskningsvirksomheten i Norge*. Melding nr. 6, vedlegg 5. Oslo.

Bie, Karen Nossium (1985): *Internasjonal kontakt blant universitetsforskere*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1985:6.

Kyvik, Svein og Einar Ødegård (1990): *Universitetene i Norden foran 90-tallet; endringer i styring og finansiering av forskning*. København, Nordiska ministerrådets sekretariat, FPR-publikation nr. 13.

Skoie, Hans (1990): *Norden og samfunnsforskningen; en kort oversikt med vekt på forskningspolitisk utvikling i etterkrigstiden*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 3/90.

Sivertsen, Gunnar (1991): *Norsk forskning på den internasjonale arena; en sammenligning av 18 OECD-lands artikler og siteringer i Science Citation Index 1973-86*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 1/91.

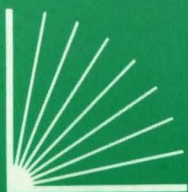
Skoie, Hans (1991): *Forskningsorganisering i en del OECD-land*. I NOU 1991:24: *Organisering for helhet og mangfold i norsk forskning*. Vedlegg 1.

Wiig, Ole (1990): *FoU-ressurser i Norge og andre OECD-land - utvikling og omfang; en internasjonal sammenligning av utgiftsdata*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 7/90.

Norsk forskningsorganisasjon på departements- og forskningsrådsnivå under debatt (Grøholt-utvalget)

I denne rapporten gjengir vi hovedinnleggene ved utredningsinstituttets forskningspolitiske konferanse på Soria Moria 23.09.91 om norsk forskningsorganisasjon på departements- og forskningsrådsnivå i lys av Grøholt-utvalgets forslag.

Konferansen var delt i fire sesjoner: Hovedlinjer i innstillingen, departementene som forskningspolitiske aktører, forskningsråd og universitet og offentlig FoU-engasjement på næringslivsområdet. Debattene i hver av disse sesjonene ble innledet av 3-4 sentrale aktører/ressurspersoner. Deres innledninger såvel som en redigert versjon av debatten er gjengitt i rapporten.

NAVFs utredningsinstitutt
Norges allmennvitenskapelige forskningsråd
Munthes gate 29, 0260 Oslo 2
Telefon (02) 55 67 00

Institute for Studies in Research and Higher Education
The Norwegian Research Council for Science and the Humanities
Munthes gate 29, 0260 Oslo 2, Norway